

IOAN MUNTEANU

MIHAIL SEBASTIAN și BRĂILA

*O creangă de salcâm
de la Dunăre*

Brașov a rămas pentru mine, întotdeauna, acasă.

Carte recomandată de

Laboratoarele
Remedia

ISBN 978-606-8375-47-2

IOAN MUNTEANU • Mihail Sebastian și Brașov

<https://biblioteca-digitala.ro>

PROILAVIA
Brașov, 2014

IOAN MUNTEANU

MIHAIL SEBASTIAN ȘI BRĂILA

Coperta I: **Mihail Sebastian**, văzut de Cik Damadian

Coperta IV: Foto 1 – Bulevardul Cuza, nr. 156 – Casa natală a lui Mihail Sebastian

Foto 2 – Strada Unirii, nr. 119 – Casa „refugiu” din visele terorizante ale anilor '40

Tehnoredactare și copertă: Laurențiu Munteanu

Ilustrații:

1 - Arhivele Statului Brăila;

4,5,6 - Arhiva Colegiului Național „Nicolae Bălcescu” Brăila;

7,9,10,11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20 - „Realitatea evreiască”, 2007

Lucrarea a fost realizată din inițiativa și cu sprijinul companiei

*Laboratoarele
Remedia*

IOAN MUNTEANU

**MIHAIL SEBASTIAN
ȘI BRĂILA**

O CREANGĂ DE SALCÂM DE LA DUNĂRE

PROILAVIA

Brăila, 2014

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUNTEANU, IOAN

Mihail Sebastian și Brăila/ Ioan Munteanu – Brăila:
Proilavia, 2014

ISBN 978-606-8375-47-2

821.135.1.09 Sebastian, M

SUNT OM DE LA DUNĂRE

Pentru tot ce alcătuiește o viață, Brăila îmi ajunge.

Ea e toată omenirea.

Panait Istrati

Brăila a rămas pentru mine, întotdeauna, „acasă”.

Mihail Sebastian

Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu.[...] E un fapt.[...] Dar nu voi înceta de asemenea să fiu un om de la Dunăre. Și asta tot un fapt e. (subl. ns., I.M.)

Copilăria și adolescența le petrece în orașul de la Dunăre:

Degeaba am umblat departe de țară. Degeaba am uitat lucruri vechi și am iubit altele noi - sufletul meu de om de la Dunăre (subl. ns. - I.M.) nu poate să treacă fără emoție pe lângă o barcă cu pânze și pe lângă o luntre de pescar. Și cu toate astea, ar trebui să mă amuze navigația aceasta glumeață pe apele albastre din Alpi. Pescarii de aici sunt amatori: lopătează spre seară după ce și-au sfârșit slujba la percepție sau la poștă, în loc să joace popici sau să-și ia aperitivul.

Cu pălăria de paie lăsată pe ceafă, ei așteaptă cu entuziasm satisfacția întâiului succes: un oblet. Mă gândesc la fețele copilăroase și grave ale lipovenilor din balta Brăilei, la încruntarea barcașilor de acolo, la micile furtuni care ne surprindeau între Ghecet și docuri, la „ochiurile” înșelătoare de care ne apropiam luntrea în tăcere, temându-ne de limpezimea lor ce ademenește și pierde. Erau uneori ceasuri de seară, care ne găseau încă pe Dunăre, între valuri de două ori mai înalte decât noi, spre un debarcader ce ni se părea din ce în ce mai aproape.

Aici, lacul – oricât ar aduce Alpii până la malurile lui înfățișarea lor aspră de stâncă neagră – e surâzător și cuminte.

Lângă amintirile mele dunărene (subl. ns. – I.M.), *el are o liniște de parc public, așezat alături de o pădure neumblată* (*Jurnal de vacanță în Cuvântul*, 7 aug. 1930).

Decorul copilăriei dunărene este descris adesea în culori mirifice, „fără să se sinchisească de bănuiala că ar păcătui prin părtinire de localnic” (Geo Șerban, *Dimensiunea Sebastian*, ed. cit., p. 57): *Nesfârșita defilare de sălcii ce păzesc la dreapta și la stânga canalul Filipoiului este o succesiune de imagini, aparent monotonă, dar, când stai să contempli la un ceas de amurg, capătă o diversitate de vis. Fiecare trunchi, fiecare scorbura este altceva, una semănând cu o pasăre de pradă la pândă, alta cu un curios altar păgân, alta cu cine știe ce semn încă nedescifrat. Și aceste năluci își așteaptă pictorul, care va veni cu siguranță odată* (*Jurnal de epocă*, ed. cit., p. 590).

Aceste contururi îl însoțesc ca un „talisman, purtat pe oriunde ajungea. Dacă se nimerea pe podul Austerlitz, la Paris; dacă plutea într-o ambarcațiune ușoară pe lacul de vacanță, la Annecy, la fel de bine ca într-o scurtă trecere prin Grenoble, unde nu numai tramvaiul provincial declanșează șuvoiul aducerilor aminte, dar și un plop rătăcit naște reflecții comparative cu ceea ce memoria vizuală păstra din grădina Bisericii Sf. Petru de la Brăila” (Geo Șerban, *ibidem*). „Moștenirea provinciei din care provenea, impregnată adânc și durabil în ființa sa [...], îl obseda chiar la Paris fiind” (Geo Șerban, *Celălalt Sebastian*, în *Steaua*, oct. 1972).

„Brăila (afirmă Cornelia Ștefănescu în *Eseuri...*, p. XXXII), ca loc al copilăriei, rămâne pentru Sebastian subiect al evocărilor nostalgice iar ca oraș al provinciei înseamnă experiență de viață cu dublu efect: perspectiva ratării și bogat material pentru viitorul critic, eseist și romancier”.

Sintagme ca *Brăila noastră... Dunărea noastră... Brăila mea... orașul meu... împărăteasca mea Dunăre... orașul nostru... Dunărea brăileană...* se întâlnesc adesea. Brăila și casa de pe str. Unirii sunt locuri protectoare în anii de restriște: *Visez de la un timp tot felul de vise care se petrec – aproape toate – la Brăila, în*

casa din Strada Unirii 119. Nu știi de unde vin, ce însemnează, ce vor să spună (Jurnal, p. 395).

Și chiar dacă, la 19 ani, se sufoca, vrând să evadeze din mediul provinciei, caracterizat ca un mediu mediocru, lipsit de orizont și de aspirații iar primele foiletoane, numite *Scrisori către o provincială*, indicau clar detașarea de spiritul apatic al provinciei, orizontul copilăriei își va păstra valoarea matriceală și, chiar atunci când referirile au un caracter critic, o undă de tandrețe transpare din adâncuri și ziaristul/eseistul își propune s-o amendeze: *Va trebui să-mi reduc pasiunea.*

Intervenția tânărului critic, abia ieșit de pe băncile liceului, în dezbaterea asupra romanului românesc, indică drept criterii ale epicului numai „aventura” și „biografia”, unii cercetători identificând drept topos al romanului *Orașul cu salcâmi* chiar Brăila natală. Așa afirmă Șerban Cioculescu în *Revista Fundațiilor*, apr. 1936: „*Orașul cu salcâmi* este Brăila, locul său de origine, în care i-a plăcut să fixeze imaginile familiare ce i-au părut memorabile.” La polul opus se află Lucian Boz în *Viața românească*, febr.- martie 1936: „Nici ca peisaj exterior și nici ca atmosferă nu vedem orașul: titlul minte !”. Într-adevăr, „sufletul orașului” lipsește, al oricărui oraș, de provincie desigur, nu doar al Brăilei, autorul oferindu-ne „o colecțiune de adolescenți și adolescente, urmăriți de la înmugurirea sexului și până la însurătoare” (*ibidem*). Apar doar două elemente „brăilene”: Strada Mare, comună totuși cu a oricărui oraș de provincie, și Bulevardul cu Liceul. Din interviul luat de „Pan” în *Facla*, 14 oct. 1935, după apariția romanului, reținem: *Sunt capitole pe care le-am scris aici, în București, altele la Brăila, acasă (Brăila a rămas pentru mine, întotdeauna, „acasă” (subl. ns. - I.M.)[...] (Titlul) pare sentimental. E o atitudine de ironie, oarecum juvenilă, care nu rezistă însă multă vreme și cedează sub presiunea unui accent grav.*

Se impune a face distincție între spațiul real și cel ficțional, între spațiul geografic și cel narativ, pentru a-l descoperi pe cel sufletesc: *Dar nu vezi că au înflorit salcâmiile?*, care vizează

problematica adolescenței. Metaforic va consemna îndurerat și Perpessicius plecarea prematură, definindu-i opera drept *miraculoasă creangă de salcâm de la Dunăre*, care, la sfârșit de mai, împrăștie *mireasma amară a florilor din urmă, mai statornică*.

În jurnalul romanului *Orașul cu salcâmi*, Mihail Sebastian propune o mai bună valorificare a provinciei în romanul românesc: *orașul mic este creator de tipuri, întrucât spațiul (său) îngăduie să fie populat cu gesturi și timpul populat cu întâmplări* (*Cuvântul*, 3 și 8 ianuarie 1929). În această lumină, „*Orașul cu salcâmi*” poate fi *Brăila, dar mai ales ceea ce Brăila metonimizează, adică Provincia (Evreul improbabil, p. 28)*.

Dincolo de disputa spațiu geografic - spațiu interior, prin acest titlu inspirat, Brăila s-a ales cu un supranume prețios (intrat în conștiința publică, cititoare sau nu a romanului), care a străbătut și străbate vremurile, alături de „patroana eponimă” - Chira Chiralina.

Nu acesta este și cazul primului său roman.

De două mii de ani, conchide Șerban Cioculescu, nu e „un roman iudaic”, ci unul care surprinde „realitatea interferenței dintre loc și om”, „tânărul romancier verificând asupra-și puterea de transformare pe care o exercită duhul locului, în speță Dunărea brăileană, cu virtuți de neutralizare a tradiției talmudiste și idișism”. Concluzia rezultă din tribulațiile eroului său autobiografic, Iosef Hechter, în care se încrucișează două tendințe: „cea dintâi realistă, solidară cu peisajul dunărean al Bărăganului (provenită din ereditatea paternă: evreu pământean, în a patra generație lucrător în port); cea de-a doua, criticistă, dizolvantă, talmudică (descinsă din ramura maternă, evrei habotnici din ghetto). Refuzând soluția asimilării, pentru că societatea îl respinge, Iosef Hechter se definește „constitutiv, trupește, biologic, ca un „muntean de la Dunăre”, care e *postul de observație în cultura țării, postul de control, de verificare, de judecată*. E o aderență biologică la teritoriu, o împământanire *stricto sensu*, mai valabilă decât pactul juridic. Soluția este personală și nu servește de cheie

universală pentru dezlegarea problemei iudaismului” (*Revista Fundațiilor*, oct. 1934).

În același spirit gândește Pompiliu Constantinescu (*Vremea*, 22 iulie 1934): „Dl. Sebastian are o voință liberă, o predilecție temperamentală: se voiește, se simte chiar legat de o ambianță fizică, de atmosfera dunăreană și se vrea integrat într-o categorie psihică, aceea a Munteniei, lucidă, individualistă”.

El rămâne evreu în mod fatal, dar aderă sincer la o categorie psihică românească: *Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. Asta nu e o funcțiune din care să poți demisiona. Ești sau nu ești. Nu e vorba nici de orgoliu, nici de jenă. [...] Este în sensibilitatea românească o regiune morală în care mă simt acasă: Muntenia. E postul de observație în cultura țării, postul de control, de verificare, de judecată. Spiritul muntean are o răceală în care recunosc cu bucurie jocul puțin steril, dar ordonator al inteligenței.” [...] Dacă Valahia însemnează nu atât un despărțământ geografic, cât unul psihologic, și dacă un neam valah nu există, ci numai un climat valah, atunci, da, eu sunt în ordinea valorilor românești un valah, un muntean.* (p. 348-349).

„Sinceritatea d-lui Sebastian (conchide Pompiliu Constantinescu), nu trebuie pusă la îndoială, după cum luciditatea sa nu-l poate înșela. Ambianța psihică cea mai propice spiritului său este cea munteană.”

Reabilitând interferența dintre om și loc, Mihail Sebastian ne oferă propriul său construct identitar: Liber statul să mă decreteze vapor, urs polar sau aparat fotografic, eu nu voi înceta prin aceasta să fiu un evreu, un român și un dunărean (De două mii de ani, p. 350).

La fel credea și Iulian Băicuș în 2007: *Mihail Sebastian era un evreu român, născut în Balta Brăilei și atras ca un magnet de metalele grele din zona culturală a Munteniei, și pe deplin integrat în centrul de control, în sistemul nervos al culturii române, care era în perioada aceea, cum a rămas și în prezent, Bucureștiul* (op.cit., p. 18), *nu asimilist*, tipologie respinsă de acesta, *ci integrat*,

deși a fost contestat atât de tabăra sioniștilor, cât și de aceea a naționaliștilor sau a național-socialiștilor.

Este chiar poziția lui Sebastian, care, după apariția romanului, intervievat și taxat ironic de către Camil Baltazar (*Reporter*, 27 iunie 1934): *Iată-te deodată și evreu – și încă evreu pasionat*”, va da glas acestei convingeri, la care nu a renunțat niciodată, în ciuda vicisitudinilor istoriei: ***Am rămas mereu evreu, fără simulare, fără echivoc. Dar am crezut și cred că e posibil, evreu fiind, să iubesci cultura românească și să crezi în cadrul ei.*** Aceeași idee o descoperim altfel formulată în conferința „Cuvinte despre specificul național”, ținută la Institutul Francez pe 21 martie 1935: *Între iudaismul său și românismul său, el [naratorul – personaj] nu se vede obligat să aleagă. El crede că le poate reuni în aceeași viață, el crede că poate ajunge la un acord interior al valorilor românești și al valorilor evreiești care formează ființa și spiritul său* (apud *Evreul improbabil*, p. 186).

Scrisoarea trimisă lui Petru Comarnescu de la Stâna din Vale în data de 12 august 1936, la 2 ani de la apariția romanului *De două mii de ani*, reprezintă nu doar un argument *pro domo* și un „strigăt” de revoltă împotriva „forțelor oarbe, iraționale, cari pustiesc sufletele”, dar și o expresie a încrederii „în demnitatea noțiunii de om”, într-un moment în care ascensiunea dreptei era tot mai puternică.

De aceea, Mihail Sebastian nu-și putea reprimă întrebarea: „Sunt oare eu mai puțin român decât ceilalți, decât un Mișu Polihroniade, de pildă?”

Copilăria mea – ca și a tuturor celor din generația mea – s-a scurs sub semnul grijei și a dragostei de țară. Aveam 11 ani când din capătul străzii Lucaci* au apărut cei dintâi ulani, călări, și am plâns când i-am văzut.

Am trăit atmosfera aceea înfrigorată, când fiecare veste despre un succes al nostru, al românilor, era o sărbătoare și fiecare înfrângere, o umilință și o deznădejde.

Când s-a zvonit că nemții vor pleca, am ieșit noi, băieții de liceu, în stradă, cu temeritatea adolescenței și am cucerit ultimele

tunuri părăsite de fugari. Și apoi, luni de-a rândul, am participat din plin la beția victoriei – care era și a mea pentru că era a noastră – și am jucat Hora Unirii în jurul statuii lui Mihai Viteazul*, cu Vaida Voevod și acela care avea să devină mai târziu Patriarhul Miron Cristea.

De câte ori era – și este – vorba de România, inima îmi bate la fel. [...]

De ce să fiu eu considerat mai puțin român decât Mișu Polihroniade de pildă și, ceea ce este și mai umilitor, să mi se refuze chiar permisiunea de a avea un sentiment patriotic?

Pentru că nu sunt creștin?

Dar Mișu e mai creștin decât mine? [...]

A, ar fi argumentul vechimii în țară! Străbunicul meu din partea mamei, pe la 1802 (sic! - probabil 1842), era bancher în București. A ajutat pe șefii revoluției de la 1848 cu bani. Părinții mei, amândoi, născuți în țară (tata la 1868) [În certificatul de naștere se menționează „1877” - nota ns.- I.M.], au vorbit numai românește și ne-au crescut românește. Părinții lui Mihail Polihroniade mai vorbeau încă grecește atunci când i-am cunoscut. Și nu știu când au venit în țară. [...]

În numele cui mi se contestă mie dreptul de a mă considera român?

În numele interesului patriei? Dar ce pierde patria din devotamentul meu? N-am cerut și n-am avut niciodată nici o subvenție, nici o slujbă, nici un ajutor și nici o gratuitate din partea Statului. Mi-am îndeplinit întotdeauna cu conștiinciozitate toate datoriile.

Dar nu iau numai cazul meu. Ce pierde țara prin talentul unui Mihail Sebastian sau al unui Ion Călugăru? Întrucât poate strica [*sic!*] țării darurile unui doctor Daniel sau Anghel Radovici? Ce a avut de suferit România din devotamentul unui M. Gaster sau Tiktin? Și sunt atâția alții! [...]

Sunt lucruri cari depășesc posibilitățile mele de înțelegere.

Și în fața acestor forțe oarbe, iraționale, cari pustiesc sufletele, înlătură orice generozitate și cuprindere mai largă a lumii și a vieții, mă simt adânc întristat.

De ce atâta neînțelegere? De ce atâta patimă oarbă? De ce să refuzi dreptul la viață în numele unui principiu frumos, sub care se ascunde însă numai un interes meschin, personal, care dăunează principiului?

De ce un Mihail Polihroniade – pentru simplul motiv că s-a născut din părinți creștini, veniți din altă țară – să poată flutura stindardul urii împotriva mea și a celorlalți ca mine?

Iată atâtea întrebări fără de răspuns cari îmi întretin amărăciunea și tristețea.”

Singurul remediu și singurul obstacol în calea deznădejzii este credința sa „în demnitatea noțiunii de om” (*Manuscriptum*, nr. 4/1978, p. 167-169).

* Prezentarea evenimentelor de pe strada Lucaci și de la statuia lui Mihai Viteazul poate fi rezultatul unei contaminări / false memorii. În caz contrar, ar trebui să acceptăm faptul că Iosif Hechter se afla în București în momentul intrării germanilor în data de 29 nov. / 12 dec. 1916 (la Brăila trupele de ocupație germano – austriece – bulgaro - turce intraseră la 23 dec.1916 / 3 ian. 1917), dar nu avea 11 ani, ci doar 9. În Brăila nu a existat o stradă Lucaci, nici înainte de primul război mondial, nici după, când, în semn de recunoștință față de jertfele ostașilor brăileni, s-au schimbat numele a 60 de străzi. Pe str. Lucaci la nr. 120, însă, în București, era locuința lui Andrei Polihroniade, tatăl lui Mihail/Mișu Polihroniade, la care se ținuseră la Brăila ședințele de cenaclu la care „puștii” Iosif Hechter și Andrei Tudor nu erau admiși, dar unde participa Poldy Hechter, fratele său mai mare. Aici, se aflase în pensiune studentul N. Carandino, în a cărui cameră se reuneau duminicile Petre Pandrea, Mircea Eliade, Barbu Brezianu ș.a. Este vorba de perioada 1923-1926. Familia Polihroniade se mutase în capitală cu un an în urmă iar Mișu, cu doi ani mai mic decât Carandino, se înscriesese la Liceul „Matei Basarab”.

Apariția romanului *Întoarcerea huliganului*, Editura Polirom, 2003, de Norman Manea, readuce în discuție problematica romanului *De două mii de ani*, în capitolul *Anul huliganic*, printr-o disecție profundă a operei pe fundalul evreității românești din Bucovina (Burdujeni, în primul rând, astăzi cartier al orașului Suceava), prin decuparea unor enunțuri ridicate la nivel de axiomă vizând „iubirea apatridului față de Patrie”: *Aș vrea să cunosc legiuirea antisemită care va putea anula în ființa mea faptul irevocabil de a mă fi născut la Dunăre și de a iubi acest ținut. Nu altfel gândeau burdujenenii: Fervoarea festivității le reamintise că se simțeau bine, de fapt, în locul unde trăiau de atâtea generații, câte își puteau aminti. Nu se născuseră la Dunăre, ca Iosif Hechter, dar obcinele Bucovinei nu erau cu nimic mai prejos. Iubeau ținutul natal, nu mai puțin decât domnul Sebastian, nu aveau chef și timp să filosofeze. [...] Locul în care trăiau de multe generații nu era mai rău decât altele. Peisajul și oamenii, clima și limba erau ale lor. Se înțelegeau bine cu localnicii. Adversitatea? Nu trebuia suspectată orice privire sau vorbă în doi peri, doar nici coreligionarii lor nu erau sfinți. Nu o dată se întrebaseră dacă răul nu se află, cumva, în ei înșiși, de vreme ce peste tot și totdeauna apărea ostilitatea. [...] Domnul Sebastian - Hechter părăsise ghetoul, se mișca pe scena largă și pestriță a Bucureștiului... Agora târgului veșnic ca cerul nu înțelegea ce înseamnă să te separi, fără a te despărți, de ai tăi (Întoarcerea huliganului, ed. cit., passim, p. 71-76). Această „iubire” este însă contrazisă chiar în prefața romanului, comentată de Norman Manea în manieră caragialiană: *Prefața domnului Ionescu susținea că admiratorul și ucenicul său nu era, pur și simplu, om de la Dunărea Brăilei, cum credea acesta, ci evreu de la Dunărea Brăilei. Faptul nu putea fi, se pare, nici ignorat, nici schimbat: Hechter - Sebastian și coreligionarii săi, chiar dacă ateii și asimilați, nu puteau fi români. Românii sunt români pentru că sunt creștini-ortodocși și creștini-ortodocși pentru că sunt români, explicase legionarul Ionescu. Simplu, ca bună ziua!**

Aniversarea centenarului a prilejuit apariția volumului *Mihail Sebastian. Dilemele identității*, Biblioteca Apostrof, Cluj, reunind comunicările sesiunii din octombrie 2007 de la Universitatea Ebraică din Ierusalim, care reiau teza dublei identități a lui Mihail Sebastian, pe care nu încetez să le reiterez: ***Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. [...] E un fapt. [...] Dar nu voi înceta de asemenea să fiu un om de la Dunăre. Și asta tot un fapt e*** (subl. ns., I.M.), aducând argumente pro și contra.

Aceste propoziții concludive ale romanului *De două mii de ani*, răspuns la soluția asimilismului, au fost respinse încă din prefața romanului de Nae Ionescu, și el brăilean și om de la Dunăre, care afirmă că Iosif Hechter nu este *om de la Dunăre, ci evreu de la Dunăre*, dar și, postum, la moartea lui Sebastian, de coreligionarul său comunist Ion Călugăru (*Din jurnalul unui scriitor. Notă despre Mihail Sebastian în Victoria*, 13 iulie 1945), care scria: *Era sau îi plăcea să se creadă omul de la Dunăre, în viața căruia totul e prevăzut în itinerariul șlepuului care încarcă grânele la Brăila ca să le ducă în altă parte*. Era o aceeași concluzie, deși pleca de la premise diferite: „pentru Nae Ionescu, evreul rămâne evreu până la sfârșitul veacurilor, neputându-se asimila niciodată complet în substanța românismului iar pentru comunistul Ion Călugăru, evreul trebuie să se asimileze nu în pitorescul geografic, național sau local, ci în misiunea și acțiunea ideologice, ceea ce, observă el, Sebastian nu făcuse” (*Evreul improbabil*, p. 29).

Selectăm, spre edificare, câteva aprecieri din comunicările din 2007, în ordinea includerii lor în volumul editurii Apostrof.

Paul Cornea, *Mihail Sebastian și problema identitară în „De două mii de ani”*

Evreul emancipat Iosif Hechter, prin pseudonimul ales și omologat, ignorarea limbii ebraice, școlile frecventate, formația de avocat și om de litere, convingerile laice, activitatea profesională și stilul de viață, prin apartenența la regiunea Brăilei, unde Dunărea „gustului său iudaic pentru catastrofe intime i-a

ridicat împotriva exemplul indiferenței ei regale”, se simte și se comportă ca un român. Mărturie edificatoare, scrisoarea către Petru Comarnescu din 12 august 1936, în care insistă asupra deplinei sale integrări (p. 16-17). [Apelul la acest document, prezent la toți cercetătorii care discută problema identității, este prezent, mai sus, la p. 10 squ., înainte de nota din subsol.]

Michael Finkenthal, *Dilemele identității sau cât de „dunărean” a fost Mihail Sebastian*

*Își caută identitatea în interiorul unui „specific național”, care nu-i permite să se integreze, ceea ce pare a-l condamna fără drept de apel la statutul de „paria”. Optimist însă, tânărul Sebastian (care avea între 25 și 27 de ani când concepea și scria cartea) nu se resemnează și propune o tentativă de soluționare a problemei: **Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. Asta nu e o funcțiune din care să poți demisiona. Ești sau nu ești. Nu e vorba nici de orgoliu, nici de jenă. E un fapt. Dacă aș încerca să-l uit ar fi de prisos. Dacă ar încerca cineva să mi-l conteste, tot de prisos ar fi. Dar nu voi înceta de asemenea niciodată să fiu om de la Dunăre. Și acesta tot un fapt e. Că mi-l recunoaște sau nu cine vrea sau cine nu vrea, treaba lui. Exclusiva lui treabă.***

Ieșirea din impas este obținută așadar prin definirea identității în două planuri ortogonale: cel evreiesc [...] și cel dunărean. Spațiul geografic este transformat printr-un proces misterios, alchimic, aș fi tentat să scriu, într-unul sufletesc, într-o identitate suplimentară care se suprapune, fără a coincide însă, cu cea dintâi. [...] Dacă despre „patria română” autorul ne va spune că nu va putea vorbi niciodată „fără un sentiment de pudoare bruscată”, fiindcă, „sensibil la propriul meu ridicol, n-am stăruit a face afirmații pe care nimeni nu era dispus să le primească”. În schimb, despre patria care se cheamă Bărăgan și Dunăre, autorul se simte îndreptățit să vorbească ca despre ceva care-i aparține: „nu juridic și abstract, prin constituții, tratate și legi, ci trupește, prin amintiri, prin bucurii și tristeți”. Locul posedă un spirit propriu, o anumită inteligență specifică climatului său. Cei care-l locuiesc sunt nu numai inspirați de spiritul său; ei sunt

modelați de această inteligență specifică: lângă Dunăre, „cel din urmă barcagiu, mânuind lopata, mânuiește un instrument de continue verificări. Nu cunosc barcagii inspirați, ci numai atenți. Două duzini de intuiții nebuloase nu fac pe Dunăre nici cât un sfert de hotărâre limpede” (p. 29).

Chiar Nae Ionescu în *Prefață* (p. XI), observând că evreul oscilează mereu între condiția de evreu pur și aceea de asimilat (o a doua dimensiune, imperfectă însă), spune că aceasta e o iluzie, Dunărea și Brăila făcând parte din ființa lui Iosef Hechter numai într-o anumită măsură: *Sunt în elementele constitutive ale ființei omenești momente esențiale și accidentale; de adânc și superficiale. Ești tu, Iosef Hechter om de la Dunărea Brăilei? Nu. Ci evreu de la Dunărea Brăilei. Asta e de reținut: cresc și descresc cele două momente, al tradiției și al locului, în ființa unui evreu; dar pe când climatul geografic se poate închirci până la foarte aproape de zero, cel spiritual observă o limită sensibil deasupra lui zero, sub care nu coboară niciodată. Ceea ce face ca evreul să fie evreu, oriunde ar fi el.*

De aceea, soluția lui Mihail Sebastian, clasică - a reprezenta identitatea evreiască în două dimensiuni -, nu e viabilă. Pentru el însă, a fi „dunărean” reprezenta deci condiția de a fi ancorat într-o a doua identitate pe care pământeanul o poate accepta.

Legătura între celor două planuri, între cele două identități își găsește explicația în planul realității socio-istorice, fiecare membru al unui grup uman, de la trib la statul național, confruntându-se în toate activitățile sale cu două sisteme de valori care-i determină deciziile, atât în planul personal, cât și în cel colectiv: un sistem cultural și un sistem normativ. În modernitate, în plan cultural, oricine, evreu sau ne-evreu, poate să ajungă la concluzia că sistemul îi este acceptabil; sistemul normativ însă, alcătuit din obiceiuri, tradiții, dar și din legi, este însă diferit. (p. 29, 31, 33).

Moshe Idel: O „umbră” printre rinoceri: Mihail Sebastian și scandalul unei duble identități

În interviul acordat lui Camil Baltazar, după apariția romanului (*Reporter*, 27 iunie 1934), mărturisea că problema identității era o preocupare încă din anii liceului. *Știam că voi scrie într-o zi această carte. Într-un fel, a fost poate unica mea rațiune de „a mă face scriitor”... Aveam de spus anumite lucruri, care mă sufocaseră în cele mai vechi amintiri ale mele din copilărie și adolescență. Credeam că spunându-le mă voi simți mai liber. Iată că le-am spus. [...]*

(Numai că) unui roman laic i se dă o abordare religioasă; tema dublei identități este înlocuită cu postularea unei contradicții fundamentale între evrei și creștini; o problemă etnică devine una religioasă. [...]

(Publicarea Prefetei se explică prin) devotamentul față de Nae Ionescu: îl ridicase din obscuritatea provinciei și îi oferise un loc de cinste în mediul jurnalistic al capitalei, devenind membru al elitei românești la 20 de ani. [...]

A crezut că este posibilă o sinteză a valorilor iudaice cu cele românești. [...]

Afecțiunea pe care Sebastian o poartă peisajului brăilean sau frumuseții Dunării, oricât de sinceră ar fi, nu poate fi considerată o valoare culturală. Chiar Nae Ionescu minimizeza importanța cadrului geografic în definirea unei identități (vezi mai sus) (p. 36-37).

Camelia Crăciun: Între tradiționalism și modernitate. Polemici vechi și noi în jurul romanului „De două mii de ani”

Cartea pleacă de la premisa identității duble a eroului: rădăcini familiale și religie evreiască - cultura și spațiul românesc.

Afirmă tranșant soluția susținută de Mihail Sebastian ca alternativă a modelului identitar sau/sau, **identitatea și/și**.

Teoria despre influența peisajului dunărean asupra formării personalității sale nu reflectă o distanțare față de evreitate, ci poartă amprenta concepției care susține influența climatei, a mediului asupra dezvoltării unui popor [...] identitatea dublă fiind un dat al individului.

Deși este conștient de antisemitismul și consecințele marginalizării și excluderii din social pe criterii etnico-religioase, eroul conchide printr-o declarație personală de adeziune la cultura și societatea românească. Din perspectiva sa, orice preferință pentru identitatea românească sau evreiască ar însemna nedreptățirea celeilalte: sunt evreu, dar și om de la Dunăre. În același timp, cu această adeziune culturală, voluntară și personală, eroul intră în conflict direct cu direcțiile de idei din spațiul intelectual evreiesc, dar și românesc (p. 87, 90, 107).

O lucrare indispensabilă întru cunoașterea autorului nostru, **Mihail Sebastian – o monografie ideologică. Evreul improbabil** (Editura Cartea Românească, 2012) de Mihai Iovănel, luminează, înnoitor, locul ocupat de Sebastian prin contextualizare într-o epocă în care se confruntau ideologiile cele mai diverse, surprinse metodic prin temeinice studii de caz, cu scopul izbutit, credem noi, de a demonstra caracterul lui canonic, dar nu de scriitor inclus în raftul al doilea al literaturii, ci în acela ideologic, dovadă fiind locul central ocupat în discursul cultural românesc de după apariția *Jurnalului*. Studiul se bazează, afirmă Paul Cornea, „pe o excelentă cunoaștere a operei lui Sebastian și a bibliografiei subsecvente (cu veleități exhaustive)”.

Gh. Grigurcu, în 2013 (v. locul cit.), îl plasează în același context contradictoriu: *Neputând evita tangenta la cele două extreme politice cu care a fost contemporan*, vorbește de o *inadecvare de fond*. (1) *A manifestat apropiere de fascinantul Nae Ionescu, marșând pe linia unui naționalism românesc în mediul „Cuvântului”, ceea ce putea însemna fie o evitare de a-și asuma deschis evreitatea, fie o dorință de asimilare, de „împământenire”, așa cum a devenit vizibilă la congenerul său Nicolae Steinhardt. Prefața (însă) i-a provocat (exacerbat) simțământul suspendării între cele două medii, căruia i-a dat o efervescentă expresie în „Cum am devenit huligan”.* (2) *Străbătând momentul legionar și anii războiului, a avut iluzia de a ajunge la liman în preajma actului de la 23 august, scriind broșura „Armata Roșie vine” (în colaborare cu Lucrețiu Pătrășcanu, pamflet anti-antonescian și*

antifascist), și „Manifestul Blocului Național - Democratic”, în calitate de ghostwriter), semnat de Iuliu Maniu, Constantin I.C. Brătianu, Lucrețiu Pătrășcanu și Const. Titel Petrescu.

Capitolul „Pitorescul provinciei natale – Brăila” din antologia *Jurnal de epocă*, 2002, alcătuită de Cornelia Ștefănescu, include 14 texte de evocare a Brăilei, cărora le-am adăugat textele publicate în gazeta *Ancheta* din Brăila și altele din domenii diverse, inclusiv din bogata sa corespondență cu Camil Baltazar, Camil Petrescu și Mircea Eliade, pline de referiri la urbea natală, așa cum se vede și în *Jurnalul de vacanță*, reprodus secvențial la începutul preambulului. Am selectat și trei scrisori adresate fratelui său din Franța, care surprind aspecte din viața întregii familii Hechter, completând și depășind datele din *Jurnal*. În *Addenda*, am inclus texte dedicate de către Mihail Sebastian lui Panait Istrati, Perpessicius și Camil Baltazar, dar și de către brăilenii Perpessicius, N. Carandino și Camil Baltazar lui Sebastian.

Textele despre Brăila (în special conferința de la radio și cele dedicate centenarului) și referirile tangențiale ne arată că Mihail Sebastian intenționa să scrie o monografie a orașului, despre care, afirmă Geo Șerban, „se și vorbea că ar fi fost angajată cu editura Fundațiilor Regale”, știre apărută în *Gazeta* din 19 ian. 1937. Aceasta s-ar fi înscris în „colecția” dedicată de către editură orașelor reprezentative, din care apăruseră deja primele titluri: „București” de Mircea Damian și „Brașov” de Octav Șuluțiu. Știrea nu s-a confirmat iar intenția a rămas la stadiul de simplu deziderat. O broșură evocatoare a Brăilei va realiza Vasile M. Sassu în colecția „Cunoștințe folositoare” a editurii „Cartea Românească” în 1941. De-abia peste 30 de ani, cu prilejul sărbătoririi a 600 de ani de atestare documentară, scriitorul Petre Pintilie și istoricul Constantin C. Giurescu vor suplini absența unei monografii.

Publicarea corpusului acestor texte și a inserțiilor evocatoare brăilene se dorește a fi un argument întru susținerea formulei titulare „Om de la Dunăre”, pentru a o feri de, cum notează criticul cel mai autorizat în domeniu, Geo Șerban, „suspiciunea literaturizării”, dar și de a oferi fundament întru susținerea identității sale brăilene.

Lucrarea s-a născut la sugestia/provocarea lansată de Geo Șerban la Teatrul „Maria Filotti” în 11 octombrie 2013, care ne-a fost „cicerone” întru redactare prin serialul publicat în 2007 în „Realitatea evreiască” și volumul-album „Dimensiunea Sebastian”, drept pentru care ne îndreptăm mulțumirea recunoscătoare.

BIOGRAFIE BRĂILEANĂ

• **8 octombrie, ora 9 după amiază, 1907, Brăila, s-a născut copilul Iosef la locuința părinților săi din Bulevardul Cuza nr. 156, fiu al Domnului Mendel Hechter de ani treizeci, profesia angajat comercial, și al Doamnei Clara, ani douăzeci și patru,** conform declarației Doamnei Ernestina Hornstein, 50 de ani, din Bd. Cuza nr. 241, *moașa care a operat la această naștere și care ne-a înfățișat copilul* în prezența domnilor Ioniță Petrescu, 81 ani, str. Dorobanți nr. 91 și Ghiță P. Dumitrescu, 77 ani, str. Ștefan cel Mare nr. 345, care subscriu acest act (no. 1528, *Registru stărei civile pentru născuți*). În *Jurnal*, în anii 1936, 1937, 1939 și 1940, Mihail Sebastian va consemna drept dată a nașterii 18 octombrie, care va fi reținută ca atare de unii cercetători (de ex., V. Mîndra, 1962; Cornelia Ștefănescu, 1968; Anatol Ghermanschi, 1981; Maria Dinescu, 1998). Opțiunea rămâne un mister.

• **Era al doilea fiu al soților Hechter [Mendel (născut la Buzău în 1877, și nu 1868, cum menționează în scrisoarea către Petru Comarnescu din 12 aug. 1936) și Clara (Weintraub), fata lui Avram, născută în 1883 la Mihăileni – Bucovina] - căsătoriți în 1903 -, după Penchas / Pierre (Poldy), 9 sept. 1905, Buzău - 1979, Paris, singurul care își păstrează numele, și înaintea lui Benianim André (Beno), 13 febr. 1917, Brăila -1990, Paris, care, după tragicul sfârșit al lui Iosy, compensatoriu, va adopta oficial patronimul de „Sebastian”, sub protecția căruia crescuse, fiind trecut în acte *Benianim André Sebastian*.**

• *Tatăl învârtea ceva treburi negustorești, ea confecționa, zice-se (! – n.n. - I.M.), pălării pentru cucoane* (Geo Șerban, *op. cit.*, p. 232). În 1907, se mută la Brăila. *Era o familie modestă, care-și asigura existența zilnică din agoniseala obținută de pe urma unui mic atelier. Clara Weintraub lucrase ca modistă de la vârsta de 13 ani iar acum, după căsătorie, era ajutată la magazin și de soțul ei* (Dorina Grăsoiu, *op. cit.*, p. 6). Atelierul se numea

(La)Voaleta (mode și pălării), patroni Zisu Kahane și Clara Weintraub, fiind situat pe str. Regală, vizavi de fosta Arenă de box. „Anuarul Brăila 1922” consemnează la rubrica „mode (magazine)”, la modă în perioada interbelică, 5 ateliere numai în perimetrul locuinței familiei Hechter, pe Bd. Cuza, în zona cuprinsă între străzile Regala și Polonă: la numărul 148 - Schwartz B. și Frenkel R.; la nr. 156 - Hechter C(lara); la nr. 168 -Blumfeld & Reiter și la nr. 170 - Gherber S. **Numărul „156” este cel al locuinței unde se născuse Iosef Hechter, devenit astăzi „160”**, identificat în urma cercetării pe teren, diferența de 2 case/numere pare regăsindu-se și în cazul „Dr. Schiller Henri [tatăl eseistului Eugen Schileru] – Boli și operațiuni de gât, nas, urechi - Bd. Cuza No. 176”, astăzi inclus în lista Monumentelor Istorice la „Cuza Nr. 180”. Am făcut precizarea pentru a restabili adevărul, deoarece într-un tom brăilean, apărut în 2012 sub egida Muzeului Brăilei, apar două fotografii (Winmarkt și clădirea următoare) cu următoarea explicație: „Bulevardul Al. I. Cuza, imediata vecinătate a magazinului Winmarkt, locul fostei locuințe a familiei Hechter, unde s-a născut scriitorul Joseph Hechter (Mihail Sebastian)”. Or, zona fotografiată aparține numerelor impare (!?).

• La Brăila, se va naște Iosef, Penchas rămânând la Buzău. După ciclul primar la Buzău, Penchas este înscris temporar, în anul 1916/1917, în clasa I la Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila, unde va reveni de-abia în clasa a V-a, după absolvirea ciclului inferior, la Buzău. Aici se aflau rudele de gradul I ale mamei - Weintraub: Nene Avram, mort în 23 august 1941; Nene Zaharia; Nene Moritz. Legătura cu familia se manifestă mai ales la diverse evenimente/sărbători: participă la ritualul de circumcizie („bris”) al băiatului lui Marcu (25 febr. 1940: *Recepție amuzantă de provincie*) sau sărbătorirea Crăciunului [*Prima zi de Crăciun - 1941-, petrecută stupid „în familie” (Zaharia, Debora, Marcu, nevastă-sa, Tanti Lucia etc.) jucând belotă și mâncând. Nici un moment de singurătate, nici un moment de odihnă.*]. Tot la familie apelează pentru împrumuturi în vederea acoperirii cheltuielilor zilnice: *Împrumutat de la Marcu 7000 de lei. Cu 5000 am plătit*

datoria de ieri lui Nene Moritz, 2000 mi-au rămas pentru casă. Va trebui acum să găsec de undeva bani, ca să-i înapoiez până într-o săptămână banii lui Marcel (Jurnal - 8 și 9 ian. 1942).

• **Ascendența pe linie paternă** înaintează în timp către începutul secolului al XIX-lea (v. Cornelia Ștefănescu, *Opere I*, p. XXVII). „Numele unui străbunic, trecut în catagrafia din 1828 a orașului și a județului Brăila este pomenit în familie învăluit într-o aureolă de legendă pentru hotărârea luată de a pleca singur în Erez Israel, *acasă*, la sfârșitul vieții”: *Era neînduplecat. Le-a dat tot ce avea, și-a pus în spate puținul pe care-l păstrase și a coborât spre port, urmat ca într-o scenă biblică, de feciori, fiice și nepoți, plâns de toți, numai el recules, limpede, împăcat (De două mii de ani..., Editura Națională Ciornei, București, 1934, p. 81). [Includerea în catagrafia menționată nu se confirmă, între cele 21 de familii de evrei consemnate pe „Ulița târgului cu prăvălii” din oraș sau între locuitorii satului Gropeni de mal, Gropeni de câmp sau Cărmănlău, neputând să identificăm nici un „Mendel”: *Străbunicul acela de la 1828 – Mendel din Gropeni, cum i se zicea...*(p. 78)].*

• Există și o altă descriere a acestui strămoș: *Mais le grand-père Mendel? Son visage blâme, icône de bonté et d'humilité aux doux yeux curieux, mort à peine arrivé en France (?!)... Le vieux mélancolique, silencieux et rabroué qui (m'apprend mon oncle) étudiait tous les jours le Talmud après s'être épuisé des heures durant à réparer les mécanismes des montres, leur aurait-il transmis cet héritage, à son insu ? (Michèle Hechter, M & M, Paris, Gallimard, 2000, p. 79).*

• Bunicul a fost lucrător în Docuri: *Trăia afară, între vânturi, cu picioarele pe piatră și pământ, scrutând zarea inundată a bălții, vorbind tare ca să acopere cu glasul lui vuietul fluviului, sirena vapoarelor, uruitul elevatorului. Un om de la Dunăre (idem, p.79).* Mai puțin numeroasă era ramura din Brăila, *Jurnalul* consemnând sfârșitul ultimelor rude de aici: Baba și Tanti Caroline.

• **Familia mamei era originară din Bucovina**, trăind mai mult în casă, întârziind la lumina lămpii, deasupra cărților: *Au*

viețuit în jurul sinagogilor. De acolo aduc poate ochii lor negri, mâinile lungi și subțiri, paloarea obrajilor. Au o sănătate precară, neliniștită, care rezistă mai mult prin încordarea nervilor decât prin puterea trupului (idem, p. 79).

• **Străbunicul meu din partea mamei, pe la 1802 ?!**), era bancher în București. A ajutat pe șefii revoluției de la 1848 cu bani (scrisoare către prietenul său Petru Comarnescu în *Manuscriptum*, nr. 4/1978, p. 168).

• O existență modestă, plină de privațiuni materiale pe care o evocă îndurerat: *Am iubit în trista ei distincție melancolia băiatului prost îmbrăcat, rătăcit între dudu vaporoz și dansatori eleganți, tăcut și realmente prost în această circumstanță, ridicol și înduioșător, compromis și conștient de această enormă inferioritate. Tragedia eroului „parent pauvre” mi-a fost de aceea apropiată. Știu eu? – să fie o îndepărtată amintire dintr-o copilărie terorizată și timidă, sau numai o solidarizare cu decența [...] (Scrisoare despre bunele maniere și justa ținută în societate, în Cuvântul, 24 august 1928). Era o lume de oameni necăjiți, pe care i-au terorizat mereu receptorul, portărele și gardistul. O lume care duce și în vis obsesia somațiunilor de vânzare (Scrisoare deschisă d-lui Ministru de Finanțe, în Rampa / Cuvântul, 6 ian. 1935). Nu greutatea financiară i-au marcat însă copilăria lui Iosy (Iosef), dovadă fiind și frecventarea liceului în același timp cu Pencas-Poldy, fratele său mai mare, care absolvise liceul în 1924, cu doi ani înaintea sa. N-a cunoscut nici viața de ghetou specifică târgurilor moldave, ambii părinți, născuți în țară, au vorbit numai românește și ne-au crescut românește, după cum mărturisea într-o scrisoare prietenului său Petru Comarnescu (*Manuscriptum*, nr. 4/1978, p. 168).*

• **Sensibilitatea lui Iosef, alintat Iosy**, a fost marcată de un apelativ infamant, care i-a însoțit obsesiv copilăria: „jidă fricos”, zvârlit zilnic de copiii greci la Grădina Mare. Nu altfel se întâmplase în anii de școală, când cuvintele solemne „țară, neam, patrie, eroi” îi erau interzise cu brutalitate: *Era aproape inevitabil în liceu, la lecția de istorie, povestind un război, să întrebuițez*

acest plural de persoana întâia: „noi, românii...” („care români?” mi-a strigat odată unul din bancă, interzicându-mi pe multă vreme să mă solidarizez cu istoria lui Ștefan cel Mare). [...] O umbră de teroare cade peste toate amintirile mele de școală și de copilărie (De două mii de ani, Editura Națională Ciornei, București, 1934, p. 346). Se simțea ultragiatic și pentru că tatăl său fusese combatant activ în campania din 1916, fapt pentru care, în 17/30 nov. 1918, fusese recunoscut drept cetățean român de către Comisiunea de Naturalizare a Străinilor din județul Brăila, împreună cu soția și copiii.

• **La 7 ani**, în locul unor aventuri „adevărate”, trăiește cu intensitate aventurile „inventate” din *Aventurile lui Țândărică* de Collodi, *Viața albinelor* de Maeterlinck și *Cuore* de Edmondo de Amicis. *Prima carte pe care am citit-o, după abecedar, a fost „Viața albinelor”, scrisă de Maeterlinck, simplu, curat, fără fior, fără emoție, cu o simpatie mijlocie, liniștită și ternă.*

• **La 9 ani, citește** „fără alegere” (*Ancheta noastră. Cu ce cărți v-ați început cariera de lector în adolescență*, în *Reporter*, 6 nov. 1934) Dostoievski, Daudet, Maupassant, Sienkiewicz și aproape tot ce apărea în „Biblioteca pentru toți”, dar, mai ales, „toată colecția aventurilor lui Sherlock Holmes, toată fără excepție”, ceea ce îi va conferi „un incontestabil ascendent asupra colegilor, deoarece în calitate de monitor al clasei, îi imobiliza în bănci, povestindu-le zilnic câte una dintre minunatele aventuri ale cunoscutului detectiv” (v. Dorina Grăsoiu, op. cit., p. 8): *Cum eram și monitorul clasei (singura mea funcție oficială pe care o voi fi ocupat în viață), îmi țineam camarazii liniștiți în bănci, povestindu-le în fiecare zi alte aventuri: Sherlock Holmes este, de altfel, unul din cei mai vii eroi de roman din câți cunosc. Aș fi fericit să pot crea unul de egală vitalitate (ibidem).*

• **Întâlnirea cu Münchhausen, la zece ani:** *Când în cărțile băiatului de zece ani sfinții au încetat să calce seara în bătătura oamenilor, cu desăgii goi și picioarele frânte de drum, când poveștile cu strigoi și arhangheli pământeni au trebuit să îndure surâsul necredincios al cititorului școlar, a descins deodată,*

adevărat și mare, gras, bine hrănit și bonom, cu cizmele prăfuite și fața arsă de soare, vestindu-și venirea cu larg hohot de râs și cu un scurt șuierat, vânătorul de aventuri închipuite și băutorul de bere brună, Münchhausen.

• **Münchhausen, întâiul poet**, face ca lumea basmelor să se „destrame fără sens, ridicolă, plictisitoare, străină, goală de farmecul și emoția suprafirescului lor”, acesta oferindu-i „prima oară jocul fermecător și gratuit al imaginației, lăsată în voia ei să se împlinească fantezist pentru nimeni și fără nici un scop” (*Münchhausen*, în *Contimporanul*, 10 nov. 1929).

• **Baronul Münchhausen, Sherlock Holmes, Contesa de Segur**: *Intrau în mintea băiatului de zece ani și gluma grotescă a vânătorului neamț și aventura banditească a eroului detectiv și povestea dulce a doamnei contese. Cărțile urmează mai departe într-o succesiune căreia greu i-ai smulge taina. [...] Drumurile tale și-au însemnat cu aceste coperte trecerea. (Semne pe un dulap de cărți, în *Cuvântul*, 31 iulie 1928).*

• **La 11 ani, a citit pentru prima oară Focul de Barbusse**, când nemții erau încă la Brăila.

• **După trecerea acestui prag al patimii pentru lectură, copilul va „devora” bibliotecă întregi**: *Personal, înainte de a fi citit franțuzește, până la 15 ani cunoșteam din traduceri „Bibliotecii pentru toți”, ale „Minervei” și ale „Căminului”: întreg Balzac, întreg Maupassant, întreg Alphonse Daudet, o bună parte din Hugo, din Lamartine, din Renan, din Taine. [...] Nu este deloc indiferent faptul că un adolescent poate cunoaște din timp o operă universală. Cine știe ce vocație se poate lămuri din întâlnirea unui copil de 15 ani cu Cervantes, cu Dante, cu Balzac, la o vârstă când toate lecturile sunt confuze, dar toate sunt febrile și pătimașe? Nimeni nu va spune ce imens cântărește în cultura generației mele „Biblioteca pentru toți”, aceasta uriașă enciclopedie care ne-a deschis din prima copilărie literatura tuturor timpurilor, câteva sute de cărți pe care nu le-am citit și nu le-am uitat fără folos (Despre „franțuzismul” nostru, în *Rampa*, 28 febr. 1935).*

• Personalitate precoce, nu-și însușește „de-a gata” opiniile școlii, neaderând chiar la operele unor mai creatori, pe care ulterior îi va iubi: *Tot astfel, n-am fost silit ani de-a rândul să citesc în clasă cu glas tare, poeme de Eminescu, pe care nu le pricepeam, care nu-mi plăceau și pe care totuși eram obligat prin programa analitică să le admir. Eminescu și-a deschis porțile pentru mine mult mai târziu, la sfârșitul adolescenței, când marile lui lumini începeau să se deslușească dintr-o carte, ce până atunci fusese doar o lecție de școală. Și pe Racine nu în clasa a VI-a când învățam pe dinafară marea scenă dintre Andromaca și Pyrrus, nu atunci l-am iubit, ci câțiva ani mai târziu, recitindu-l (Nottara în Rampa, 20 oct. 1935). Aceeași neaderență este pomenită în contextul conflictului între generații: Copiii sunt mereu copii, adolescenții sunt mereu adolescenți și orice școală le-am face tot prea țeapănă ar fi, căci am face-o pe măsura noastră, a oamenilor mari, nu pe măsura lor, prea delicată, prea plină de nuanțe, prea suavă (O tragedie inevitabilă: liceul în Rampa, 14 febr. 1935).*

• Dincolo de recomandarea școlii, citim la Cornelia Ștefănescu (*Tabel cronologic*, p. XXX), că acesta „se afunda în cărți vechi, găsite fie la bunici, fie în podul prefecturii, evocat în romanul *Orașul cu salcâmi* și la o bibliotecă populară condusă de el, pe când era elev de liceu”.

• **Patimii pentru lectură i se adaugă cea pentru teatru**, dincolo de rampă întâlnind o lume fascinantă *la Teatrul „Lux” din Brăila* (situat pe Str. Regală pe locul unde a fost cândva Arena de box! - nota mea, I.M.), *pentru șase lei, știe Dumnezeu cu ce emoție și greutate căpătați. Așteptam ridicarea cortinei, cu o strângere de inimă, cu o nerăbdare, cu o teamă pe care de atunci n-am mai regăsit-o niciodată într-o sală de spectacol. [...] Nu pot spune de câte ori am riscat să fiu eliminat din liceu, pentru ca să mă duc la teatru. Cele mai pasionante, cele mai vibrante ceasuri de teatru le-am trăit în nenorocita galerie a Teatrului „Lux”, unde locul meu de 6 sau 12 lei (după cum mi se făcea sau nu reduce), mi se părea un somptuos fotoliu, într-o lume de vis (Anchetă. Ce reprezintă teatrul pentru dvs.? în Rampa, 24 apr. 1938).* Tot aici

va trăi o mare dezamăgire, când, la 14 ani, l-a văzut pe Nottara în *Fântâna Blanduziei*, în locul marelui actor care ridica sala în picioare văzând un „bătrân modest și șters” (Nottara în *Rampa*, 20 oct. 1935). „Din uitarea anilor”, avea 5 sau 6 ani, din poveștile de familie, micul Iosy reconstituie prima întâlnire cu teatrul, care gravitase în jurul legendarului Nottara, neînțeleș nici la 14 ani, dar a cărui personalitate i se va releva mult mai târziu: *Marele actor era dinainte de orice o mare prezență. Cineva care prin simplul fapt că intră în scenă – înainte de a vorbi, înainte de a schița un gest – devine punct de foc și centru de unde sufletești. Căldura acestei prezențe, tăcuta ei putere, concentrata ei strălucire interioară – acesta este geniul actoricesc* (*Rampa*, 20 octombrie 1935).

• **1923 – Pasiune pentru Ibsen, în adolescență.** Lectura pieselor lui Ibsen îi trezește cei dintâi „fiori metafizici”. *Era un sistem de filozofie civică și acțiune socială... Pe caiete personale se înșiriau mărunț aforismele sistemului ibsenian, ca niște porunci ale unei evanghelii bărbătești și noi. Scriindu-le, băiatul de clasa a cincea de liceu avea conștiința unui act de curaj realizat de pumnul lui acolo, nu cu cerneală, ci cu sânge și voinicie. Le trăia mistica lor nelămurire cu îndârjită credință și visa, peste capetele profesorilor năuci, o altă viață și o altă rânduială* (*Cuvântul*, 15 martie 1928).

• **Hedda Gabler:** *Ce naiv miraj a izbutit să creeze pentru cititorul de 16 ani dintr-o simplă și oarecare cucoană sentimentală o eroină și dintr-un fapt divers o tragedie? [...]* Întâia blenoragie a sentimentalismului licean. (Semne pe un dulap de cărți, în *Cuvântul*, 22 septembrie 1928).

• *Știam aproape pe dinafară Rosmersholm, Brand, Rața sălbatecă și altele, pe care probabil nici nu le înțelegeam bine, dar le citeam de câte cinci, șase, zece ori. Recitește Hedda Gabler* (în 1943) *cu gândul la romanul rămas în stadiul de proiect (!), al cărui prim capitol e un turneu cu Hedda în provincie* (*Jurnal*, p. 493-494).

• **1923** – *Biblioteca „Nissim Derera”* (1912), a cărei activitate fusese întreruptă, își redeschide porțile sub îndrumarea lui Iosif M. Hechter și va continua să ființeze până în anii 1945. [Nissim Em. Derera fusese directorul școlii primare de băieți Schwartzman, absolvite și de Iosif M. Hechter, între anii 1895-1897. Derera publicase prima *Monografie a Comunității Israelite din Brăila*, 48 de pagini, în anul 1906.]

• **În 1923, fuge la București pentru a vedea spectacolele prezentate de Compania soților Pitoëff la Teatrul Eforie: *Sainte Jeanne* de Shaw, *Șase personaje în căutarea unui autor* de Pirandello, *Mademoiselle Bourrat* de Claude Anet, *Puterea întunericului* de Tolstoi și *Henric al IV-lea* de Pirandello.** Episodul este transpus în evadarea misterioasă a adolescentului Victor Ioanin din romanul *Orașul cu salcâmi*. [La moartea lui Georges Pitoëff, pe care l-a revăzut în anii parizieni de nenumărate ori, îi va dedica un amplu portret elogios în *Revista Fundațiilor Regale*, dec. 1939.]

• **Tot în 1923, *Vecerniile lui Camil Baltazar*, care tocmai apăruseră, au fost abecedarul meu de poezie. Abia mai târziu, m-am îndreptat spre Francis Jammes, apoi spre Rimbaud și târziu de tot l-am descoperit pe Mallarmé”** (Camil Baltazar, „*Întoarcerea poetului la uneltele sale*”, în *Reporter*, 9 mai 1934). Pe Camil Baltazar l-a cunoscut la Brăila, când era elev în ultima clasă de liceu la o conferință pe care acesta a ținut-o despre probleme de poezie. Îl va reîntâlni în 1927, la expoziția de pictură a lui M.H. Maxy de pe actuala stradă *13 decembrie* din București.

• **La 17 ani, în 1924, traducea *Herodiada* de Mallarmé, luptând zile în șir cu cizelarea unui vers.** Era începutul aventurii sale scriitoricești.

• **1925. Primele încercări lirice**, cu acorduri poetice tălmăcite din Francis Jammes, trimise revistei *Universul literar* – „tentativă de evadare din anonimatul Brăilei” (Geo Șerban). Răspunsul amabil, dar negativ aparține lui Perpessicius. Poezia *Primăvară provincială*, datată *iunie 1925* de către V. Mîndra, „interesează biograful pentru viziunea lucidă a atmosferei

ucigătoare a orașelului de provincie, putând fi considerată ca un preambul adolescentin la *Orașul cu salcâmi*” (*Opere alese*, vol. II, p. 445). Reproducem, spre edificare, strofele I și IV: *Cu topoare, larmă, sfadă,/ s-au pornit să taie ramuri din copacii de pe stradă/ slujitorii primăriei de oraș provincial,/ mic, neînsemnat, banal. [...] Ceasul de la „Sfântul Petru” suna tare,/ douăsprezece bătaii rare; iar dintr-un liceu vecin/ i-a răspuns/ clopotul cu un suspin/ de salvare.*

• **1926, primăvara** – Entuziasmat de primele trei numere ale *Cetății literare* (revista lui Camil Petrescu apăruse în 19 dec. 1925), dezolat că, ulterior, aceasta nu mai era livrată provinciei, elevul din ultima clasă de liceu se hotărăște să-și procure și revista unde apăreau acele halucinante *Scrisori ale doamnei T.*, revistă pe care o citea cu pasiune, participând la luptele ei cu o „furie personală”. Pentru a și-o procura, va suna chiar la ușa lui Camil Petrescu, care-l invită să vină ... altă dată. Îi va deveni, apoi, prieten și *spiritus rector*, întreținând o vie corespondență. Astfel, între 8 apr. și 16 sept. 1929, îi va trimite de la Brăila nu mai puțin de 6 epistole.

• **23 aprilie 1926.** Debut în poezie cu versuri intitulate *Static* (din care reproducem mai jos prima strofă), semnate cu pseudonimul Eraclie Pralea, în publicația ieșeană „Lumea. Bazar săptămânal”, editată de Alfred Hefter: *În orașelul nostru timpul s-a oprit în loc/ și ca să nu-i aduc aminte că prea e lung popasul,/ a pironit inert și semnificativ cu gest de prooroc / la catedrala din grădina mică, ceasul./ Se pare că în arcul care-a pleznit în orologiu/ orașul și-a pierdut sistemul său nervos./ De pe un soclu, eternizat în piatră, un om ilustru/ silabisește poate un funerar elogiu/ (căci nu se poate ști nicicând, ce scrie-n jos, pe pagina de piatră citită de statui)...* Versurile trădează influența lui Camil Baltazar, exercitată de altfel și asupra prietenului său I(Y)sac Rosenzweig, ca poet Andrei Tudor, care va publica în 1937 volumul *Amor 1926*, în care regăsim atmosfera și lecturile epocii brăilene, comune cu ale lui Mihail Sebastian.

• **Școala primară israelită de băieți (1914-1918).** Înființată de frații Abraham și David Schwartzman în anul 1882, va

funcționa până în 1948 pe Bd. Cuza Nr. 63, aproape de Str. Școlilor, unde a ființat până la demolare Școala Nr. 7. Între absolvenți, s-au aflat Iosef Hechter, Simon Schmit (Ury Benador), Camil Baltazar, Konrad Bercovici, Leon Feraru, Ilarie Voronca, Eugen Schileru (Schiller), Oscar Lemnaru (Holtzman), M.H. Maxy, Tudor Andrei (Rosenzweig), Simon Schafferman (Păstorescu) (v. I. Ursulescu, *Valori ale patrimoniului evreiesc la Brăila*, Editura Istros, Brăila, 1998).

• **Liceul „Nicolae Bălcescu” (1918-1926), absolvit în anul școlar 1925/1926, Clasa a VIII-a, Secția modernă.** Erau 19 elevi în clasă, față de 22 la secția reală: Balter L. Silvio, Bratosin P. Radu, Cotigă G. Nicolae, Dogaru T. Victor, Giurgea I. Dumitru, **Hechter M. Iosef**, Ioan V. Ioan, Moțune G. Gheorghe, Nicolaievici M. George, Niculescu N. Mircea, Orenstein H. Ițic, **Pascal V. Alexandru**, Pârlog R. Gheorghe, Popescu M. Ioan, Roșca I. Mihaiu, Schächter I. Fischel, Stroe P. Mihail, Stroe St. Șerban și Șeitan I. Ionel.

• A indicat drept coleg de bancă pe Rosentzweig / Andrei Tudor, care nu se află nici între absolvenții anului viitor. Probabil, se transferase la alt liceu.

• Dintre „umilințele îndurate în anii de liceu una i se pare intolerabilă, până și-n amintire, prin stupida ei inutilitate: obligativitatea tunsului. (...) Era revoltat, dincolo de slujirea fizică, de faptul că el, care îi citea, în clasa a VI-a pe Nietzsche, André Gide și Dostoievski, tradusesese *Herodiada* lui Mallarmé, catrene din Fr. Jammes, poemele rhenane ale lui Apollinaire, să fie astfel umilit” (Dorina Grăsoiu, *op.cit.*, p. 10)

• Acestui ordin absurd trebuia să i se supună și bunul său prieten, Isac Rosenzweig (ca poet, Andrei Tudor), *coleg de bancă, poet la 15 ani (Puțină pedagogie, în septembrie, Cuvântul, 14 sept. 1932).*

• [Mă urmărește - de când am aflat-o – sinuciderea lui *Pascal Alexandru. Mi-am amintit că la școală i se zicea „fetița”. Avea într-adevăr ceva feminin, palid, fin în întreaga lui ființă. Cred că în tot cursul liceului, mai ales în cursul superior, n-am*

schimbat nici trei cuvinte cu el. Era antisemit, cum erau toți. Dar aveam de atunci nu știu ce simpatie pentru delicateța pe care i-o bănuiam și pentru melancolia lui care, uite, l-a dus sub roțile unui tren (Jurnal, p. 47).

- Nu s-a numărat niciodată printre candidații la premiul I. A fost premiat totuși la Limba română în clasa a VII-a, dar numele îi este omis de pe lista de onoare. Marcat de nedreptatea comisă, consemnează cu profundă emoție momentul în *Jurnal* la întâlnirea de 10 ani de la absolvirea liceului și „reparația” morală acordată de directorul Vasile Goraș [1919-1931; 1936-1941], care-i fusese profesor de latină și greacă.

- După citirea catalogului, a urmat un lucru uluitor: *discursul lui Goraș. „Domnilor, între catedră și clasă, între profesori și elevi există totdeauna neînțelegeri – unele dintre ele foarte dureroase -, dar aș vrea să credeți că ele nu lasă în sufletul profesorilor mai puține urme, mai puține regrete decât în sufletul elevilor. Iată, eu port de zece ani o amintire de care am suferit foarte mult și de care sunt bucuros că mă pot elibera astăzi, mărturisind-o. Ea privește pe unul din cei mai străluciți din seria dvs. Mă gândesc la Hechter. Era în clasa a VII-a. Luase un premiu la limba română. La serbarea de sfârșit de an – nici azi nu-mi dau seama cum s-a întâmplat -, când se împart premiile, pe el am uitat să-l strig. Era cald, eram obosit, eram prins de nenumărate griji – și o astfel de greșeală era poate explicabilă. Tot ce pot spune este că nu era intenționată. După lăsarea cortinei mi-am adus aminte și l-am căutat pe Hechter. El mi-a spus un cuvânt care m-a enervat și atunci am replicat foarte aspru. Am regretat pe loc. Mi-am dat pe loc seama că greșesc. Era însă prea târziu. Vreau să-i spun astăzi, în fața dvs., a tuturor, cât am suferit pentru nedreptatea ce i-am făcut atunci. Îl asigur că n-am așteptat să treacă atâția ani pentru a-mi aduce aminte. Nu drumul strălucit pe care l-a făcut de atunci în viață, nu succesele lui atât de frumoase în literatură mă fac să-i vorbesc astfel. Eu din primul moment am fost îndurerat. Aș fi vrut să-i cer mai din timp scuze. Nu s-a putut. N-am putut. O dată am încercat, dar mi-am dat seama că e foarte greu. Astăzi o*

fac și, vă spun, sunt fericit că o pot face în fața colegilor săi. Dacă se poate, va ierta și va înțelege.”

Eram copleșit. Îmi dăduseră lacrimi și tremuram totul. I-am răspuns cu glasul stins o sumă de lucruri, prost spuse:

- Nu cunosc, d-le director, n-am cunoscut până azi pe nimeni în stare să facă ce ați făcut dvs. acum.

Într-adevăr. Gestul mi se pare – omenește vorbind – extraordinar. Goraș rămâne un tip mai complex chiar decât îl bănuiam.

Seara, la „banchet” – am mâncat cu toții la „Monument” – am stat tot timpul lângă el și ne-am întreținut cu destulă aisansă. Am să-i trimit cărțile mele și poate am să-i scriu (Jurnal. 1935-1944, Editura Humanitas, București, 1996, p. 69).

• Bacalaureat, iunie 1926, președintele comisiei: profesorul Nae Ionescu. *Îl văzuse prima oară în 1923, pe când era în clasa a V-a de liceu, la Brăila, la o conferință. Vorbea, într-un ciclu al Ideii Europene, despre criza religioasă în Germania. [...] Prezența lui în acest liceu, de unde cu vreo 15 ani înainte fusese eliminat pentru „republicanism național”, producea acum printre profesori și elevi un val de rumoare. Cel puțin pentru noi, care îl așteptam în bănci, în fața colilor albe, cu atâta frică, dar, mai ales, cu atâta curiozitate, intrarea lui Nae Ionescu în clasă era un fapt răzbunător. Ni se părea că acest tânăr, căruia bara energetică a sprâncenelor, îi dădea nu știu ce privire aprigă, era „aliatul” nostru.*

▪ Ne-a dictat subiectul lucrării de limba română și am intrat în el ca într-o pădure: „poezia lirică românească”. După două ceasuri, când mi s-a luat tocul din mână, scrisesem vreo 10 coli mari, dar abia ajunseseam la Aleksandri. Mă simțeam pierdut. Mă rătăcisem, vorbisem de câte în lună și în soare, uitasem subiectul. Două pagini despre folclor, vreo două pagini despre poezia populară scandinavă, nu știu câte despre alte năzbâții... De unde le scosesem, Doamne!

▪ Am crezut că e o glumă când, a doua zi, bunul meu profesor d. Gheorghe Banea m-a oprit pe stradă. „M-a chemat

Nae Ionescu să-mi arate teza ta. I-a plăcut mult, dar zice că ești un mare zăpăcit”.

▪ *Un mare zăpăcit? Numai atâta? Eram salvat. (Cum am devenit huligan, Editura „Cultura Națională”, București, 1935).*

▪ A evocat nostalgic liceul, care era orașul însuși cu ce avea el mai viu și mai propriu, cu spiritul său cărturăresc în articolul *Notă despre un liceu*, reprodus în secțiunea a II-a (RFR, 1 iulie 1939), ocazionat de serbarea a trei sferturi de veac de la înființare. Dintre *exemplarele excepționale de profesori*, amintește figura lui Dimitrie Dogaru, fost pe timpuri director al liceului: *A fost un mare dascăl și cine a avut norocul să asculte vreodată una din rarele lui lecții de geografie, la care îi plăcea să vorbească, a simțit desigur în acest om straniu o minte gânditoare și, ce e mai de necrezut, o inimă sensibilă la frumusețile științei lui. Ca și de fostul său profesor de matematici, admirabilul Gheorghe Ionescu, cu via sa curiozitate intelectuală, inteligența lui fermecătoare, cultura lui de om pentru care matematicile erau mai mult o disciplină de gândire decât o meserie și o specialitate. La gimnastică era Radu S. Corbu, evocat în articolul *O sărbătoare pitorească*, publicat în ziarul *Cuvântul*, 22 iunie 1929 (v. p. 80-81), la Franceză, Nicolae Stănescu iar la Limba Română, Gheorghe Banea, el însuși absolvent al Liceului „Nicolae Bălcescu” (reputat profesor la numeroase licee de elită, prozator și publicist, care debutase în 1937 cu un fragment din romanul „Zile de lazaret” în *Revista Fundațiilor Regale*, la care era redactor Mihail Sebastian între 22 iulie 1936-7 sept. 1941).*

• Deși excelent dotat pentru științele umaniste, nu s-a aflat printre candidații la premiul I, *faptul*, consideră Dorina Grăsoiu, *op. cit.*, p. 10), *s-a datorat, în exclusivitate, incompatibilității dintre insul „capricios, liber, iubitor de inițiativă personală și de aventură” și instituția „gravă, țepănă, formalistă și teoretizatoare”.*

• **6 august 1926. Debutează în publicistică**, în revista „Politica” de la București (editată de același Alfred Hefter de la „Lumea” ieșeană), **cu *Bacalaureatul, „generația violenței” și***

altele, articol semnat pentru prima oară cu pseudonimul Mihail Sebastian. La același ziar publica articole despre arta comicalului în filmele lui Charlie Chaplin și despre psihanaliza lui Freud (3 și 16 iulie 1926), sub pseudonimul *P.H. Pralea*, fratele său Pierre Hechter (P.H.), care îi va fi călăuzit pașii fratelui mai mic. Deși va pleca la Paris pentru a se pregăti în profesiunea de medic, Pierre Hechter vădise preocupări literar-artistice încă din anii liceului, participând, în casa părinților lui Mihail Polihroniade, împreună cu alți colegi din clasele superioare ale liceului cu „lucrări despre cărțile citite și discutate”, având „interminabile controverse cu privire la Schopenhauer, Nietzsche, Freud, Einstein, sau la scriitorii de talia marilor clasici greci, francezi și germani, de la Shakespeare la Dostoievski, setea noastră de cunoaștere - scrie N. Carandino în volumul *De la o zi la alta. Memorii*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 53 – (neafând) nici limite, nici răgaz”, la care Iosef și Andrei Tudor nu erau acceptați datorită diferenței de câțiva ani: „Asta ar mai fi lipsit ... să chemăm și puștii!”

- Frații se întâlneau și prin pasiunea pentru limba franceză, mediul cosmopolit brăilean gravitând în jurul „Cercului Voltaire”, la ale cărui activități se distinsese și fratele său mai mare, Penchas. „Cercul” avea o bogată bibliotecă de peste 10000 volume, pe care o frecventau asiduu. Cartea franceză se putea procura și în librăriile orașului, unde era prezentă oferta editurilor pariziene, aici descoperind Iosef ediția rară a *Alcoolurilor* lui Apollinaire, din 1913, adevărat eveniment în cariera de „cititor frenetic” (Geo Șerban, *op. cit.*, p. 128) a acestuia.

- După debutul publicistic în „Politica”, cei doi frați se vor reîntâlni în paginile ziarului „Cuvântul”, unde Mihail Sebastian, din colaborator, devenise redactor. Aici, P.H. Pralea publică, din primăvara până în toamna anului 1929, foiletoane despre viața artistică pariziană sau despre opera lui Marcel Proust, dar viitorul medic se va dedica exclusiv profesiei așezate.

- **1926, toamna. Se înscrie la Facultatea de Drept din București**, convins, așa cum îi scrie lui Camil Baltazar, că „eu

literat nu am să fiu”. „Am să fiu avocat: cred și vreau avocat mare” (*Scrisori către Camil Baltazar*, EPL, București, 1965, p. 107). **Prezența la cursuri nefiind obligatorie, studentul continuă să locuiască în orașul natal, venind în capitală doar pentru examene.** Mărturie: toată corespondența anilor amintiți către Camil Baltazar, Camil Petrescu, Mircea Eliade ș.a. este trimisă din Brăila.

• **În perioada studenției (1926-1929), desfășoară o bogată activitate publicistică** la *Cuvântul*, *Tiparnița literară*, *Universul literar* și *Contemporanul* (v. mai jos).

• **1927, 27 martie – Publică prima traducere („Rugăciune”) din Francis Jammes**, semnată împreună cu I. Alexis Edgar (pseudonimul lui Andrei Tudor) în *Universul literar*.

• **1927, 14 august – Începe colaborarea la ziarul Cuvântul al lui Nae Ionescu** (trimitând din Brăila articolul *Sentimentalul Gourmont. Considerații în jurul metodelor gourmontiene*, articol polemic, în care și-a încrucișat spada cu Mircea Eliade, care publicase recent, pe 6 august, articolul *Metode gourmontiene!* După un an, va intra în dezbaterea *Itinerariului spiritual* de partea lui Eliade și a tinerei generații. Personal, se vor cunoaște după întoarcerea lui Eliade din India, la sfârșitul anului 1931. Prietena și dactilografa lui Sebastian, Nina Mareș, îi va deveni iubită și apoi soție lui Eliade iar acesta „prietenu cel dintâi și cel din urmă”, cum îl va prezenta Sebastian chiar în momentul îndepărtării acestuia spre dreapta), alături de Perpessicius, Ion Vinea, Camil Petrescu, Mircea Eliade, ulterior devenind redactor al ziarului până la suspendare în 1933.

• **Întâlnirea cu Nae Ionescu în redacția Cuvântului va fi decisivă pentru destinul lui Mihail Sebastian.** *Din colțul de fereastră, unde mă refugiaseam în așteptarea profesorului, cred că nici n-am tresărit când l-am văzut. A venit spre mine, cu acel zâmbet grav, pe care mai târziu aveam să-l cunosc în atâtea clipe fericite sau tragice, a venit spre mine, fără surpriza de a descoperi în Mihail Sebastian pe fostul său elev de la examenul de bacalaureat, Hechter M. Iosef. Mi-a spus foarte multe lucruri în*

seara aceea și toate mi se păreau mari, decisive, copleșitoare, ca într-un ceas în care se pecetluiește o soartă sau se deschide un drum.

• Din august 1927 până în decembrie 1929, când pleacă la Paris, publică în „Cuvântul” 77 de foiletoane pe cele mai diverse subiecte: eseuri, cronici, recenzii, studii literare, reportaje. „Extrăgându-l astfel (în 1929) din provincia care îl sufoca (v. mai jos), va rămâne toată viața recunoscător lui Nae Ionescu” (*Evreul improbabil*, p. 28). Peste puțin timp, în spiritul organicismului naeionescian, va pleda patetic pentru valorile provinciei și pentru descentralizarea administrativă a României: «*capitala*» este un district politic, străin și de spiritul și de structura statului român. [Colaborarea sa la *Cuvântul* (1927-1934) însumează 883 articole semnate Mihail Sebastian, M. Sb. sau Amyntas, pseudonim adoptat după numele unui personaj gidian.]

• **1927- sprijinit și încurajat de Camil Baltazar, vrea să evadeze din atmosfera sufocantă a provinciei:** Vrea să plece din orașul acesta unde timp de douăzeci de ani am trăit egal același trai. Este un târg de liceeni. Eu l-am cunoscut în tot ce poate da și bun, și rău. Aici am citit cea dintâi poezie și am sărutat cea dintâi fată. Aici am cunoscut seri de iarnă petrecută – ca în romane rusești – în discuții și «idealuri» [...] Până într-un timp toate au fost bune. Astăzi toate astea mi se par omorâtor de străine și false. Vreau să plec. Vreau să știu viața așa cum se cuvine la vârsta mea. Poate mai sporită în mizerie, dar cu siguranță în sporită bogăție [de satisfacții intelectuale, care să-i modifice viața – nota ns., I.M.]. [...] «Bucureștii vor fi singurul leac», sunt vorbele d-tale. Ai avut dreptate. Acum mai mult ca oricând. Târgul se depopulează, prietenii – cum sunt – pleacă; fetele se mărită. Mă amenință această grozavă ratare a unui trai închis între cărțile de școală și plimbările de duminică, între cinstite relații de «lume», și săptămânal ordonate incursii în strada «damelor». [...] Vreau să fug de aici. Îmi trebuie un mijloc modest de a-mi câștiga un trai mai puțin decât modest. Chiar dacă ar trebui să muncesc extenuant pentru bani puțini, și încă nu m-aș da în lături. Trebuie

să fug. Înțelegi de ce cuvântul ăsta e un strigăt. Nu mă înspăimântă nimic altceva decât posibilitatea de a rămâne aici. E stupid până la disperare. [...] Fac cele mai copilăroase planuri. Bunăoară: scriu de două luni foiletoane pentru „Cuvântul”. Se publică regulat. D-ta trebuie să știi. Nu aș putea găsi acolo de lucru, nu mi s-ar plăti suficient pentru a trăi prost – și dacă da, calitatea mea de evreu (necunoscută celor de la „Cuvântul”) nu ar fi o piedică? (ibidem) [Scrisorile către Camil Baltazar erau semnate - Josy Hechter. „Calitatea de evreu”, pe care, se pare, Sebastian o „ascunsese” într-o primă fază a colaborării la „Cuvântul”, era însă cunoscută și, în 1929, prins într-o polemică cu Petru Comarnescu, Ionel Jianu și Constantin Noica, redactori culturali la noua publicație „Ultima oră”, se trezește demascat ca purtător de pseudonim (6 și 15 ian. 1929). Mai târziu, în „Viața românească”, iulie 1934, G. Călinescu, malițios, vorbește de „un tânăr ... evreu pe nume Iosif Hechter, de prin bălțile Brăilei”.]

• *M-aș mulțumi să câștig 3000 lei pe lună chiar cu prețul unei munci grele. Birou, sau mai știu ce altceva?* [10 oct. 1927] (Scrisori către Camil Baltazar, ed. cit., p. 108).

▪ **Camil Baltazar:** *De la începutul cunoștinței noastre – nu de când, elev de liceu, asista la conferințele ce țineam la Brăila, ci puțin mai târziu, după ce cutezase să trimită primele foiletoane ziarului „Cuvântul”, - am primit din partea tânărului meu prieten o zguduitoare scrisoare în care îmi împărtășea, cu un patetism frânat, dar răvășitor, că nu mai poate continua să trăiască în orașul de provincie, că trebuie să evadeze neapărat de acolo întrucât simte că se sufocă și că sunt singurul care îl poate ajuta să scape de un mediu ce a ajuns să-l gâtuie. Pus în alternativa de a descuraja un om ce își punea ultima nădejde în mine sau a-i da o mână de ajutor, câtă puteam să-i ofer la vremea aceea, deoarece nu aveam posibilitățile pe care mi le atribuia Sebastian, am preferat a doua ipostază. Astfel Mihail Sebastian a venit la București (din vol. Scriitor și om, Editura Casa Școalelor, București, 1946, p. 160). Baltazar îi oferise/promisese un post de corector cu jumătate de normă la editura „Cultura națională”, ce i-*

ar fi permis și continuarea studiilor: *Mărturisesc că atâta – adică atâția bani și o muncă atât de puțin îngreuitoare – nu am sperat. Sunt fericit că am să am suficient timp pentru ca să citesc și să scriu, să-mi urmez unele cursuri la Filozofie și să învăț. [...] Am să-mi găsesc cameră (probabil împreună cu Rosen(t)zweig, care, însănătoșit, pleacă de asemenea), am să reglez traiul.* (Scrisoare către C. Baltazar din 15 oct. 1927). Promisiunea nu s-a adevărat. Editura îi cerea să lucreze drept corector *full time*, diligențele lui Baltazar dovedindu-se, în final, complet inutile.

- **1927-1929** - Colaborare la *Universul literar*

- **1928-1931** - Colaborare la *Tiparnița literară*: 9 foiletoane

- Inaugurează în paginile literare ale publicațiilor amintite rubrici precum *Scrisori către o provincială*; *Semne pe un dulap de cărți*; *Povestea vorbii sau Voluptatea de a fi scriitor*.

- **5 mai 1929, Brăila, Scrisoare către Camil Petrescu:** *Examenele mele se apropie. Știi? Sunt ultimele și țin să lichidez odată cu licența. La toamnă trebuie să fiu liber: o călătorie în străinătate sau armata mă așteaptă. De aceea lucrez toată ziua până foarte târziu. E o materie ingrată și meschină. Treaba asta extenuantă îmi ia 10 ceasuri zilnice. Mai îmi rămâne unul pentru plimbare și două pentru citit.*

- **1929, noiembrie – licența la Facultatea de drept din București.** La intervenția lui Nae Ionescu și cu concursul ministrului George M. Mironescu, **obține o bursă pentru pregătirea doctoratului în drept, la Paris (nefinalizată)**, unde se află deja la sfârșitul lui decembrie. La 30 aprilie 1930 îi scria lui Camil Petrescu: *Deocamdată îmi prepar examenele de doctorat în drept pe care le am la începutul lui iunie. Lucrez 12-14 ceasuri pe zi.*

- **Paris, 1930-1931.** Publică acum 85 foiletoane în *Cuvântul* și prima sa lucrare literară, nuvela *Emilia*, în *Tiparnița literară*, mai 1931.

- 1932-1933 – colaborează la *România literară*

- 1932-1936 – colaborare la *Azi*

• 1932- apare primul său volum, *Fragmente dintr-un carnet găsit*

• 1933- apare a doua sa carte: *Femei*

• 1933-1937 – colaborare la *Reporter*

• 1933-1940 – colaborare la *Viața românească*

• 1934, iunie – apare romanul *De două mii de ani*, care va declanșa o polemică de amploare datorită prefeței lui Nae Ionescu

• 1935- publică volumul polemic *Cum am devenit huligan*.

Texte, fapte, oameni

• 1935-1936 – colaborare la *Rampa și Facla*

• 1935 – apare *Orașul cu salcâmi*, distins în 1936 cu „Premiul S.S.R.”, împreună cu alte cărți ale lui Mircea Eliade, Radu Boureanu, Virgil Gheorghiu și Hortensia Papadat-Bengescu.

• 1935-1937 – colaborare la *L'Indépendance Roumaine*

• **Duminică, 17 martie [1935], 12 noaptea**

Vin de la gară, obosit (azi dimineață la 6 m-am sculat ca să plec la Brăila, acum mă întorc). Dar nu vreau să las pe mâine însemnarea asta, pe care din tren mi-o fâgăduiam să [o] scriu.

Am călătorit cu Nae Ionescu. Se ducea să ție o conferință la Galați (despre „Semne și simboale”). Dimineața, nimic interesant; am citit gazete, am vorbit politică, ne-am amuzat cu o fetiță care intrase în vorbă cu noi. La Brăila eu am coborât și ne-am înțeles că ne vom revedea seara în tren, la întoarcere.

Într-adevăr, ne-am găsit seara în același compartiment. Era cu noi și profesorul Vechiu, șeful argetoianiștilor brăileni. Am mâncat toți trei în vagonul-restaurant. Nae a dat o șuetă politică teribilă [Jurnal, p. 21].

• **19 aprilie 1935** – Jurnalul Consiliului de Miniștri no. 73 a încuviințat **schimbarea numelui patronimic „Iosef Hechter” în Mihail Sebastian** (consemnare din registrul de nașteri Brăila, din data de 15 nov. 1935). [Pe baza Legii din 1896, care a fost în vigoare până în 1936, evreul avea dreptul să ceară schimbarea de nume. Mihail Sebastian respinsese identificarea naratorului din romanul *De două mii de ani* de către Nae Ionescu în prefață cu Iosef Hechter – autor și din rațiuni estetico-eufonice, deoarece,

oricărui evreu, indiferent de nume, i se spunea „Ițic” iar Iosef Hechter făcea prin roman „oficiu de Ițic”: *Iosef Hechter deschidea posibilități largi de pamflet, pe care Mihail Sebastian nu avea cum să le ofere*. Și nici de confundare de către plutonierul major a numelui de „Hechter” cu „Hector”, ceea ce trezea bucuria generală a camarazilor din timpul stagiului militar. Această „fantă confesivă (...) trimite la originile unui complex în care repulsia față de propriul nume, nume care atrage batjocura, conține inclusiv un procent de reacție estetică la posibilele jocuri de cuvinte” (Iovănel, p.14-15). Oficializarea pseudonimului devine prilej de ironie din partea lui Vasile Lovinescu, ironizat anterior de Mihail Sebastian: *A făcut șase luni anticameră unui ministru antisemit ca să dea o vană existență juridică pseudonimului gazetăresc - Vreimea, 1 martie 1936*].

- **Alegerea numelui, utilizat ca pseudonim încă de la 19 ani neîmpliniți, rămâne un mister.**

- **O posibilă explicație oferă relațiile sale erotice cu femeile, între care Leny Caler este cea mai constantă pasiune. De Leny s-a îndrăgostit în aprilie 1935, dar a văzut-o goală de-abia în 16 ianuarie 1939:** *A fost aici ieri, s-a dezbrăcat și, pe urmă, în fața năruirii mele, s-a purtat de o delicateță, de o simplitate care au făcut să trecem ușor printr-un moment care mi se părea fără ieșire, fără salvare. E foarte frumoasă. E mult mai frumoasă decât puteam crede după cele mai încrezătoare așteptări.*

- **În legătură cu aceste relații s-a lansat chiar ipoteza homosexualității. O notație din Jurnal din 18 aprilie 1935, de la orele 2½ noaptea, consemnează începutul „nenorocului”:** *Zi plină de întâmplări. Vizită la Leni. Ne iubim. Ne-am spus-o. E frumoasă, e tânără, are o simplitate de vorbă admirabilă – și mi se pare așa de inexplicabil faptul că vine spre mine. Dar prudent nu e, și nu știu cum o să ies de aici. Câte lucruri mi-a stricat nenorocul meu! Aveam atâtea lucruri în mine, ca să fiu fericit. Aveam o facilitate extremă, fără complicații, fără drame. Și toate astea rupte groaznic la 17 ani jumătate. Mi-e silă uneori, mi-e*

milă de cele mai multe ori. De ce, Doamne, de ce? Aș vrea atât de mult să fiu fericit și aș fi cerut atât de puține lucruri pentru asta.

- Este pe punctul de a cere sfatul fratelui său Pierre/Poldy Hechter, medic în Franța: *Lucrurile trebuie clarificate. Să fiu cel puțin edificat. Ce comic ar fi să nu fie la mijloc decât o chestiune medicală! Dar nu. Nu-mi fac prea multe iluzii. Vreau însă să știu (10 iunie 1935).*

- În sprijinul ipotezei, Michèle Hechter, nepoata scriitorului, în romanul „*M et M*”, Gallimard, Paris, 2000, a amintit că **Sf. Sebastian este patronul homosexualilor** iar într-o notă de la p. 67 scria: *Mikaela et moi avons longtemps cru que Sebastian et ses deux frères (nos pères) étaient des crypto-homosexuels [...] Sebastian note, dans son „Journal”, ses «effondrements» inopportuns avec les femmes, et nos mères nous ont répété à l’envi que l’avocat et le médecin n’étaient ni des «sabres» ni de „foudres de guerre”* (Prenumele autoarei nu este întâmplător: născută în 1948, primise cele două prenume ale unchiului mort în 1945 – *Mihail* și *Iosef* transformate în *Michèle Josepha*. Romanul dedică mai multe pagini acestei moșteniri onomastice și semnificațiilor sale - *apud* Iovănel, p. 25).

• **Duminică, 21 iulie [1935]**

Un vis pe care încerc să-l scriu chiar acum, trezindu-mă din somn. [...]

Sunt la Dinu Brătianu acasă. [...] Dinu Brătianu spune că s-a fotografiat azi. Îi spun că cunosc o bună fotografie a lui, din vitrină de la „Julietta”. Se miră: nu s-a fotografiat de ani de zile. Totuși, îi spun că l-am văzut.

Vitrina aceea – spun eu – este un fragment de actualitate. O actualitate de câteva ceasuri sau mai puțin, dar vie. De câte ori faceți ceva răsunător, un discurs sau o scrisoare către d. Tătăărăscu, vă răsare fotografia în vitrină.

Se pare că ceea ce spun eu are multă vervă, căci toată lumea râde și eu însumi sunt mulțumit de efectele mele. [...]

În acest moment se întorc de la biserică niște nuntași pe care se pare că i-am așteptat tot timpul. [...] Năvălesc nuntașii

[...], dar parcă nu mai e nuntă, ci botez, sau amândouă în același timp. Intră Tanti Caroline cu un copil mic în brațe și trece alături. O urmează Nene Avram. În aceeași zi se pare că au murit Baba și Frida. Au fost la cimitir cu copilul și cu toți nuntașii. Pe copil îl vor numi după bătrân. La cimitir s-au întâmplat o seamă de lucruri nostime cu o bătrână din familie, care nu recunoștea pe nimeni, dar plângea cu foc rude depărtate, moarte acum zeci de ani [Jurnal, p. 31]. [Foto Julieta –Alexandrescu era situat pe Str. Regală, între străzile Coroanei și Sf. Petru (astăzi, Mihail Sebastian și Petru Maior), dincolo de Crama Veche, unde a ființat un atelier fotografic până în anii 2000.]

- [Aici și-n continuare, visele sunt populate de rude în viață sau dispărute iar Brăila, în special, **locuința din str. Unirii nr. 119** (v. nota din 28 sept. 1941), reprezintă un adevărat refugiu din existența terorizată de lipsuri materiale și legi antirasiale.]
- 1936, 22 iulie –1940, 7 septembrie („licențiat din serviciul de redactor, fiind evreu”) - redactor la *Revista Fundațiilor Regale* (în 1937, pentru o scurtă perioadă, director interimar)

- **Duminică, 19 [aprilie 1936], București**

[...] Azi-dimineață, la Ateneu, concert Lola Bobescu (*Simfonia spaniolă de Lalo*). O fată de 15-16 ani. [...] Cântă admirabil, dar în timp ce cântă surâde ici și acolo cuiva din sală – o rudă probabil sau un prieten, întocmai cum făceau la Brăila elevele lui M-elle Lambert, la examen [...]. [Jurnal, p. 55]

- **Miercuri 1 iulie [1936]**

Duminică și luni am fost la Brăila, unde seria mea sărbătorea zece ani de la bacalaureat. După 14 luni de absență (!), am regăsit Brăila fără surpriză. Neschimbată și admirabilă prin tăcere, prin simplitate. Senzația curioasă de a locui acolo la hotel. Camera mea – „Hotel Francez” – dădea spre Strada Polonă. Biserica Sfântul Petru exact în fața ferestrei mele, la capătul străzii.

La liceu am fost mai emoționat decât m-aș fi așteptat. M-am așezat în bancă, ultima bancă din clasa a VIII-a – asaltat de amintiri. La dreapta mea, locul lui Ficu gol.

Goraș (fostul și actualul director al Liceului –n. ns., I.M.) a strigat catalogul și noi răspundeam pe rând – „prezent”. Din când în când se auzea un „absent” și de câteva ori „mort”. Sunt patru morți.

Pe urmă a urmat un lucru uluitor: discursul lui Goraș. Ar merita transcris în întregime, cuvânt cu cuvânt. Cred că n-aș putea însă. Încerc oricum să-l reconstitui...[v. prezentarea anilor de liceu, dinaintea bacalaureatului]

A doua zi, luni, lungă plimbare pe Dunăre, până la Cropina, un canal dincolo de Reni. Ne aștepta acolo un prânz pescăresc ca în povești. Imensul ceaun în care fierbea ciorba de pește, crapii aliniați la proțap în jurul jăratecului – era o priveliște din Sadoveanu sau din Hogaș. Am umblat toată ziua gol, m-am scâldat în Dunăre, am vâslit, am mâncat enorm, am băut...

Întoarcerea a fost magnifică. Călare pe cabina șalupei, aveam deschisă înaintea toată Dunărea (o Dunăre mai largă decât la Brăila, cu o pădure de sălcii mai ordonată, aproape ca într-un parc bine îngrijit). Eram în plin soare la ora 6, când am plecat, iar când am coborât la Reni, prindeam ultimele focuri ale apusului. După o oră petrecută în orașelul alarmat de invazia noastră (delicioasă grădină publică, plină de domnișoare, copii și tineri amorezi!), mi-am reluat locul pe acoperișul cabinei, și am călătorit „in the moonlight” până la Galați. De aici, la Brăila, unde am ajuns la 1 noaptea, mai mult somnoros.

O zi excelentă, care m-a depărtat de București, m-a făcut să respir și să aflu încă o dată că pământul e mai mare decât cei 3 kilometri pătrați pe care trăiesc, mă agit și conversez eu (Jurnal, p. 68-70).

▪ Sâmbătă, 22 [august 1936]

Comedia (Jocul de-a vacanța) se strânge între Leni, Ștefan, Bogoiu și Jef. Toți trei o iubesc – fiecare în felul lui – și, plecând, Leni îi va părăsi pe toți trei. Regăsesc o foarte veche amintire dintr-un film pe care l-am văzut în copilărie și care se chema: Cei trei sentimentali. E o emoție regăsită. (Jurnal, p. 78)

- 1936, octombrie - se constituie Gruparea Criticilor Literari Români (GCLR), din care fac parte Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Șerban Cioculescu, Octav Șuluțiu, Ion Biberi, Mihail Sebastian.

- **Sâmbătă, 21 [noiembrie 1936]**

Măine plec la Brăila, la botezul copilului Silviei, dar sunt decis ca la întoarcere să-mi impun o săptămână serioasă de muncă. (Jurnal, p. 98)

- **Luni, 23 [noiembrie 1936]**

Brăila mi s-a părut ca niciodată tristă, provincială, uitată de Dumnezeu. Tramvaiul s-a oprit aproape 15 minute la colțul Străzii Unirea, așteptând să facă „cruce”. Pe urmă, pe Strada Galați, n-a mai mers deloc, fiindcă linia era în reparație – și a trebuit să coborâm pentru transbordare. În centru, ceasul era oprit la 5 fără 20, deși era 10½ dimineața. Puțin mai departe, ceasul de la Biserica Grecească arăta 11:20. Frig de noiembrie, lume puțină, case vechi – nici un om nou, nici o clădire nouă, prăvălii deșarte.

În port am fost cu Petrică, ceea ce m-a împiedicat să fiu emoționat. Am revăzut totuși cu plăcere vapoarele, sălciile, lanțurile grele, odgoanele. Toate mi se păreau în orașul ăsta desprinse de demult, dintr-o viață anterioară. (Jurnal, p. 98)

- **Luni, 22 [februarie 1937]**

A murit Bill Witzling. Azi îl înmormântează la Brăila. Era frumos, înalt și mi s-a părut totdeauna voinic. Un om care îți făcea plăcere că există. Nu o dată m-am comparat umilit cu el. Bietul, bietul băiat. (Jurnal, p. 113)

- **Mărți, 2 [martie 1937]**

Măine dimineață plec la Brăila, unde se pare că lucrurile sunt tragice cu Baba și Tanti Caroline. (Jurnal, p. 115)

- **Vineri, 19 [martie 1937]**

Mărți, la Brăila, la înmormântarea Babei (bunica lui Sebastian), care a murit luni, după ce o zi întreagă rătăcise spre

Baldovinești, unde jandarmii au găsit-o, în mijlocul nopții, căzută de oboseală pe linia ferată. Avea 92 de ani. Dacă nu s-ar fi rătăcit – cred că ar mai fi putut trăi nenumărați ani.

Am primit vestea fără emoție și de altfel tot fără emoție am participat la înmormântare. Este totuși o întreagă lume care se duce cu ea – și e întreaga noastră copilărie care își pierde unul din eroii ei principali. Săraca Baba – ce lungă viață: nu e de mirare că-și pierduse memoria. (Jurnal, p. 119)

- 1937, martie-mai 1940, colaborează la *Viața românească* cu cronici dramatice
- **Sâmbătă, 16 [aprilie 1938]**

Sunt unele lucruri simple, pe care le știu de totdeauna, dar asupra cărora mă opresc uneori cu sentimentul de a le descoperi pentru prima oară.

[...] Era acest Paște, pe care îl sărbătorim noi, de aseară, era pasca pe care o mâncăm, vinul pe care îl bem...

Mi-am amintit dintr-o dată că Isus e evreu, lucru pe care nu-l realizez niciodată îndeajuns, și care mă obligă să mă gândesc din nou la teribilul nostru destin.

Tot astfel, toamna trecută, la Chartres, mă oprisem la catedrală, să privesc Circumcizia lui Isus. Totul se petrecea ca la un „bris” (ebr. „Brith mila” – ritual de circumcizie) obișnuit: bătrânul care într-o mână ținea cuțitul, iar cu cealaltă „puța” copilului era parcă „Moise șoihăt” (ebr. „shohet” – cel autorizat să sacrifice animalele și păsările pentru hrană) de la Brăila. (Jurnal, p. 158)

- **Miercuri, 17 [august 1938]**

Vis complicat, absurd, din care nu mai țin minte decât că România intrase în război ca să ocupe „Pocuția”. Eu mă întrebam: război cu cine? Cu Polonia? Cu Cehoslovacia? Unde oare o fi Pocuția?

Străzile erau pavoazate – mă găseam parcă la Brăila – eram cu Poldy pe Bulevardul Cuza și alergam în sus, spre centru, nu țin minte dacă pe bicicletă, dar știu că, cu cât viteza era mai

mare, cu atât simțeam în gură, între dinți, un fel de mecanism care se învârtea asurzitor, ca o mică rotiță de dentist.

Și o mulțime de alte năzdrăvănii, pe care le-am uitat. (Jurnal, p.172)

- 17 sept. 1938: premiera piesei *Jocul de-a vacanța*, în regia lui Sică Alexandrescu, din distribuție făcând parte George Vraca, Marcel Anghelescu și Mișu Fotino.
- 1939, 12 martie - colaborează la *Comedia*
- 1939 - apare studiul *Corespondența lui Marcel Proust*
- **Martți, 16 [mai 1939]**

Sunt concentrat (Reg. 21 infanterie, compania a 11-a, plutonul 3). [...] Am fost vineri la Brăila, între două trenuri. [...]

Am fost deci la Brăila. O Brăilă cu toți salcâmiilor înfloriți, dar sfâșietor de tristă, părăginită, bătrână, obosită. Nici o clădire nouă (ba da, una, oribilă, în locul Băii „Diana”); toate, așa cum le-am știut, acum zece ani, acum douăzeci, dar mai vechi, mai uzate, mai intrate în mizerie. Până și Bulevardul Cuza mi s-a părut ruinat: păstram despre el o impresie de maiestate, pe care n-am regăsit-o. (Jurnal, p. 214)

- **Sâmbătă, 22 [iulie 1939]**

Ieri după-masă era la mine Petrică, venit de la Brăila, ca să-mi propună, închipuiește-ți! o „afacere”, din care ar putea ieși 30-35000 lei. În așteptarea unui telefon, i-am pus concertul de Mozart [...] (Jurnal, p. 215)

- **Miercuri, 6 [septembrie 1939]**

Plec diseară la Brăila, la Centrul de recrutare, să-mi pun în ordine livretul militar. (Jurnal, p. 229)

- **Vineri, [8 septembrie 1939]**

Miercuri seara, la Brăila, m-am dus singur în port – și am văzut o Dunăre de carte poștală, sub lună. Până și vapoarele albe, deșerte, în portul absolut pustiu, păreau de carton.

Nimeni, nimeni, nimeni în tot portul – decât eu și o santinelă, care mă urmărea cu atâta îngrijorare (un spion? un atentator?) încât am fost silit să mă întorc în oraș, deși aș fi rămas bucuros acolo câtăva vreme.

„Îmbătrânești”, mi-a spus pe Strada Regală Moni Liebsiech, care mă oprise din pragul prăvăliei. Da, îmbătrânesc, totul mi-o spune în Brăila, casele, străzile, oamenii, fotografiile mele de tinerețe, pe care le găsesc la Tanti Caroline și îmi fac rău când mă uit mai lung la ele. (Jurnal, p. 230)

▪ **Luni, 25 [septembrie 1939]**

[...] La Râmnicu Sărat, Mișu Polihroniade, Tell și ceilalți, împușcați noaptea la 2 („cu mitraliera”, zice Nina) și pe urmă aruncați în curtea închisorii, ca să-i vadă lumea. [...] [Ca represalii la asasinarea primului-ministru Armand Călinescu, au fost împușcați 252 de legionari. Printre ei, și doi foști membri ai asociației „Criterion”; Mihai Polihroniade și Al. Cristian Tell. [...]

Mișu Polihroniade [brăilean, cunoscut din anii liceului] martir al unei cauze politice? Nimic nu-l destina pentru asta. E o eroare, e un malentendu, e o glumă tragică. Nu, n-a vrut asta, n-a crezut asta, nu și-a imaginat vreodată asta. Cum face viața din noi mai mult decât vrem sau putem să fim! Ce puține lucruri depind efectiv de noi? Ce angrenaj de consecințe depărtate, nevăzute este într-un gest al nostru, într-un incident, într-o întâmplare. Băiatul acesta a vrut un scaun de deputat – cel mult unul de subsecretar de stat. Și iată-l că sfârșește ca un revoluționar. Până în ultimul moment, cred că n-a înțeles de ce lucrurile au luat această întorsătură și de unde anume au început să alunece. (Jurnal, p. 234-235)

▪ **1940 - apare romanul Accidentul**

▪ **Luni, 27 mai [1940]**

Vizită la Nene Avram, la azil, desfigurat, pipernicit, încovoiat, nesfârșit de bătrân, mai orb parcă decât oricând, pe jumătate mort – și obsedat totuși de o sumă de bani pe care o are în rente de stat (111547 de lei, spunea cu o năucitoare precizie), neliniștit de niște chitanțe pe care nu știe cui să le dea, cum să le ascundă.

Teribil neam! Dar, cel puțin în privința asta, nu le semăn deloc. (Jurnal, p. 279)

▪ **Marti, 18 martie [1941]**

Vise absurde în fiecare noapte. [...] Orice vis în care mă văd soldat e un coșmar. Alaltăieri noapte, un vis cu desăvârșire comic. Eram cu Poldy într-un tramvai la Brăila și mergeam să vedem o statuie a lui Take Ionescu. Când tramvaiul s-a oprit, ne-am întors indignați spre vatman sau spre conductor ca să-i cerem socoteală de faptul că statuia dispăruse. Vatmanul era doctorul Dumitrescu-Brăila. Ne-a spus să coborâm, că totuși statuia e acolo. Am găsit într-adevăr o foarte frumoasă statuie de marmură (neagră – mi se pare) și am privit-o multă vreme.

*Tot la Brăila m-am visat într-una din nopțile trecute, cu Nina. Mergeam pe Bulevardul Cuza spre Dunăre. Cam unde e Biserica Luterană se afla o închisoare militară, unde era închis Mircea. În curte se plimbau tot felul de deținuți. Am intrat într-un birou și de acolo am telefonat unui funcționar (numele lui era Constantinescu, dar mai avea un nume cam ridicol, Policarp, parcă, sau așa ceva). Când am plecat de acolo, se ridicau niște drapele și, printre ele, patru drapele negre – semn că se executaseră patru condamnați. Dar toate, toate visele sunt mult mai complicate decât izbutesc să le notez. Prin însuși faptul că le scriu, le simplific. (Jurnal, p. 314-315) [„Cu cât viața sa socială a fost mai redusă, cu atâta activitatea sa onirică a fost mai vie iar visele sale au fost bizare, adevărate coșmaruri. El i-a visat frecvent pe Nae, pe Nina, pe Eliade [...]”, v. Marta Petreu, *op.cit.*, p. 240].*

▪ **Sâmbătă, 10 mai [1941]**

Ieri și azi, grupuri de oameni în fața brutăriilor închise, în așteptarea pâinii. Strigăte, bătăi, murmure – și peste toate un fel de oboseală stupidă. Imagini vechi din Brăila de la 1917. [...] Cu mare greutate, sculându-se cu noaptea în cap și făcând coadă la brutărie timp de 2 ore, servitoarea noastră a reușit să cumpere astăzi o pâine, una singură. (Jurnal, p. 333)

▪ **Duminică, 11 [mai 1941]**

Azi-dimineață, scurtă vizită la Muzeul Simu (unde n-am mai fost de vreo 15 ani). (Mi-e greu să stau în casă – și atunci umblu pe stradă, fac vizite, hoinăresc.) Între sute de tablouri de

duzină, semnate de diverși pictori obscuri, cele 10 sau 15 tablouri interesante se pierd. Un peisaj de Renoir, două-trei pânze de Monet, un Paul Signac, câțiva Luchieni. Restul, bric-à-brac pompos, demodat, academic, prăfuit, de cele mai multe ori stupid. Și asta se cheamă primul muzeu de artă din București. (Jurnal, p. 333)

▪ **Marți, 3 iunie [1941]**

Vis de azi-noapte. Sunt la regiment. Civil. [...] Curtea regimentului are aspect de mobilizare. Eu sunt foarte nenorocit. „Cine dracu m-a pus să vin aici!” Merg singur, depărtându-mă, undeva pe un fel de câmpie. La întoarcere îl întâlnesc pe Neumann (colegul meu de la Brăila, din clasa a VIII-a). E îmbrăcat în uniformă de locotenent. Ofițerii evrei sunt toți mobilizați, îmi spune el. (Jurnal, p. 341)

▪ **Miercuri, 16 iulie [1941]**

Vis complicat astă-noapte. Nu-mi aduc aminte decât un singur moment. Eram cu Nae Ionescu la Brăila. Mergeam amândoi spre un fel de șezătoare, unde el trebuia să țină o conferință, iar eu să vorbesc despre el. Cred că-mi cerea să fiu foarte elogios... (Jurnal, p. 358)

▪ **Miercuri, 13 august [1941]**

Avocatul Poenaru (brăilean, veche antipatie din liceu) îmi spunea ieri că Odesa e ocupată de patru zile, dar că nemții nu vor deocamdată s-o anunțe. (Jurnal, p. 372)

▪ **Sâmbătă, 23 august [1941]**

A murit azi-dimineață Nene Avram. Gândul groaznic (pe care niciodată n-am reușit să-l alung cu totul din conștiința mea) că într-un fel semăn cu el și cu soarta lui. (Jurnal, p. 375)

▪ **Duminică, 28 septembrie [1941]**

Vis de azi-noapte. Sunt în prăvălie, la Nene Zaharia. Citesc (sau scriu!) două scrisori venite de la Poldy, sau pe care trebuie să le trimit. Mă cert cu Anghel. Ies în stradă și merg pe Calea Victoriei, pe trotuarul drept, în sus. O cucoană necunoscută strigă disperată că legionarii s-au răsculat și că se apropie de centru.

[...] *Îi iau pe Mama, Papa și Benu - și alergăm să ne ascundem. Unde? La Alice, e primul meu gând, dar nu știu de ce renunț. „Cel mai bun lucru e acasă la Baba”. Într-adevăr, ajungem acolo (e casa din Brăila, de pe Strada Unirii) și sunt liniștit. N-o să ajungă nimeni până aici și nimeni n-o să bănuiască unde suntem. În casă o găsim pe Baba și parcă pe Tanti Caroline. Într-o odaie alăturată e Benu în pat cu Mali (fata vecină cu noi la Brăila, acum vreo 15 ani, nepoata familiei Lubiș). Intru în pat alături de ea. E goală, neașteptat de frumoasă, caldă, cu sâni duri. Și mă trezesc...* (Jurnal, p. 392-393)

▪ **Miercuri, 1 octombrie [1941]**

Iom Kipur. Am postit și am fost pe seară la Templu ca să ascult șoiferul. Oarecare indiferență. Cu cât era totul mai emoționant pe vremuri, la Brăila! (Jurnal, p. 395)

▪ **Vineri, 3 octombrie [1941]**

Visez de la un timp tot felul de vise care se petrec – aproape toate – la Brăila, în casa din Strada Unirii 119. Nu știu de unde vin, ce însemnează, ce vor să spună. (Jurnal, p. 395)

▪ **Sâmbătă, 18 octombrie [1941]**

Vise multe (4) și scurte astă-noapte. [...] Trei sunt la Brăila, la liceu. Intru în clasă, dar, în grabă, nu m-am îmbrăcat, așa că sunt în cămașă și izmene. Pe catedră e Arghir. Eu iau loc într-o bancă pe la mijlocul clasei. Arghir citește din cartea de clasa a V-a. Între timp afară a izbucnit o revoluție legionară. Mă uit pe fereastră și văd trecând o manifestație cu fanfară. Plouă îngrozitor. Niște copii care defilează abia se văd sub valurile de ploaie și sub umbrele. Cobor repede în stradă (dar nu mai sunt elev de liceu) și dau, într-un fel de pasaj, de o patrulă militară care nu mă lasă să trec mai departe. Sunt înspăimântat și zgomotele revoluției cresc din toate părțile. (Jurnal, p. 403)

▪ **Miercuri, 21 ianuarie [1942]**

Zăpezi fabuloase – cum nu-mi aduc aminte să fi văzut vreodată la București. Poate în copilărie, la Brăila. Azi-diminează, când am ieșit din casă, întreaga Stradă Antim era un fluviu de

zăpadă. [...] Toată civilizația și tehnica modernă e neputincioasă împotriva unor mari zăpezi. (Jurnal, p. 436)

▪ **Duminică, 8 martie [1942]**

A murit Tanti Caroline. Ultima legătură cu Brăila noastră. Ultima verigă cu un trecut pierdut pentru totdeauna. Sunt bătrân. Papa a plecat azi-noapte acolo. (Jurnal, p. 446)

▪ **Joi, 9 iulie [1942]**

Vis lung, complicat. Făceam parte dintr-o delegație de trei oameni, care prezenta felicitări doamnei Antonescu, pentru căsătoria – cred – a fiului ei. Eram primiți într-o sală imensă, dreptunghiulară, cu multe flori. După câțva timp, sala era plină de invitați. [...] Între invitați îl țin minte pe Leibovici Camil, într-un grup parcă de fete din Brăila, pe care și eu le cunosc, și îmi fac semn să mă apropii. [...] (Jurnal, p. 460)

• **Joi, 11 noiembrie 1943, Scrisoare către fratele său Pierre**

Dragul meu Pierre,

Aș vrea, dacă rândurile astea îți ajung, să-ți dea despre noi o imagine mai exactă și mai amănunțită decât aceea pe care o găsești în cărțile noastre poștale „oficiale”.

Trăim – probabil ca și tine – cu obsesia războiului, cu ideea lui fixă. Așteptăm ziarele de dimineață, așteptăm ziarele de seară. Citim comunicatul de câte două-trei ori. Ne uităm pe hartă, facem socoteli, calcule, pronosticuri. Trebuie s-o vezi pe mama adâncită în lectura comentariilor de război – și apoi făcând la masă strategie... Unde e Nevel? Unde e Cherson?

De câteva ori, mai ales de anul trecut, am avut impresia că se termină. În noiembrie 1942, în februarie 1943, în mai, în iulie, în septembrie – la fiecare nou mare eveniment – am avut o clipă în care ne-am spus: Gata! S-a terminat! Când îți scriu în câte o frază: „J’espère que nous nous reverrons bientôt” – nu e o simplă formulă, ci e cu adevărat sincera mea credință – de atâtea ori dezmințită.

Și acum, în pragul iernii care vine, din nou avem impresia că „nu mai poate să țină”, că totul se poate termina de la o săptămână la alta, de la o zi la alta. Gândul acesta este însă amestecat cu tot felul de temeri și îndoieli. Aici lumea e buimăcită. Că războiul se termină – toată lumea e de acord. Ce formă va lua însă „ultima fază”, nimeni nu știe – și preocupările cele mai tragice se amestecă cu vederile cele mai idilice. Suntem așezați aici la un fel de răscruce a tuturor drumurilor – și într-adevăr totul e posibil: și să scăpăm prin miracol, dar și să fim pârloliți.

De fapt și până acum tot prin miracol am scăpat. De câteva ori, am avut – mai ales până în toamna trecută – senzația că suntem pierduți. Au fost zile tragice. Au fost zile de mare spaimă. Ne vedeam scoși din case, porniți pe drumuri, aruncați în lagăre și ghetouri (ceea ce s-a întâmplat efectiv cu zeci de mii de oameni). Totuși am trecut prin momente de criză, iar acum de aproape un an, suntem într-un fel de ciudată, neverosimilă securitate. Avem de luptat cu tot felul de mizerii și șicane, dar parcă nu mai ne e însăși viața în primejdie. Cel puțin nu deocamdată – fiindcă totul e provizoriu.

Regimul nostru este destul de paradoxal – și așa a fost mereu. Poate știi, de exemplu, că există un teatru evreiesc, care joacă zilnic, în două săli, comedie, dramă și revistă. Nu e un fenomen? În zilele cele mai sumbre (anul trecut, în momentul deportărilor spre Transnistria) teatrul evreiesc juca!

Cam așa se petrec lucrurile cu noi, în toate sensurile. Sunt familii care s-au îmbogățit, dar marea calicime evreiască se zbate în mizerie. În familia noastră, avem exemple și contraste vii: Moritz e azi un bogătaș, Miza elegantă, Mielu un dandy; între timp, noi ne amărâm pentru chirie, pentru coșniță. (Inutil să-ți spun că mama tună și fulgeră pe chestia asta: subiect interminabil în familie.)

Desigur avem mari greutăți bănești. Spre uimirea mea însă, am ajuns până aici și probabil – cu tot atâta uimire – vom merge și mai departe. Viața e enorm de scumpă. Totul s-a scumpit cam de zece ori. Numai pentru mâncare, trebuie zilnic cam 1500

lei. Proprietarul până în primăvara trecută ne jupuia, dublând din 6 în 6 luni chiria – căci noi nu beneficiam de prelungirea legală a contractelor. Chiria era marele meu coșmar. În aprilie însă legea prelungirii contractelor s-a extins și pentru noi – așa că astăzi, deși chiria e foarte mare, cel puțin nu mai suntem lăsați la absoluta discreție a proprietarului.

Capitolul grav rămâne îmbrăcămintea. Hainele s-au ros, ghețele s-au rupt. Sunt cam jerpelit. De la începutul războiului n-am mai fost în stare să-mi fac nimic. Astăzi, o pereche de pantofi costă 12-15000 de lei. Un costum de haine 50-60000 de lei! Și totuși, ar trebui să caut o soluție, fiindcă un pantalon jerpelit agravează parcă pentru mine demoralizarea.

În primii doi ani de război, mi-a fost de mare ajutor Aristide (Blank - bancher, prieten cu Sebastian - n. ns. - I.M.). Mi-a dat mereu tot felul de sume de bani. Sper să i le pot înapoia cândva după război. E singurul om care în tot acest timp mi-a sărit în ajutor. Ceilalți (rude și prieteni) au fost de o indiferență, care m-a învățat multe despre viață.

De un an de zile, Aristide a obosit și el - (Îi datorez vreo 500 de mii de lei!) – iar de atunci, lăsat în voia propriilor mele mijloace, m-am zbatut mereu să găsesc cele necesare. Din fericire, am putut lucra o serie de traduceri (pe ascuns) și astfel, când mai ușor, când mai greu, am făcut față nevoilor mai urgente.

Sunt mereu profesor la un liceu și la un colegiu (Liceul „Cultura B”, confesional, și Colegiul Onescu, evreiești - n. ns. - I.M.). Papa lucrează în magazine la Zaharia (unde are acum 20000 de lei pe lună), Beno dă lecții particulare – și uite așa, opintindu-ne, trecem de la o zi la alta, cu ceea ce în casa noastră s-a numit întotdeauna „strictul necesar”.

Mama săraca muncește greu în casă (nu avem voie să ținem servitoare). Din când în când, o mai ajută câte o femeie, dar „servitoarele evreice” sunt o comedie de un haz și uneori de o tristețe neîntrecută.

Înțelegi, dragul meu, că în tot acest zbuțiu meschin de fiecare zi, abia mai am timp să mă gândesc la mine. Mă simt

bătrân, trist și uzat. Nici nu cutez să mă uit în oglindă. În câțiva ani, m-am pierdut, mi se pare, definitiv. Scăparea mea e în abrutizare (Tocmai de aceea Corcova a fost așa de miraculoasă! Dar miracolul a trecut.)

Citesc. Mult Balzac și mult Shakespeare (pe care acum îl citesc fără nici o dificultate în original). Uneori, chiar scriu. Am scris nu mai puțin de trei piese. Teatrul are pentru mine ceva mecanic, simplu și schematic. E ca un joc de cuvinte încrucișate. A fost poate singurul meu amuzament în tot acest timp. Dar nu mă gândeam nici la cariera mea literară (care mi se pare grotescă), nici la viitorul meu: personal mi se pare că am pierdut totul pentru totdeauna. Dar aș vrea să ajung la sfârșitul războiului pentru ca să te văd pe tine. Aș vrea să mai fim odată, toți cinci împreună. Aș vrea să pot sta de vorbă cu tine, mult și deschis. Pe urmă, nu știu ce va urma. Mă amăgesc și eu poate cu vagi speranțe de „viață nouă”, deși nu mă simt nici destul de sănătos, nici destul de puternic, pentru a lua viața de la început.

Războiul acesta a acoperit cu umbra lui toate rănilile mele personale. Le voi găsi probabil după război pe toate. Și atunci?

Primul meu obiectiv, gândul meu dintâi, este să te văd pe tine. Pe urmă, vom vedea împreună ce ne mai rămâne de făcut. E marea speranță, care m-a susținut tot timpul.

Dar despre tine nu știu nimic. Cum trăiești acolo? Cu ce? Ești apărat? Ești amenințat? Apărat de cine? Amenințat de ce?

S-a spus pe aici că situația voastră s-a înrăutățit sau e pe cale de a se înrăutăți. Prin amici comuni, am stăruit pe lângă ministrul lui Eugen (Ionescu, atașat cultural la Paris - n. ns. - I.M.) să-ți dea o mână de ajutor la caz de nevoie. Dar în ce ar putea consta acest ajutor, nici eu nu știu.

Dacă-l mai vezi pe Eugen, poate prin el îmi poți transmite o scrisoare, în care să-mi dai toate lămuririle despre tine. Scrie-mi tot, deși îmi dau seama că nu e ușor. Uite, eu am vrut „să-ți scriu tot” și nu știu dacă am reușit. Vei ști mai multe despre noi, după ce vei fi citit scrisoarea asta, decât ai știut înainte?

Nu o mai recitesc, fiindcă trebuie s-o trimit peste jumătate de oră.

În concluzie, află că viața noastră, dacă nu e prea reală, e suportabilă. Griji mari, griji mărunte, plictiseli, necazuri, mici bucurii, mici satisfacții – totul este dominat de gândul că războiul se va termina. Privim spre iarna care vine cu oarecare nelămurită neliniște, dar și cu o mare speranță – speranța că te vom revedea.

Dacă primești scrisoarea asta și îmi confirmi primirea, îți voi mai scrie pe aceeași cale.

Te sărut, dragul meu, te sărutăm cu toții.

Iosi

• 30. XII. 1943, Scrisoare către Simon Păstorescu*

Dragă Simon,

Îți cer iertare că răspund așa de târziu scrisului tău. Crede-mă nu e nici neglijență, nici nepăsare. Am trecut (eu personal – fără să știe nimeni dintr-ai mei) printr-o serie de necazuri, care m-au făcut pentru câțva timp incapabil să mă gândesc la orice altceva. Mereu am vrut să-ți scriu – dar n-am putut.

Am citit cu strângere de inimă ceea ce îmi scrii despre tanti Ida. Eu – după cum ți-am făgăduit – am scris. Nu pot însă ști dacă scrisoarea a ajuns și nici ce urmare i s-a dat sau i se va da.

La primul prilej, voi repeta.

Despre mine, nu am mare lucru de spus. Duc aceeași viață, pe care o cunoști, sau ți-o închipui. Totul mi se pare prea încet, prea lung, prea greu, prea apăsător. În casă, mă silesc să zâmbesc și să iau lucrurile mai ușor – ca să-i dau curaj Mamei. La drept vorbind, curagiul nu ne lipsește și nici speranța.

Aș fi bucuros să știu cum merg lucrurile pe la voi. Sunt atâția ani de când n-am mai văzut-o pe Sylvia.

Îmbătrânim – și într-o zi, când ne vom revedea, ne va fi greu să ne recunoaștem.

Mă îngrijorează ce îmi spui despre sănătatea lui Păstorel. Sper că între timp s-a restabilit complet – dar n-ar fi rău să-l arăți unui medic din București.

Noi vă așteptăm oricând, cu bucurie. Ar fi pentru mama și pentru noi toți într-adevăr o mare bucurie să vă avem câtva timp la noi.

Vă îmbrățișez pe toți trei și vă doresc un an nou fericit.

Al vostru, Iosy

* Simon Schäfferman (germ. *der Schäfer* „cioban, păstor”), ca ziarist, S. Păstorescu (1903-1991, rudă prin alianță cu Mihail Sebastian). În 1963, când a emigrat cu familia în Israel, a scos din România și caietele „Jurnalului”, ajuns după câțiva ani în posesia lui Benu Sebastian, fratele mai mic al scriitorului (*Apostrof*, 2007). Director al ziarului „Ancheta” (1 sept. 1930 - 4 aug. 1940; 30 aug. 1944 - 5 febr. 1948), la care colaborase și Mihail Sebastian.

Lui Simon îi trimisese și o carte poștală, din Franța, de la Annecy, 22 iulie 1930: *Vă trimit salutarile mele și [...] vă rog să credeți în dragostea ce v-o poartă vârul vostru, Iosy.*

- 1944, 1 martie, are loc premiera piesei *Steaua fără nume*, semnată, datorită legilor rasiiale, cu pseudonimul Victor Mincu / Ștefan Enescu, în regia lui Soare T. Soare, din distribuție făcând parte Radu Beligan, Mircea Șeptilici, Nora Piacentini.
- 1944: dramatizează *Potopul* de H. Berger și *Nopti fără lună* de John Steinbeck, reprezentată la începutul anul 1945.
- 1945: scrie piesele *Ultima oră* și *Insula* (cu un act scris de Mircea Șeptilici), care vor fi jucate postum.
- 1 febr. 1945, numit consilier de presă la Ministerul Afacerilor Externe.
- 29 mai 1945, în drum spre prima oră de curs la Universitatea Democratică Liberă, unde fusese numit conferențiar de literatură universală, este accidentat mortal.

MOARTEA a îndoliat un numeros public, însemnați demnitari de stat, ca și fruntași ai vieții literare și artistice însoțind cortegiul funerar la înhumarea scriitorului de la Cimitirul Filantropia.

Între numeroasele intervenții rostite la mormânt sau inserate în presă, s-au aflat brăilenii N. Carandino, în numele criticilor dramatici; Perpessicius, delegat de conducerea A.R.L.U.S. - ului, și avocatul Ștefan Enescu, care, sub pseudonimul Victor Mincu, se dăduse drept autor al „Stelei fără nume”. Le reproducem din revista „Realitatea evreiască”, nr. 275-276/ 1-31 mai 2007.

▪ **Perpessicius**

[...] *Deplângem în sfârșitul absurd și nedrept al lui Mihail Sebastian pe unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai scrisului românesc contemporan, aflat în pragul maturității, în plină și luminoasă ascensiune și care, prin tot ce a dat în roman, în teatru, în eseu, în critică, în ziaristică, și-a marcat nu numai un loc de frunte, dar a și pus temelie unei cariere literare de vaste orizonturi și de adânci perforări. Scriitorul, care, între adolescență și tinerețe, debuta în nuvelă și roman, cu acute pagini de psihologie sentimentală, devenea în scurtă vreme, nu numai unul dintre cei mai lucizi interpreți ai proustianismului de la noi, dar și romancierul de temerară atitudine, pe care frământările sociale și etnice nu-l speriau. În firava noastră literatură antirasială și progresistă, romanul „De două mii de ani” al lui Mihail Sebastian va fi cercetat întotdeauna drept documentul cel mai semnificativ al speciei reflectată în inteligența unuia din martorii cei mai credincioși. Familiarizarea balzaciană, din ultimii ani, și asimilarea tuturor acelor izvoare epice, ar fi pus la îndemâna lui Mihail Sebastian nu numai substanța unor studii critice, a căror elaborare o și începuse, dar și sugestiile pline de îndemn ale viitoareii și fecundeii sale opere de romancier. Suflet pur, hrănit la marile idealuri ale umanității, Mihail Sebastian a consacrat apărării omului una din cele mai bogate activități ziaristice din ultimele decenii. Atitudinea lui inflexibilă din anii cei*

negri ai teroarei, s-a văzut nu numai încununată de recunoașterea unanimă, în lunile din urmă, dar și solicitată să participe, să-și spună cuvântul. Și Mihail Sebastian n-a cruțat nici o osteneală, n-a refuzat nici un efort, pentru că bogăția inimii sale, Mihail Sebastian înțelegea, azi, mai mult decât oricând, s-o pună în slujba societății. Între orientările de dată recentă ale societății noastre, figurează și A.R.L.U.S. - ul a cărui secție literară, mândră să fi numărat pe Mihail Sebastian printre membrii ei, nu se poate împăca cu gândul unei atât de nedrepte și absurde dispariții. În opere de apropiere și de strângere a legăturilor cu Uniunea Sovietică, pe care A.R.L.U.S. - ul o urmărește cu tenacitate, pregătirea, talentul, spiritul viu și mai ales credința neclintită ce caracterizau pe prietenul nostru așteptau să fie puse la contribuție spre binele acestei convalescente societăți românești [...] (Victoria, vineri, 1 iunie 1945).

▪ **Șt. Enescu***

Eram cinci, pe care reprezentarea „Stelei fără nume” ne legase pentru totdeauna. Cimentarea dintre noi și prin noi – fericirea prieteniei și a dragostei. Nimeni nu ne putea înțelege fericirea și credeam că nimic nu ne-o poate abate.

O stea nevăzută, fără nume, la început; strălucind apoi cât tot cerul; ne îmbăta cu lumină și idealuri.

Ni se păreau mici țințirile vrăjmașe și asimetriile divine, neputincioase. În fața îndârjirilor fulgurante, simțeam puterea noastră neînfrânată, substanța indisolubilă. Și, dintr-o dată, sulita oarbă îl străpunge pe Soare. Nu ne dădeam seama, atunci, că Soare plecase să pregătească ceva, în altă parte. Pierdusem meșterul constructor, dar rămâneam patru. O dezertiune, socotisem.

Dar, tot dintr-o dată, într-o bună zi, neverosimil, Nora. De astă dată, un semn. Plecase și frumosul.

Și, acum, năucitor, Mihai. Căci a murit Mihai. A plecat și Mihai.

Trei morți a costat adevărul pentru cei rămași. Se destramă universul nostru ? Nu. Se reclădește în altă parte.

În împărăția cerurilor, mai sus de Ursa Mare, spre stânga, cea de a șasea stea este Alcor. Și, lângă ea, steaua lui Mihai, care a plâns ieri noapte și azi noapte cu lacrimi de diamant, inundând tot cerul.

De durere sau bucurie ? De durere și bucurie!

Ce-a fost mai bun, e acum în steaua de lângă Alcor.

Pe planeta de provincie, am rămas doi – salahorii.

Dacă prin întunericul, care s-a interpus, ne pot privi și consola, nu știm. Mai de grabă, privirile lor țintesc deja spre o lumină, alta, mai depărtată, mai strălucitoare încă.

Graba, unul după altul, a lui Soare, a Norei și a lui Mihai, ne face să nădăjduim că universul, cutezătorul univers, inițiat aici, se va regăsi acolo, în alcătuirea lui inițială.

În egoismul acesta, încercăm să dibuim legănarea.

Vouă, ca și noi, inconsolabili, vă destăinuim taina noastră: în nopțile senine, priviți mereu în sus. Viața este în cer, în steaua lui Mihai, de lângă Alcor, mai sus de Ursa Mare. (Jurnalul de dimineață, 2 iunie 1945]

*„Emoția acestui lapidar text se explică prin faptul că semnatarul său, avocatul Ștefan Enescu, păstra vechi amintiri despre scriitorul decedat năpraznic, de pe vremea când fuseseră elevi ai aceluiași liceu din Brăila, vestitul „Nicolae Bălcescu”. Hazardul a aranjat astfel lucrurile, încât foștii colegi s-au regăsit, în anii războiului, locatari în case aflate peste drum, pe strada Antim. Avocatul, căsătorit cu actrița Aglae Metaxa (de la „Teatrul Național” din București) ocupa un apartament în blocul de la numărul 54, unde îi avea vecini pe soții Mircea Șeptilici și Nora Piacentini, actori legați prin trainică amiciție cu Mihail Sebastian, care locuia cu mama sa, vizavi, la nr. 45. Nu era nici o problemă pentru scriitor să treacă strada pentru un schimb de păreri, mai ales asupra șantierului propriu (de creație). La discuții lua parte și Soare Z. Soare, regizorul, cu deosebire în perioada de definitivare a piesei *Steaua fără nume*, care urma să aibă premiera în martie 1944, pe scena Alhambrei. În această fază, i-a revenit avocatului un rol decisiv. Cum legile rasiale în vigoare interziceau lui M.

Sebastian orice apariție publică, s-a recurs la soluția ca Șt. Enescu să se dea drept autor, tănuit sub pseudonimul Victor Mincu. Adevărul a fost restabilit abia după căderea regimului dictatorial antonescian” (Geo Șerban, *ibidem*). Ștefan Enescu își asumase acest gest riscant în cunoștință de cauză, deoarece fusese angajat al Serviciului Secret de Informații și secretar personal lui Mihai Moruzov între anii 1934-1940. (*Evreul improbabil*, p. 13)

Din grupajul apărut la 13 iulie 1945 în ziarul „Victoria”
(o pagină de ziar):

* **Andrei Tudor:** *La anul, când colegii săi se vor întâlni să serbeze, trist, 20 de ani de la terminarea liceului, la masa comună, în locul de frunte, pentru cel mai dăruit dintre toți, un scaun va fi vacant și un pahar, disponibil.*

* **Perpessicius:** *Mi-ar plăcea să știu că unul din pioșii lui prieteni s-a hotărât să strângă într-un volum întreaga lui corespondență. Ca și maestrul său, Marcel Proust, Mihail Sebastian a fost un epistolier predestinat. În scrisori, sensibilitatea scumpului nostru prieten are ceva din strălucirea de aur și dolentă a albinei prinsă în fildeș.*

* **Ury Benador:** *Prin naștere plebeu, Mihail Sebastian a cultivat – din intimă necesitate sufletească sau mai degrabă joc al împrejurărilor – cercurile cărora li se zice « aristocrație spirituală și socială »; prin origine și temperament obligat să fie un luptător pentru dreptatea celor mulți și năpăstuiți, Mihail Sebastian s-a refuzat – poate din deficiența temperamentală – baricadei, mulțumindu-se să militeze pentru ceea ce se numește « turnul de fildeș ».*

* Brăilenii au resimțit dureros dispariția lui Mihail Sebastian, exprimându-și recunoștința și perpetuând memoria valorosului om de litere și publicist.

Mai întâi, comunitatea evreiască a dat numele său bibliotecii proprii, care, în 1952, va fi transferată Bibliotecii Raionale „Flacăra Roșie”. Cuprindea peste 2650 de volume (dispărute fără urmă în timpul epurărilor proletcultiste, într-un veritabil „Bibliocaust”).

Apoi, în contextul rebotezării republicane a străzilor, strada *Regala* devine strada *Republicii* iar *Coroana*, „*Mihail Sebastian*”. Alegerea numelui scriitorului se justifică prin faptul că pe această stradă, pe locul actualului hotel „*Korona*” și mai departe spre str. Polonă, au existat două sinagogi: *Sinagoga Abeles* și *Sinagoga Mare*, ultima funcționând încă în anul 1960. Vizavi de acestea s-a aflat sala de gimnastică a „*Primei (Societăți israelite de Gimnastică din Brăila) și Macabi - Asociație de educație fizică (și morală a tineretului evreu din România. Secția Brăila)*”, inaugurată în ianuarie 1935, utilizată înainte de 1989 ca sală de antrenamente pentru lupte și box. Aflată în proprietatea Comunității evreilor din Brăila, este folosită astăzi ca spațiu de depozitare. Pe strada Coroanei la numărul 16 locuise colegul de liceu și prietenul său, poetul Andrei Tudor.

Teatrul de Stat, devenit, în 1974, „*Maria Filotti*”, a reprezentat întreaga sa operă dramatică, începând cu stagiunea

1955-1956: *Ultima oră*, regia artistică - Gabriel Negru

1959-1960: *Steaua fără nume*, regia artistică - Dinu Iliescu (82 spectacole - 26176 spectatori)

1970-1971: *Jocul de-a vacanța*, regia artistică - Valeriu Moisescu (37 spectacole și 8948 spectatori)

1973-1974: *Insula*, regia artistică - Mircea Crețu și Dumitru Dinulescu (54 spectacole - 12942 spectatori). Reprezentată cu ocazia sărbătoririi a 25 de ani de la crearea *Teatrului de Stat*, pe data de 19 mai 1974, premiera a prilejuit și un simpozion „*Mihail Sebastian*”, în cadrul căruia am avut onoarea să creionez un

Portret fragmentar

Căutând să discernem între eul cotidian și planul existenței imediate – echilibrat, stăpânit, după cum nota Cella Serghi – și eul intermitent, constituit în momentele de maximă concentrare creatoare, vom descoperi un mare neliniștit și însingurat, ale cărui drame intime erau cenzurate cu asprime și sublimate în creație.

Undeva, în *De două mii de ani*, notează: *Nimic nu mă deranjează mai cumplit decât o situație solemnă, căci vorbele*

obișnuite mi se par sărace iar vorbele mari mă stingheresc. Și eroii săi ocolesc situațiile solemne și caută ceasurile de confidență și de intimitate.

De aceea, **personajul cel mai important al operei rămâne însuși Mihail Sebastian**, care scrie, *de facto*, o singură operă sub forma unui jurnal.

Nu face excepție nici **eseistica**, definită de Pompiliu Constantinescu drept ***un neîntrerupt jurnal psihologic*** al unui spirit informat, curios de problemele sufletești, stăpânit de un categoric orgoliu intelectual. Aici, optând pentru o literatură directă, sinceră, pasională, fără complicații, pledează de fapt pentru propria lui realizare pe plan epic.

Fragmente dintr-un carnet găsit este un jurnal trucat, de o sinceritate nemiloasă, *Fragmente...*, *Femei și Orașul cu salcâmi* tinzând să devină **roman al interiorității absolute** (Al. Protopopescu). În primele două, sub forma jurnalului intim obiectivat își exersează posibilitățile de analist în surprinderea psihologiei feminine iar *Orașul...* nu este o carte întâmplată, ci una povestită. *Accidentul*, deși mai încheat epic, prin confruntare cu eseistica, e tot un jurnal intim, dar romanțat, interesând, în ultimă instanță, ca document al naturii morale a scriitorului, trăind drama singurăității.

Prin *De două mii de ani* Mihail Sebastian înscrie **una dintre reușitele incontestabile ale literaturii experiențelor**, după formula călinesciană. Acest roman, care nu înlătură ficțiunea, nu mai contraface în nici un fel jurnalul pentru a figura lucrurile într-o convenție obiectivă. Acum, *jurnalul se constituie din interior, ca o tânguire metafizică* (I. Rotaru).

Personalitatea lui Sebastian se conturează astfel, mai ales, în paginile de natură confesivă, care dau un contur aparte operei în istoria literaturii noastre. Și, la fel ca în cazul lui Dante sau Proust, autorul însuși este personajul principal al operei, creator al propriului său portret moral, în care sensibilității confesiunii i se adaugă, complementar, luciditatea introspecției.

Și din creația sa (exceptând *Jurnalul*, publicat în 1996, despre care încă Ov. S. Crohmălniceanu opina că reprezintă „opera sa majoră” – nota ns. - I.M.) se desprinde un astfel de **portret fragmentar**.

Nu era frumos. „Un chip oval, cu o frunte mare ca un fragment de continent îi dădea însă un farmec transcendent”.

Originar din Brăila, un oraș peștit, cosmopolit, aflat pe malul stâng al Dunării, străjuit de un zid de sălcii. Și Brăila, *orașul cu salcâmi*, leagăn al copilăriei și al adolescenței, a trecut în sfera geometriei sale spirituale, considerându-se *om de la Dunăre*.

Se născuse într-o familie de evrei și originea îl va împinge la neliniști și resemnare, dar nu va fi urmărit nicicând de spectrul ghetoului cu mizeria lui materială și spirituală. Bunicul dinspre tată a fost lucrător în docuri, trăind în mijlocul naturii. Familia mamei, de origine bucovineană, trăise mai mult în casă, întârziind deasupra cărților. De la prima a moștenit nonconformismul și nevoia de evadare spre noi orizonturi, de la ultima – sensibilitatea și gustul pentru lectură.

A beneficiat de timpuriu de lecturi fundamentale, dar nu e un spirit livresc. I-a iubit pe Descartes, Montaigne, Renard și Stendhal, pe Gide, dar mai ales pe Proust, în ei gășind nu modele, ci afinități elective de ordin simpatetic și catalizator.

Gândirea lui se mișca suplă în spațiul cartezian unde inducția și deducția se definesc sub semnul îndoielii metodice. Însetat de experiențe și câștigat de ideea transcrierii nervoase, în spirit gidian, Sebastian s-a oprit la întrebări cărora nu le găsea tălmăcirea decât apelând la scepticismul lui Montaigne.

Era un spirit echilibrat și lucid, dar nu mai puțin un sentimental care se cheamă neîncetat la ordine, luciditatea dominând și controlând o agitată viață lăuntrică. Pe o medalie aparținând lui Montaigne era gravată o balanță în perfect echilibru: reprezenta și simțul măsurii lui Sebastian.

Sensibilitatea aproape feminină, ce vibra la cele mai imponderabile mișcări sufletești, era dublată de disponibilitatea pentru reflecție, reverie și solilocviu.

Era un intelectual în sens camilpetrescian, avid de noutăți de fond iar nu formale. Clasicii îi vegheau incursiunile: „Mă-ntorc continuu și ascultător la Stendhal”. Simțea nevoia unei comunicări intelectuale cu spirite afine. Vibranta lui pasiune intelectuală îl conducea la dezbaterea de idei.

Scrisul îi era o necesitate. Era condiția lui de viață, refugiul din prozaismul de toate zilele.

Își construisese o mască olimpică, căutat clasică, pentru a sustrage curiozității oamenilor complicațiile sale sufletești, abia bănuite. O ușoară oboseală în privire îl trăda uneori. În jurnalul lui Renard găsea nu o dată un fior de moarte. Era neliniștea însinguratului sensibil, supus descurajărilor.

Mobilitatea spiritului l-a împins în genurile cele mai diverse. Egoist sincer, a nutrit iluzia că poate rămâne în afara luptelor epocii, că le poate contempla distant ca un moralist acid, dar s-a trezit în mijlocul lor, în ciuda indiferenței afișate.

Dragostea era subiectul preferat în discuțiile strălucitoare cu Camil Petrescu. Dorul de iubire lăsa să se înțeleagă că omul devine cu adevărat om prin iubire.

Creația și iubirea sunt argumentele lui de aspirant la ordinea ideilor eterne.

S-a frânt înainte de a împlini 38 de ani, la 29 mai 1945.

După spectacol, am scris și cronica premierei, care va ține capul de afiș al stagiunii.

„INSULA” sau integrala Mihail Sebastian

Nunta de argint a teatrului brăilean a coincis cu o împlinire artistică remarcabilă: reprezentația în premieră a dramei lirice *Insula* de Mihail Sebastian, dramaturg originar din Brăila, a cărui operă este astfel integral jucată pe scena noastră.

Piesa constituie un nou prilej de reflecție asupra fericirii, de care nicicând nu suntem prea departe, dar nici prea aproape. Locul *Steii fără nume* l-a luat aici o *Insulă* a visurilor de fericire „cu multă lumină, cu mult albastru, cu mult cer” iar al *Jocului de-a vacanța* – jocul hazardului, care aduce într-o situație aparent fără

ieșire trei personaje de structuri psihice și sociale diferite, plasate într-un spațiu ca și închis.

O temă teatrală recreată scenic (poate cu prea mare accentuare a laturii comice) de către Mircea Crețu, **perseverent în a face regie**, pentru care i se cer idei și le are, ca și sensibilitate, pe care i-o dăruiește actorul. **M. Crețu (în colaborare cu D. Dinulescu)** a analizat cu finețe dramatică o situație psihologică, îndemnându-ne să căutăm fericirea posibilă dincolo de convenții și să visăm. Și aceasta nu prin transformarea problemelor de suflet și de conștiință în probleme de regie cum prea adesea vedem. Intuind regulile jocului, regia creează o piesă de atmosferă a evaziunii într-o insulă imaginară în care fericirea este posibilă. Câteva scene – beția provocată de aspirine sau invitația la trăirea vieții din finalul actului al doilea – nu se uită ușor. Interesantă ne apare, de asemenea, utilizarea alături de cuvânt, în scenele din mansardă, a gesturilor, a mișcării și chiar a tăcerii, fiecare actor impunând să fie urmărit chiar când nu spune nimic.

Pe planul interpretării, succesul aparține tuturor actorilor, creatori ai unei umanități frământate de micile sau marile ei probleme. Trei dintre ei sunt avantajați însă de complexitatea rolurilor.

Pe de o parte, eroii masculini – **fotbalistul Bobby (Bujor Macrin)** și **bancherul Manuel (Petre Simionescu)**, îmbătați de glorie și de avere, dar nu și de fericire. Amândoi vor descoperi, fie și pentru scurt timp, adevărata umanitate. Punând la contribuție întreg arsenalul actoricesc, ei valorifică cu talent spiritul comic al textului, deosebit de izbutite apărându-ne gesturile și tonurile pline de candoare.

Pe de altă parte, Nadia este o eroină feminină specifică teatrului lui Mihail Sebastian, o ființă problematică, însetată de viață, căreia îi dedică un imn mai mult decât patetic. **Interpretată de Anca Alecsandra, Nadia** reprezintă o umanitate autentică, sugerată cu căldură, nuanțe și contururi puternice, ce relevă o adâncă înțelegere a personajului și resurse artistice poetice pe deplin puse în valoare.

Scenografia Adrianei Leonescu subliniază plastic, în spiritul indicațiilor autorului, evoluția dramei, îndeplinind o dublă misiune: funcțională și poetică, în acord cu cerințele regiei. Mai ales, revenirea la viața normală este inspirat sugerată de o pânză imensă și densă care „acoperă” tot ce a fost vis.

Un spectacol frumos, așa cum obligă și textul, ce înseamnă nu numai actul final al celei de a 25-a stagiuni, dar și o deschidere spre stagiunea viitoare, pe măsura marilor posibilități ale teatrului brăilean, pe care le dorim exprimate cu aceeași generozitate.

Urmează o pauză inexplicabilă de 20 de ani.

1994-1995: *Ultima oră*, director de scenă - George Motoi

1998-1999: *Steaua fără nume*, regia artistică - Alexa Visarion

1999-2000: *Jocul de-a vacanța*, regia artistică - Dorina Urmaciu

2007-2008: *eMeS*, scenariu după proza lui Mihail Sebastian și regia artistică - Ilinca Stih

În 1990, fostului Liceu de Marină, devenit liceu teoretic, la inițiativa prof. Dan Leu, directorul liceului, i se atribuie numele de „Mihail Sebastian”, patronul spiritual al școlii fiind omagiat prin numeroase evenimente cultural-artistice cu ocazia Zilelor Liceului.

Mai târziu, profesoara de limba și literatura română Florentina Andronache de la Liceul „Nicolae Bălcescu”, liceul fanion al municipiului, inițiază un *Concurs de surprize și dificultăți lingvistice*, numit tot „Mihail Sebastian”, fost absolvent al liceului în 1926. Era o reparație morală după ce, în 1934, cu ocazia apariției romanului „De două mii de ani”, fusese prezentat ca „stricător” al limbii române. Foile matricole, reproduse la „ilustrații”, înregistrează media 9.00, cea mai mare din clasă, obținută la reputatul profesor (și scriitor) Gheorghe Banea.

Din 2002, cenaclul scriitorilor brăileni, Filiala Galați-Brăila de sud-est a Uniunii Scriitorilor din România, condus de poetul Nicolae Grigore - Mărășanu, poartă tot numele autorului „Stelei fără nume”.

În perioada 11-12 octombrie 2013, s-au organizat în municipiu o serie de manifestări prilejuite de „Zilele Mihail Sebastian”. Pe 11 octombrie, la Teatrul „Maria Filotti”, în prezența oficialităților locale și a domnului Aurel Vainer, Președinte F.C.E.R, s-a atribuit numele lui „Mihail Sebastian” foaierului central din incinta TMF, s-a dezvelit o placă comemorativă, care evocă premiera spectacolului „Jocul de-a vacanța” din stagiunea 1971-1972, regizat de Valeriu Moiescu, fost elev al scriitorului la liceul confesional evreiesc „Cultura B”, în anii persecuțiilor rasiale (1941-1944). A doua zi, pe 12 octombrie, la Centrul Cultural „Petre Ștefănescu-Goangă”, s-a desfășurat „șueta” moderată de domnul Aurel Vainer, și el fost elev al scriitorului la liceul confesional „Cultura B” – *Viața și opera lui Mihail Sebastian*.

Până la deschiderea Expoziției permanente „Mihail Sebastian”, care rămâne în stadiul de promisiune/angajament din partea Municipality, Biblioteca Județeană „Panait Istrati”, cu ocazia manifestărilor la TMF, a organizat o expoziție de carte (prin osârdua prof. Aurel Furtună) și a editat o „Bibliografie Mihail Sebastian”, care cuprinde documentele existente în colecțiile Bibliotecii Județene (autor: Angela Chiriac).

TEXTE DEDICATE BRĂILEI

Scrisori către Camil Baltazar

I

[Scrisoarea surprinde încercările eșuate ale lui Mihail Sebastian de a obține plata abonamentelor restante la o revistă de-a lui Baltazar, ca și de „a găsi” 40 de adolescenți ca să participe la o „șezătoare” cu poetul Camil Baltazar. Vezi mai departe și următoarea scrisoare, ca și aceea din 5 mai 1929 către Camil Petrescu, din care rezultă o stare nu prea propice culturii la Brăila.]

8 febr. 1927 - Am vorbit cu doctorul Nestorianu*. I-am vorbit lămurit, fiindcă altfel părea că nu pricepe. În ceea ce îl privește, eu am avut dreptate, nu Ben Hador (una dintre semnăturile lui Ury Benador - n.ns. - I.M.). Mi-a vorbit despre dezechilibrarea bugetului, despre nevoile orașului etc., etc. Înțelegi desigur că nu i-am spus decât că d-ta nu știi nimic despre această intervenție. Către sfârșit m-a asigurat că va face tot ce îi stă în putință ca de acum încolo banii să fie trimiși regulat și toți.

Cât despre cei 40 de „adolescenți”, sunt de negăsit. Prietenii mei apropiați – puțini însă – au primit bucuroși propunerea. Aș putea găsi încă alții – vreo 20 cel mult – dar sunt sigur că în nici un fel nu vom izbuti să găsim sala, care să știe să-l asculte frumos pe Camil Baltazar vorbind așa de frumos, cum a făcut-o cu mine.

* Dr. (Alex.) Nestorianu, citim în nota de la p. 946, *Opere I, era un personaj important în comunitatea brăileană. A încurajat, se pare, prin contribuții bănești, pe scriitorii din Brăila*. În lucrarea *Valori ale patrimoniului evreiesc la Brăila*, îl aflăm în calitate de casier al Comunității israelite și al Epitropiei, în anii 1905, 1907, 1910-1913, 1930; ca președinte al Lojei „Peixotto” în 1920, care va fonda prima școală israelită de fete „Zion” sau între principalii colaboratori ai ziarelor „Presa Israelită” (4 iulie 1911 - 11 oct. 1936) și „Mesagerul”, apărut la 12 apr. 1913, care în numărul 52 din 22 iunie va publica articolul îndemn: *Evrei pământeni, Români mozaici!*

II

Brăila, 17 febr. 1927

Spuneam în rândurile trecute că nu există în Brăila 40 de adolescenți. Să mă lămuresc. Dacă se cheamă adolescent cine are 18 ani, atunci am mințit. Mă gândesc ce jalnice ar fi cele două ore pe care voiai să le dăruie prietenilor d-tale de aici și văd ce stingherit ai fi d-ta însuși, închis între pereții strâmți ai neînțelegerilor. „Eu să stau de vorbă cu inimile lor; ei de vorbă cu tristețea mea”. Dacă i-ai cunoaște, domnule Baltazar, și dacă ceea ce spui d-ta nu ar fi realmente trist, ai râde. Băieții nici măcar „de treabă” nu sunt. Iar fetele nu își pot scuza incolora prostie nici cu romantism perimat, dar teatral simpatic. Altădată simpla veste a venirii unui poet le-ar fi dat nopți de insomnie. Astăzi, inconștiente de propria lor valoare, sunt feministe. Nu citesc Samain, de fapt nu citesc nimic. Nu cântă Chopin. Repet, ar fi fost o zi desăvârșit ratată. E drept, sunt la Brăila 6 oameni cu care o înțelegere ar fi posibilă, dar, prea puțini și prea săraci, nu ar putea strânge decât o mică parte din ce trebuie.

Oricum, trecând peste toate greutatețile astea, am încercat. Mi-am speculat toate relațiile și toată stăruința. Rezultat dezastruos. Mi-e rușine să scriu ce urâte răspunsuri am căpătat. În definitiv oricine – pentru că e comod și respectabil – poate afecta dragoste pentru carte, atâta vreme cât nu e vorba de un sacrificiu mic. Foarte puțină lume a vrut să înțeleagă că ceea ce le ceream eu nu era nici asta măcar. Crede-mă, te rog, că îmi trebuie mult curaj, pentru ca să spun lucrurile acestea și că bănuiesc că au să te mânănească.

Iosy Hechter

III

[Informații privind intenția lui Camil Baltazar de a face băi la Lacul Sărat.]

Până la începerea sezonului, Lacul-Sărat fiind părăsit, nu se pot stabili hotărât mijloacele de trai. Fiecare an aduce o sporire de scumpete, care nu va trece însă peste cifrele acestea: o cameră cam 3000 lei pe lună, baie caldă de nămol clasa I, 100 lei (clasa II este impracticabilă), o baie rece în lac, 20 lei. Restaurantele nu mai scumpe decât cele din București. Taxa de cură, neînsemnată. Lucrurile acestea mi-au fost comunicate de un restaurator al lacului, eu însă păstrez impresia că prețurile sunt prea trandafirizate. [...] Mă întreb dacă diferența de scumpete între Lac și Techirghiol este într-adevăr așa de mare.

6 aprilie 1927

IV

Lacul. Informații complete (costul camerei, întreținere etc., etc.) le poți căpăta la adresa: Adolf Schor. B-dul Cuza. Cafenea. Este unul dintre antreprenorii celor mai bune localuri din lac. Camere comode poți găsi de asemenea la adresa Hotel „Popescu” - Lacu Sărat. Cele mai elegante camere, cred însă că și cele mai scumpe sunt la Vila Ancora. Informațiuni L. Calafeteanu la Fabrica „Ancora” Brăila.

Dacă d-ta ai nevoie de băi calde atunci în prima jumătate a lui iunie și ultima a lui mai este vremea indicată. Băile reci însă nu se pot face decât în restul timpului până la începutul lui septembrie când prețurile sunt foarte mari. Aștept celelalte întrebări.

23 aprilie 1927

PALUDES

*Dacă Damona îl plânge încă pe
Daphnis și Gallus pe Lycoris, să vină, le voi
călăuzi pașii înspre uitare.*

André Gide

Mi-am amintit zilele acestea povestea monotonă, egală și deșartă a lui Tityr, singuraticul explorator al bălților de demult și i-am scandat hexametrii, lăsându-mi gândul să calce peste cuvinte și să se despartă școlărește în câte șase picioare. Acolo versul se domolește ca o apă înceată, lipsit de retorismul patetic al divinului Aenea, și de calmul naiv, bucolic și domestic al lui Virgil, cântărețul treburilor gospodărești. Silabele se deschid leneșe, se însoțesc în sunete potrivite, ce se cer spuse de un același glas, rotunjite într-o egal de cumpătată rostire și se împart, două câte două, refuzându-se dactilului precipitat, prea strâmt pentru limpezimea lor aeriană și neclintită.

Nu știu dacă într-adevăr acestor calități de prozodie sau numai unui ceas de proprie oboseală le-a răspuns o impresie de imensă dezolare și străveche melancolie șerpuită între versurile episodului, ca un braț de apă grea și mocirloasă, între gropile largi ale unui pământ negru, mirositor și putred. Pa-lu-des. Nu căuta în dicționar și nu te gânde la numirea doctoricească a frigurilor de baltă. Rostește doar cuvântul, așa, despărțit în trei silabe, ca pentru o elegie sau o baladă și spune-mi dacă nu înțelegi. Vezi – prins în aceste largi și calde vocale – peisagiul între țărături joase, cu ierburi înalte, cu alge umede, cu apa brună, acoperită de pânza destrămată a mătăsii broaștei, locuri încete, grave, greoaie și complicate, sub un soare la fel oricând și într-o lumină udă, tristă.

Pa-lu-des. Simți cum pasul alunecă prin ierburi și cum piciorul se afundă în noroi, împleticindu-se, îngreindu-se, cum mersul își pierde siguranța terestră și se prinde în subțiri și nevăzute curse ca într-un fund de mare, fantastic și adânc? Nu te scutură, ca un acces de friguri, trecerea rece și udă a unei șopârle

subțiri prin buruieni și pământul vâscos, ca un trup de caracatiță moartă, nu-ți tremură sub talpă, descumpănindu-te? Și simți cum împotriva tăcerii ținutului, broaștele, umflate ca niște abcese, nu izbutesc decât rar un scâncet și inutil trestii se îndoie, în chip de foșnet?

Este o țară dezolată și un cer neîndurat, este o tăcere ca după o prăbușire și o nemișcare universală, ca după o catastrofă. Zarea se închide cenușie în veșnică mohorâre, apa clipește rar în ochiuri largi, leneșe. Unda lovită de mal se întoarce iar, cercurile se subțiază, se topesc, se pierd. Tityr, trândav și calm, privește jocul, cască, își rotunjește mădularele, întinzându-se alene, își numără coastele, fluieră, cască. Nici un dor nu îl ridică tremurând și pățimaș, ca pe un faun al locurilor, nici un gând nu îl tulbură și nu îl cutremură nici o dragoste. Inutil s-ar târî până deasupra țărmlui. Mocirloasă, apa nu simte chipul nimănuia și Narcis chiar, aici, ar căsca. Toate sunt deopotrivă și de prisos. Nu începe nimic și nimic nu sfârșește. Câte zile au trecut? Câte au să mai treacă?

*

În târgul ăsta dunărean, de unde îți scriu, povestea cu bălți și nemișcare, regăsită la fel într-o veche ediție de școală a lui Virgil, se tâlmăcește ca o parabolă evanghelică și se potrivește întocmai. Este cu siguranță scrisă pentru locurile de aici. Presupunere pe care nu numai mândria mea de citadin o vrea adevărată, dar și imobilitatea statornică a peisagiului, jalea cenușie și iernatică a portului deșert, înzăpezit nițel. S-ar crede că nu despre acest oraș s-au spus povești fantastice de Orient colorat și naiv ca un bal mascat, cu brune și fatale curtezane, cu calde și leneșe Kire Kiraline, cu falnice caicuri și cu barcagii îngândurați. S-ar spune că nu pe ulițele acestea marinarii siamezi au pășit în alaiul vitejesc și mirat al copiilor și că nu maidanele de acum au încercat altădată strategia savantă a zmeielor cu coadă și a pietrelor autohtone. Unde zarva portului viu și bogat, unde cruciada armatelor desculțe? În care parte freamătul ridicat ca un chiot peste fabrici și grădini, zvonul mărturisind viață adevărată și rodnică? În

care parte urmele pitorești și elegiace ale cetății turcești, așezate aici, la marginea Bărăganului, înfrățind o îndepărtată toropeală de Fanar cu o gălăgie veselă de belșug românesc?

E o singură liniște și o totală uitare. Este o aceeași tristețe pe toate ulițele pustii, de parcă Dunărea limpede și repede din alte vremuri ar fi pierit aici, împiedicată în mocirle și ierburi. Pe malul drept sălciile sunt dese și bătrâne. Între scorburi apa se poticnește în mâl, se oprește în ochiuri largi și rămâne moartă, mărind brațul inert al bălții, care crește și înconjoară cu încetinelii de reptilă orașul, câștigându-l pentru pacea ei greoaie și tulbure. Locurile anticului Tityr se încetățenesc aici triste, ca o enormă și bolnavă igrasie.

Cunoști, probabil, literatura patriarhală și nostalgică a ogrăzilor mari de provincie, cu pensionari bătrâni și ofițeri în rezervă, cu profesori de liceu – poeți diletanți la bătrânețe -, cu șahiști pasionați și farmaciști ramoliți. Te-or fi înduioșat vreodată, în nuvelele domnului Brătescu-Voinești, aceste existențe trandafirii și oneste, aceste fericiri pescărești de boieri provinciali, acest calm comod de gospodărie cumsecade, unde vreo „coană Anică” te tratează cu dulcețuri, în timp ce „dumnealui conu Miei” îți povestește dintr-un fotoliu ros o istorie vânătoarească de demult.

O, ce ridicolă și mincinoasă poezie, ce falsă și naivă trandafirizare. Geamuri cu ghiveciuri de mușcată bătrână și idile oneste, cu tineri romantici? Nu. Tristețea de aici este mai simplă și mai puțin elegiacă. Viața se trece uniform între evenimente mărunte și fericiri mici, purtându-și egal mediocritatea prin ceasuri și rosturi știute. Cancanurile sunt știute și cumetriile neschimbate, fiindcă toți oamenii se cunosc și toate istoriile se află.

Provincia cuminte și întârziată, implacabila păstrătoare de virtuți familiare, modestul refugiu al idealiştilor dezabuzăți, este o legendă. Nu există imbecilitate și nu cunosc ridicol care să nu se accepte pe sine de îndată ce o poate face în baza unui principiu. Din omul cel mai circumspect izbutești să faci un irezistibil caraghios în clipa când l-ai convins că astfel ascultă doar de intransigența unei concepții. Ca o fată bătrână care detestă din

excesivă pudoare riturile preliminare ale amorului, provincia urăște inteligența și elimină spiritul – păcate prea frivole pentru meticuloasa ei probitate. Roade, reduce, rotunjește, asimilează. Provincia este cea mai strictă și mai aspră realizare etatistă, cea mai spartană realizare civică. Calendarul și orariul sunt legile sale, impuse egal tuturor. Surprizele – ispite prea perverse pentru o minte ordonată – sunt excluse sau, în cazul cel mai bun, sunt anunțate într-un anumit răstimp, suficient de lung pentru prevenirea oricărei deconcertări. Viața este nudă (termenul, recunosc, contrazice cea mai elementară morală, dar posedă calitatea de a evoca o primitivă puritate) de orice emoție și își jalonează drumul între un cunoscut număr de posibilități. Trândăvia acustică a lui Tityr se oprește aici, universală, rotunjită pe un cer imobil, deasupra unor ulițe strâmte și puține, virtute unică, docilă, modestă și stupidă a unei obștești mucegăiri. Ar trebui să vorbesc cu cinstită tristeță despre această trivială tragedie a ratărilor de aici și, renunțând la orice glumă, să găsesc un cuvânt bun de amintire pentru toate tinerețile și elanurile pierdute mediocru, în meschinărie și cabotinaj. Subiectul însă este ingrat. Se uzează ușor și se refuză gândului atent. Este cenușiu, năclăit și plat. Inteligența se oprește brusc în pană, așteptarea se frânge, emoția descrește lent. O bătrânească indiferență urmărește cuvântul și îngrădește elanul. Iată, încep locurile unde împărățește – nepăsătoare și veche – plictiseala. Pentru ca să fi scris o carte întregă despre acest ținut băltos și trândav i-au trebuit probabil lui Gide o neomenească stăpânire de sine și un creștinesc dar de autoflagelare. Mai mult nu pot stărui. Cuvântul e rar, gândul întârzie, liniștea se închide ca un lacăt enorm peste o poartă de cetate părăsită. Coboară inelul neiertător al uitării și trâmbițele altei învieri nicicând nu vor suna.

Cuvântul, 10 ianuarie 1928

Scrisoare către Mircea Eliade

De multă vreme – să tot fi avut șapte ani – Brăila trăia, seară de seară, un eveniment regulat ca un rit, și pentru mine bogat în mistere. O bătrână pipernicită ridica în grădina publică, veșnic la același ceas, cu ajutorul obișnuiților golani ai locului (savuroși și neuitați tipi) un balon de hârtie gudronată încălzit de o flacăra ușoară. Fapt divers în orașul acesta, pe vremea aceea viu și sunător de veselie, întâmplare unică rămasă totuși în memoria nedumeririlor și emoțiilor mele cu un soi de nedeslușită tristețe.

Or, iată, după cincisprezece ani, la București, aflu într-o zi de la Perpessicius legenda adevărată a micii nebunii pitorești de atunci. Odinioară, târgul meu fiind încă un cuib de fanarioți și meridionali, un italian chemase jos în port „onor public brăilean” să-i arate o invenție. Un balon care avea să-l ridice a avea odată cu pasările și fumul vapoarelor în aer. „Acta Pompeia” – numele balonului – s-a ridicat într-adevăr, dar niciodată nu s-a mai coborât jos și nici o urmă nu i s-a mai găsit. Pierdută între stele sau unde.

De atunci, în fiecare seară, o bătrână... etc., etc.

[O variantă a misterioasei întâmplări este inserată în conferința radiofonică din 7 ianuarie 1933. Cele două variante se completează.]

19 august 1928

JURNAL DE ROMAN II

„Cu ocazia incendiului de la magazinul de sticlărie Nistor, de pe strada Regală, un oarecare domn Zaharescu, cu domiciliul lângă magazinul incendiat, s-a arătat la balconul casei pe care o locuiește și s-a adresat soției d-sale astfel:

- Dragă, acum ai să vezi ce splendoare o să fie, când or sosi pompierii.

Ce fel de mentalitate poate să aibă acest individ, care se extaziază în fața nenorocirii? Dacă pe aceste vremuri de cumplită mizerie, se mai găsesc unii care să se delecteze în fața unui pârjol, atunci să știți că am ajuns la marginea prăpastiei” (*Fulgerul*, 27 decembrie 1918).

Am regăsit toată provincia, cu întreaga ei savoare de comic îmbufnat și convins, în acest petic de ziar brăilean, și nu mi-a trebuit să descind în ulița principală a târgului, să salut la bodega din centru notabilitățile și stâlpii mondenității de aici sau să-mi sfârșesc întâile vizite familiare, pentru ca să reintru în tabieturi și actualitate. Ce poate să facă împotriva acestui mic cap de operă toată literatura d-lui Brătescu-Voinești, sau eroii pensionari ai d-lui Mihail Sadoveanu?

Țineam minte între casele mari ale Brăilei, o locuință ciudată, ridicată în fața catedralei de acolo, pe lângă care treceam în fiecare an, mai mult, când – băiat de liceu – mergeam în șir la defilare spre prefectură.

O casă cu geamuri albastre și storuri lăsate veșnic, o scară de marmură cu o pantă laterală pentru trăsurile („echipagii”, îmi plăcea să-mi închipui atunci), cu porțile negre și închise dincolo de care ierburile creșteau într-o neregulă sălbatecă și exagerată, ca pentru un mister convențional de cinematograf. Am fost zilele acestea pe acolo și am regăsit tăcerea intactă și taina egală cu sine. De astă dată reminiscențe dintr-o poveste cetită justificau literar emoția: casa aduce cu parcul părăsit și depărtat al Isabelei lui Gide.

Cred că se ascunde acolo un înțeles și galeriile cu ferestre albastre sunt populate de scrumul unei întâmplări de demult, gata să renască din nou în amintirea cui s-o hotărî să treacă pragul. Ce domnișoară s-a spânzurat într-o zi trecută, de plictiseală sau amor? Ce domn bătrân și văduv și-a sfârșit acolo, pe un scaun de paralytic, ultimele zile ale unui roman consumat odată cu el?

Cuvântul, 8 ianuarie 1929

MISS ÎN PROVINCIE

...și în târgul meu dunărean s-a ales așadar, între toate frumusețile balurilor și între toate duduile vogueate, o *miss*. Mărturisesc că nimic din acest galant meci de grații nu m-a amuzat mai sincer și mai mult decât gândul marelui eveniment de acolo. Nimic. Nici fotografiile expuse la un mare fotograf de pe bulevard, nici pozele delicios de demonstrative ale concurentelor, nici aerul lor de ingenuitate voită și nici măcar – închipuiți-vă – interviul dat unei gazete de fiecare combatantă în prezența și cu asentimentul întregii familii. Evident m-a dispus competența literară a cutărei miss de gradul doi, care detestă binevoitoare opera lui Proust (vă place, duduie? – O, asta nu) și îl adoră în gura mare pe Paul Géraldy (vai, tu!). Și m-a încântat întru totul spumoasa mărginire, ineptia cordială și nostimă, în care un obraz alb, doi ochi agreabili și un picior generos se valorifică – sigure, toate aceste valori, că nu vor fi depășite primejdios de grațiile minții.

Și cu toate acestea concursul meu m-a fermecat de la depărtare înzecit mai mult decât detaliile luptei din capitală. Gândiți-vă ce trebuie să însemneze în această mare familie, care e un oraș de provincie, evenimentul. Întâmplările sunt acolo atât de rare, încât atunci când vreuna se îndură, din substanța ei, din amintirea ei, din concentrarea copioasă a tuturor detaliilor, trăiesc un an întreg toată cronică mondenă a saloanelor, toate subiectele de conversație cotidiană, toate bârfelile amabile. E o întreagă ierarhie care începe odată cu ungerea acestei regine de județ, pe care copiii o vor arăta pe stradă mamei și mamele soților. E un conflict brusc și hilariant care prinde să despartă rubedeniile și amicițiile, să desemneze o nouă artă a raporturilor citadine, să răzvrătească liniștea și buna înțelegere între cucoane. Dulcea și placida mea urbe va trăi cel puțin o sută de zile sub teroarea reținută a rivalităților legitime și a frumuseților ignorate. O! imaginați-vă savoarea salutului înțepat și demn pe care mamele concurentelor îl vor schimba pe strada principală de la un trotuar la

altul. Încercați să vedeți dezinteresarea cu care vor comenta decizia juriului și mai ales siliți-vă să aflați blândețea indefinisabilă cu care o vor felicita pe învingătoare. Și însăși această miss de județ, ce capodoperă! Vă plâng pe cei care nu știți ce se cheamă o regină de provincie – fiindcă altfel vă lipsește sentimentul hazului.

Un cronicar inteligent, care ar nota, zi de zi, dimensiunile enorme ale faptului, ar urmări ecourile lui în fiecare casă de cetățean conștient, ar asculta „suetele” de la ceaiul Societății pentru cultura județeană sau ar privi bine grupurile de la bătaia cu flori de 10 Mai - ar scrie un roman formidabil.

Miss în provincie: ce revoluție și ce umor.

Cuvântul, 15 martie 1929

SCRISOARE CĂTRE CAMIL PETRESCU

Brăila. E aici o sărăcie inimaginabilă. O pustietate de asediu și o dezolare, cu care orașul ăsta „din timpul nemților” n-a mai fost obișnuit. E ceva mai trist decât o foamete. E sentimentul sărăciei. Oamenii au un fel de scârbă interioară, care îi face inabordabili. Se lasă în voia zilelor ce trec, indiferenți aproape la ce s-ar mai putea întâmpla. Am încercat să bruschez, împrejurul meu, între cunoscuții și prietenii mei, toropeala asta. Până la urmă am fost și eu înnămolit în ea. [...] [În încercarea fără succes de a găsi abonați pentru revista *Munca intelectuală*, descoperă nu doar refuzul celor 200-300 lei pe care cineva ar trebui să-i dea], ci și sentimentul inutilității oricărui gest nou și al oricărui act de viață. Oamenilor, când sunt necăjiți tare, le trebuie un ritual de gesturi, care să fie destul de vechi pentru a nu le cere atenție.

Brăila, 5 mai 1929

O SĂRBĂTORIRE PITOREASCĂ

Duminică va fi sărbătorit la Brăila profesorul de gimnastică Radu S. Corbu. Pentru această urbe scumpă și tristă evenimentul va fi emoționant: aproape încununarea unei instituții cetățenești, absolut specifică malurilor ei dunărene. Sărbătoritul e un tânăr de 60 de ani, sub varga și surâsul căruia au trecut câteva generații de liceeni, pregătiți să combată pentru gloria școlii lor, cu mingea. În România dinaintea războiului, profesorul Corbu cunoscuse o faimă națională. Figura lui pitorească de atlet calm și bine trăit trecea ca un steag al sănătății la toate concursurile sportive, pe care el singur le anima românește cu o energie susținută și cu un vocabular inimitabil. Unde bastonul lui își afirma prezența (și știa să și-o afirme usturător de elocvent), acolo se încingea cea mai ordonată și mai tinerească bătălie între camarazi. Și drept răsplată – asemenea căpitanilor modești, păstrând victoria pentru numele unui stindard – profesorul atârna pe panglica sălii de gimnastică a liceului „Nicolae Bălcescu”, între săbii și armuri, o medalie mai mult.

Anii trecuți imediat după război l-au pus în fața unei probleme sportive, căreia eu nu mă sfiesc să-i dau sens de tragedie corneliană. Oina – jocul voiniciei naționale – era concurată neloial în propria sa țară de asaltul englezesc al fotbalului. Alegerea între tradiție și contemporaneitate trebuie că a luat în sufletul profesorului Radu Corbu alură de conflict sufletesc. Și a decis: omul acesta e un clasic al acțiunii. Iată de ce în trei ani Brăila a fost înzestrată cu un foarte frumos parc de sporturi, în care în fiecare vară s-au desfășurat admirabile demonstrații de sport nou.

Pentru toate acestea și pentru toate amintirile cu adevărat frumoase, datorite orelor de gimnastică în care – în front – sfârșeam cartea de literatură pe care nu apucasem s-o termin în ora de istorie, până ce glasul autoritar al maestrului mă chema la ordine, pentru toate acestea aș voi ca rândurile prezente să-i facă plăcere. Dar, oricât de meșter aș fi într-ale scrisului – și nu sunt –

știu bine că vorbele nu l-ar bucura decât dacă ar izbuti să prindă expresivitatea unei figuri de gimnastică suedează. Atunci sub barba de patriarh a acestui bonom cu nuia ar înflori un mare zâmbet de mulțumire.

Cuvântul, 22 iunie 1929

SCRISOARE CĂTRE CAMIL PETRESCU

De trei săptămâni de când n-am mai scris o pagină (de la *Cuvântul* am luat concediu de o lună), am pierdut nu numai obișnuința, dar și tehnica sufletească a „actului de a scrie”. [...] Dacă e să fiu sincer, însă, trebuie să-ți mărturisesc că toate grijile și muștrările acestea prețuiesc puțin față de bucuria copilărească și nestăpânită cu care îmi gust vacanța. Practic sportul cel mai reconfortant și mai încurajator: înotul. Patru, cinci, opt ceasuri pe zi, respir gol pe malul drept al Dunării și tai apa spre mijlocul ei, de unde priveliștea se deschide între cele două brațe ca o împărăție cucerită. Niciodată n-am fost – cum s-ar spune în limbaj semănătorist – mai aproape de pământ. Miros a iarbă și a soare.

Brăila, 24 iunie 1929

CENTENARUL BRĂILEI

Directorul revistei *Arhivele Brăilei* (sic!), inginerul Marinescu, un om muncitor și un pasionat iubitor al orașului său, a urcat din nou scările redacției noastre, spre a ne aminti de un eveniment pe care noi o clipă nu am îndrăznit să-l uităm. Așteptam numai prilejul. Să-l utilizăm deci pe acesta deocamdată, de vreme ce – cu siguranță – indolența celor în drept va avea grijă să ne poruncească insistente și repetate reveniri.

Așadar, la 14 septembrie 1929 se vor împlini o sută de ani de când – prin pacea de la Adrianopole – Brăila a devenit, în drept

și pentru totdeauna, românească. Evenimentul nu e numai de culoare locală. Orașului i-au rămas semne elegiace și pitorești dintr-un Orient autentic, dintr-un Fanar melancolic și leneș, dintr-o viață „răsăriteană și moale” – cum spune evocator un vers scump. Dar peste această țesătură nedecisă de toropeală și zarvă s-a înstăpânit în scurtă vreme suflul neted, precis și activ al Munteniei. Portul Brăila a devenit - sufletește – o cetate de șes: deschisă drumurilor mari până la Brașov și mai departe, statornicită la marginea Bărăganului, domnind peste o împărăție de lanuri. Destinul lui îl sortise să fie un nod de acțiuni, de realizări, de relații și de hotărâtoare întâlniri.

Aceste lucruri trebuie spuse de la înălțimea unei sărbători anume făcută. Căci ziua de 14 septembrie 1829 este – pentru cine știe să observe legăturile dintre fapte, dincolo de succesia lor întâmplătoare și dezordonată – unul din întâile meridianele pe care se desemnează harta noastră în acest ceas. Brăila redobândită nu însemna un oraș mai mult trecut sub cârmuirea noastră. Ci era, în realitate, Dunărea efectiv luată în stăpânire și navigația națională efectiv întemeiată. Nu un scurt articol de gazetă va enumera toate realizările și virtualitățile ce se leagă de câștigarea blândeii cetății dunărene. Pentru asta o istorie anume se pregătește și se pare că însuși domnul Iorga ne va cinsti dăruindu-ne-o. Pentru astăzi, avem însă să deșeptăm luarea-aminte a acelorora în a căror puțință stă organizarea serbării. Chiar dacă lucrul acesta ar cere bani mulți, chiar dacă diverse capitole de buget ar trebui abil deturnate de la scopul lor prim, nici un argument, de nici un ordin, nu va trebui să înlătore sau să amâne luminile ce se cuvin aprinse în această toamnă pe malurile Dunării, în cinstea, în amintirea și pentru nădejdea unui oraș glorios și necăjit.

Cuvântul, 5 iulie 1929

CARNET DE VACANȚĂ

Orașul

Brăila. De cum descind în acest târg al meu, liniștit, simetric și rezonabil cu o grădină publică, odată cu primele întâmplări ale întoarcerii și cu ultimele bucurii ale revederilor de totdeauna, iau cunoștință de viața unui personaj pe care îl uitasem: „orașul”.

Nu vreau să vorbesc aici despre sentimentul confuz pe care de la fereastra unui vagon îl încearcă – în viață sau literatură – călătorul când, după ce trenul a tăiat ore întregi culoarea unui aceluiași câmp de vară, zarea îi oferă întâiele indicii ale unei cetăți și îl invită să deslușească între două hornuri de fabrică o însingurată turlă de biserică. Aceste simple accesorii de sentimentalism citadin, pe care regizorii americani – când sunt naivi – le evocă suprapunând cinci imagini și împerechind, pe aceeași peliculă, un jazz, un metropolitan, o casă înaltă și un joc de lumini, nu intră în dispozițiile bucolice ale acestui carnet de vacanță. „Orașul”, așa cum se găsește aici, scris între ghilimele, vrea să fie altceva decât un semn pe o hartă. E un peisaj moral, nu unul geografic. E un district sufletesc, nu o subîmpărțire administrativă. Și e o realitate interioară, pe care o simți atât de neted, încât ai izbuti, poate, să o trăiești despărțită de circumstanțele ei vizibile.

E un principat psihologic – nu cu legi, dar cu creații independente.

Aceste definiții au însă păcatul de a-i împrumuta noțiunii un caracter vag și nesubstanțial, o tonalitate moale și stinsă, pe care nu o are. Într-adevăr, ceea ce numesc eu și ceea ce se numește aici, prin locurile mele, cu un soi de excesiv respect social, „Orașul” – nu este o atmosferă morală lăsată în voia vânturilor ei, ci dimpotrivă, un organism inflexibil și conștient, o societate sentimentală cu ierarhii și sancțiuni. Registrele ei sunt imagine, e drept – dar niciodată contabilitatea nu a fost mai aspră în detalii și

mai circumspectă în socoteli. „Orașul” e spiritul urbei întrucât are valoare generală. Este suma calităților medii, expresia dispozițiilor comune, personificarea cerebrală și patetică a colectivității urbane. Are toate atributele vieții, reduse la o limită peste care nu poate trece decât cu primejdia individualizării: știe, ține minte, constată. Posedă chiar proprietăți active: se indignează, compătimentește, fericită. Tot ce se întâmplă în urbe – și uneori tot ce nu se întâmplă – trece prin filiera progresivă a facultăților lui.

„Orașul” înțelege cu oarecare naivitate și cu un simplism feroce. El nu știe să vadă și nu știe să judece decât după aspectul din afară al lucrurilor și al situațiilor. Un băiat și o fată care s-au plimbat de trei ori pe strada principală a târgului – trebuie cu necesitate să se logodească. Un domn care nu îl salută pe altul trebuie să fie supărat - deși el poate fi numai miop. Cineva care umblă în trăsură trebuie să fie bogat – deși poate fi numai reumatic. Tot ce nu este imediat evident scapă observației acesteia, prea corectă și prea lipsită de fantezie.

Este inteligența bunului-simț? Desigur. Dar bunul-simț nu se cuvine iubit decât într-un ansamblu de calități. Dincolo de ele, el devine o viziune vulgară și teșită a vieții, o reducere a ei la meschin, la „logic” și la evident. Peste aceste dimensiuni zilnice se construiește figura anonimă a „orașului”, ca siluetă a unui personaj bondoc, opac, rațional și placid. E o prezență care mă intimidează și în fața căreia cedez scurt.

Prima zi de vacanță e aici o penibilă izolare. Te lovești de ființa „orașului” ca de o substanță, nici prea dură pentru a-ți încerca pe tăria ei tăria pumnului, nici prea slabă, pentru a se frânge deodată. Amintirea cetății mari de unde vii și unde singurătatea timpului tău era asigurată se compromite în această republică sensibilă care îți pândește gestul și îți dijmuește elanul. Aiurea, întâmplările îți aparțin iar sensul lor este în nediscutata ta stăpânire. Aici – odată cunoscute – ele trec în domeniul public și ție nu-ți rămâne decât bietul privilegiu de a le privi cum se zbat între vorbele concetățenilor tăi, ca pe niște corăbii de hârtie abandonate în undele unei uliți înfundate. E singura fantezie de

care se știe capabil „orașul”, această răstălmăcire a intențiilor tale. În clipa când strănuți pe strada Plevnei, niciodată n-ai să știi ce semnificație și ce ecou va avea acest fapt la capătul străzii Regale, în fața statuii lui Marcu Ulpiu Traian.

Dacă nu ești însumat în acest sistem psihologic, întâia întâlnire cu spiritul „orașului” e grotescă. Ai impresia că de undeva – din niște culise scelerate și teribile – s-a organizat împotriva ta o fugă, pentru ca să ți se capteze gesturile într-un sistem de oglinzi, care să le stâlcească și să le desfigureze unul câte unul, minuțios, birocratic, neomeneste. Impresia poate să pară unora dintre cetitori – literatură. Eu o știu însă adevărată și de aceea o scriu.

„Orașul” e creator de conflicte sufletești. Cazurile de conștiință nu cunosc un mediu epic mai propriu decât această confruntare a vieții de fiecare zi cu un organ de control permanent și obtuz, care nu se împiedică în nuanțe și nu se pierde în subtilități. „Orașul” creează categorii și le impune: grosolane, înguste, baroce – dar certe și simple. În aceste celule psihologice, o sensibilitate de mare tensiune sau de rezonanță personală urmează să-și consume în mic și în indiferent degradarea. E o tristețe și un comic pe care arta literară îl datorește în întregime „orașului”. E o zbatere cotidiană cu resurse epice reduse poate, dar cu un angrenaj sufletesc pus pe toate coardele ce fac trecerea de la mediocru la excesiv, de la ridicol la grațios, de la răzvrătire la renunțare.

Într-una din zilele acestea voi însemna poate aici câteva întâmplări pe care le-am aflat din gura unui concetățean informat.

E un mic repertoriu balzacian cu domnișoare pierdute și cu mici tragedii de familie, cu incesturi descoperite stupid după douăzeci de ani de uitare, cu logodnice abandonate și cu sinucideri dubioase.

Atunci vom întârzia mai mult asupra unui just elogiu al „orașului”.

Astăzi scriu aceste note prealabile spre a-mi înlesni doar o punere la punct între lucruri uitate și personaje neclintite, o acordare la sensibilitatea morală și prestigiul acestor lucruri, unde ni se dăruiește în deplină stăpânire un anotimp și o vacanță, pentru

rosturile cărora deschid acest carnet, ca pe un registru de reportaje dintr-un ținut neexplorat, pentru că prea e aproape.

Și asemenea călătorului din Asia, care o dată trecut pragul continentului, își cumpără o cască colonială pentru a-și crea expeditiv o „culoare locală” practică și portativă, mă voi supune legilor de aici și îmi voi însuși ritualul etic al „orașului”. Voi îndeplini docil ceremonialul strict al fiecărei zile, până ce într-o seară, la ceasurile șapte – ora vermouthului și a muzicii militare – privind urbea cum se plimbă și se salută, mă voi simți identificat cu destinul ei interior și mă voi simți parte din existența „orașului”, considerat nu ca un obiect străin, ci cucerit înlăuntru, de unde îi pornește conștiința ca lumina interioară a unei stele de alabastru.

Cuvântul, 17 august 1929

CENTENARUL BRĂILEI

Scrisoare deschisă către Primarul Municipiului

De obicei o asemenea epistolă fără plic este în arta gazetăriei o specie polemică. Departe de intențiile acestor rânduri o răfuială, pe care semnatarul lor nu are nici calitatea, nici dorința și – sper – nici dreptatea de a o încerca. Mă adresez însă des pe această cale, fiindcă nădăjduiesc că ea va duce fără întârziere către înțelegerea și soluționarea unei chestiuni mult întârziată.

Se împlinește anul, domnule primar, de când un grup de intelectuali brăileni au pornit să agite o dată și să sublinieze cu anticipație un eveniment. Simple note de gazetă, vagi ecouri și informații, propuneri timide, conferințe, studii speciale, apeluri, insistențe directe – nu a fost cale neutilizată spre a se sesiza din timp atenția celor în drept și bunăvoința lor. Și veți recunoaște că înlocuind această formulă impersonală „a celor în drept” cu numele dvs. nu s-a făcut decât un lucru cuvenit și just. Într-adevăr, așteptând din partea întâiului cetățean al orașului (cel puțin

etimologic, cuvântul primar această semnificație o are) realizarea tuturor lucrurilor frumoase și fecunde pe care le legăm de ceea ce numim CENTENARUL BRĂILEI, rămâneam pe o linie de conduită normală.

Sunt indicii că nu v-a scăpat deloc sensul aniversării apropiate și că, dimpotrivă, dvs. ați prețuit însemnătatea zilei ce stă să vie. La 14 septembrie 1929 nu vom serba – dacă vom serba – numai un centenar de nouă viață românească în această urbe a noastră, ci în realitate vom aminti istoria unuia din primele meridiane sufletești pe care România de azi trăiește. E în această zi istoria rezumată a Dunării noastre, amintirea începuturilor comerciale ale Țării Românești, legăturile pitorești cu „mocanii” de pe drumul Brașovului, sărbătorirea Bărăganului și a cerealelor lui. Este, ar putea să fie, o aniversare citadină și câmpenească, o sărbătoare industrială și localnică.

Aceste ample sensuri ce se ascund sub o foaie de calendar au fost cercetate și lămurite de cei câțiva intelectuali cărora destinul Brăilei le este aproape de inimă. Excelenta revistă regională *Analele Brăilei* a prezentat încă din luna mai un plan complet și clar, în care festivitățile erau organizate în așa fel încât ele să reprezinte simbolic tot ceea ce și centenarul cuprinde în înțelesul lui profund și substanțial. De atunci, toți câți au avut grija de a scrie despre aceste lucruri (de curând poetul Adrian Maniu, mai demult subscrisul în această foaie, iar zi de zi confrății noștri brăileni), toți s-au străduit să observe și să impună semnificația centenarului, să împiedice mai ales considerarea sa drept o ocazie mai mult sau mai puțin, drept un banal și neglijabil eveniment, ce se consumă la un banchet, la o conferință sau la o retragere cu torțe. Ne-a fost teamă de trivializarea sărbătorii noastre. Și am văzut de aceea cu o sinceră strângere de inimă cum trec zilele fără a ne aduce nimic făgăduitor și nimic efectiv.

Așteptam din partea oficialităților, așteptam din partea dvs. crearea cadrului exterior al festivităților, ca munca noastră să se poată angrena. Dar acest cadru trebuia să fie mai demn și expresiv. Anii au venit atât de grei asupra Brăilei, încât astăzi când se

vestește și se încearcă un efort către mai bine, către un bine stabil și definitiv, ar fi fost nevoie de o demonstrație curajoasă și optimistă, de o inaugurare sub porți noi a unor drumuri noi, în care cetățenii orașului – oricât de necăjiți – n-au încetat nici o clipă să creadă.

Domnule primar, nu am cinstea de a vă cunoaște. Se spune că sunteți un om de inimă și un pasionat slujitor al urbei noastre. Ei bine, aceste daruri mai au timp să fie utilizate. Nu în condiții optime – dar vina nu e a noastră. Mai e timp să-i dăruieți orașului o sărbătoare decentă și încurajatoare. Veți avea de cine să fiți ajutați. D.G. Florescu, prefectul județului, cu care am avut plăcerea să stau de vorbă, mă asigură că e gata să facă sacrificiile care îi vor fi cerute și să dea neprecupețit tot ajutorul d-sale. Pe de altă parte, dl. general Macri, căruia Brăila îi datorește multe lucruri bune, nu-și va refuza desigur colaborarea. Nu va fi intelectual brăilean care să lipsească de la o datorie care onorează și obligă.

Nu știu sigur ce se va mai putea realiza din programul *Analelor Brăilei* – singurul întreg și cuprinzător. Dar oricum, și oricât de întârziat, efortul dvs. va fi binevenit, iar concetățenii dvs. vor avea motive să vă fie recunoscători.

Așteptăm cu o ultimă nădejde. Suntem în 22 august.

Cuvântul, 23 august 1929

PENTRU CENTENARUL BRĂILEI...

S-a vorbit atâta despre acest eveniment, încât nu m-aș mira dacă publicul l-ar lua de la o vreme drept o poveste cu tâlc, sau o reclamă americană pentru desfacerea unui nou produs brăilean, sau pentru lucrarea metodică a unui film oarecare. N-ar fi de mirare. Dacă aiurea se găsesc oameni care să moară îngropați de vii numai pentru bucuria de a-și lansa o carte ce urmează să fie

scrisă, de ce nu s-ar utiliza formula unui centenar pentru popularizarea unei industrii oarecare ?

Și totuși, e adevărat. Centenarul Brăilei e o dată reală iar sărbătorirea lui aproape mai mult decât un deziderat. În ciuda tuturor amânărilor, în ciuda anotimpului nefavorabil etc., etc. (câte argumente nu se pot găsi, când e vorba să se pună bețe în roate unui fapt cuviincios și util!), ei bine în ciuda tuturor acestor diverse piedici, centenarul orașului dunărean va fi sărbătorit. La 7 și 8 decembrie, m-a asigurat primarul municipiului mai deunăzi.

Nu e la Brăila și n-a avut Brăila cinstea de a naște nici un ministru care să pună în joc orgoliul său ministerial și fondurile generoase ale unui subtil capitol bugetar în slujba serbărilor apropiate. Nu se vor scoate deci din garderoba Teatrului Național câteva perechi de bărbi și pinteni, nu se vor pune pe cai oarecare „figuri istorice reconstituite” și nu se va repeta deci sub aer liber o reprezentație de teatru gratuit, care se cheamă de obicei cortegiu alegoric.

Toate aceste lucruri sunt simpatice și sugestive. Dacă nu ai bani destui să le faci cum trebuie, renunți la ele foarte simplu. Și renunți fără mare părere de rău. Tradiția Brăilei, cel puțin a Brăilei moderne, este mai mult cărturărească și se leagă mai mult de o semnificație spirituală, interioară, decât de una decorativă și teatrală la îndemâna primului regizor. E desigur ușor să reconstitui o culoare locală scoțând din garderobă costume și săbii. Dar e mai greu – pentru că e mai substanțial, mai adânc și mai gândit – să recapitulezi drumurile sufletești ale unei istorii, să degajezi elementele ei interioare și să le pui în evidență echilibrul actual.

Nu știi întrucât acest program de sărbătoare intelectuală va fi realizat. Știu doar că cei care îi poartă de grijă Brăilei se străduiesc să-l ducă la bun sfârșit. Dl. N. Orășeanu mi-a arătat câteva hârtii prețioase, mi-a enumerat câteva tipărituri, pe care a izbutit să le scoată din „starea de proiect” în care le știam și să le pună la lucru, mi-a anunțat chiar câteva puncte de program inedite, foarte frumoase pentru sensul lor, și cu atât mai frumoase cu cât vor fi mai greu de realizat. Se pregătește bunăoară, între alte

lucruri, o rapsodie brăileană, pentru care profesorul Jean Adrian a adunat din timp elemente de folclor specific și pe care o va pune pe note și o va dirija la festivalul din seara sărbătoririi. Se organizează un început de pinacotecă brăileană (donația Simu și tablourile primăriei constituind nucleul prim); se tipărește o colecție de documente istorice etc., etc. Dacă adăugați acestor lucruri, ce urmează să fie curând înfăptuite, cele care au fost făcute până azi (monografia d-lui N. Iorga și *Analele Brăilei*, revistă condusă de inginerul Marinescu, volume asupra cărora vom trebui să revenim), veți înțelege că sensul cultural al sărbătorilor acestui centenar tinde să fie o realitate.

Nu scriu însă aceste rânduri pentru a expune un program mai mult sau mai puțin frumos. Despre aceasta se va scrie la timp și în detalii. Țin doar să atrag atenția cui trebuie mulțumit asupra silințelor ce se depun și asupra ajutoarelor ce trebuie date. Primăria orașului Brăila e săracă. Săracă așa cum e și orașul acesta uitat de politicieni și bătut de vremuri. Ministerul de Interne, departamentul artelor din Ministerul Instrucțiunii Publice sau orice alt minister, subminister sau direcție trebuie să găsească suma necesară – modestă desigur – care să sprijine munca aceasta. Cel puțin pentru o seară și cel puțin într-o zi de sărbătoare se cuvin aprinse lumini albe și vesele pe ulițele unui târg necăjit.

Cuvântul, 26 noiembrie 1929

BRĂILA, MERIDIAN AL UNEI NOI ROMÂNII

„Capitala” este un district politic, străin și de spiritul, și de structura statului român. E o prejudecată pașoptistă ce s-a supus unui șir de realități simple, inițiale, definite și puternice. Viața principatelor române nu a fost niciodată în funcție de un centru. Ea s-a organizat, dimpotrivă, pe necesități locale, împlinind cerințe foarte distincte și utilizând mijloace distincte. Țară de răzeși, moșneni și boieri rurali, România trăia în particular și în specific.

Această structură socială a fost bruscată de schema centralistă a tipului de stat modern. Capitala, centru de comandă, a încercat să ia locul regiunii. Un factor convențional a încercat să se substituie unui factor organic. Și operația a sfârșit lamentabil, ducând la caricatură capitala și reducând la paralizie provincia.

Se miră oamenii politici (veche temă de discuție la mesaj), se miră de lipsa de prestigiu a Bucureștilor. Capitala României Mari e o biată mahala fără stil în înfățișare și fără autoritate în acțiune. Se caută remedii. Inutil. Viciul prim și profund al Bucureștilor este de ordin spiritual: orașul acesta a fost desemnat să împlinească o funcție pe care viața socială românească nu o cunoaște și nu o asimilează; a fost obligat să joace un rol ce trece dincolo de mecanismul interior și de legile de creație ale țării. Asta e tot. În București sau în Brașov, în Basarabia sau în Bucovina, sau oriunde aiurea, capitala României este un oraș din capul locului sacrificat. E o categorie urbană neexpresivă și necreatoare, pentru simplul și hotărâutul motiv că nu face parte din istoria țării.

Singura categorie autentică pe care țara poate conta e provincia. Ar fi provincia, e mai bine zis – căci bruscarea relațiilor noastre a dus la atrofierea lentă a forțelor ei creatoare. Provincia exprimă normal și fără efort tendințele de viață ale locului, ordonează posibilitățile și disciplinează puterile. E o așezare ce se identifică simplu cu geografia, și nu i se suprapune.

Din nenorocire, viața noastră de stat, așa cum a fost pornită de la premisele false ale pașoptismului, a compromis-o. Provincia românească nu e cunoscută decât sub forme sau perimate și nostalgice, sau caricaturale și ridicole: Iașii și Mizilul. S-a creat o întregă literatură a dezabuzărilor provinciale, a ratărilor și tristeților de suburbie, o psihologie leneșă de clișee și fantome care, dacă în artă poate fi uneori seducătoare, în viață este detestabilă. Iașii, tipul provinciei românești? Ce minte de sinucigaș a scos această legendă, care se ridică împotriva vieții și face dintr-o urbe neadaptată și neadaptabilă un exemplu? Pentru noi și pentru considerațiile noastre de astăzi – pe care le vrem pornite dintr-un punct de vedere absolut neliterar – Iașii reprezintă numai un oraș

care n-a știut să se supună destinului și n-a știut să-l stăpânească. Iar Mizilul caragialesc, presupusul tip de provincie munteană, e o glumă sinistră care se adresează mai mult capitalei decât provinciei românești.

Ei bine, între aceste extreme, Brăila, cetate de Bărăgan și cetate de Dunăre, înfățișează o alcătuire cetățenească proprie, viabilă și românească. Temperamentului și atmosferei târgului moldovenesc, Brăila îi opune un spirit citadin activ, treaz și dârz. Orașul acesta simetric, cu străzi drepte, ce se înlănțuie și se despart parcă după legi geometrice, cu bulevarde largi și simple, tăindu-l în diagonala de la Dunăre la altă Dunăre, orașul acesta pe al cărui plan copiii de 8 ani descifrează, în clasa a doua primară, cea mai simplă geografie din lume, prezintă parcă în această geografie sumară a sa schema unei inteligențe și a unei psihologii educată în sensul vieții și al acțiunii. S-ar spune că planul orașului Brăila e reprezentarea grafică a spiritului despre care vorbim: o inteligență liniară și disciplinată, o perfectă aptitudine de a trăi, o aplicare la obiect și la viață. Oamenii care vin de la Brăila poartă în sensibilitatea lor semnele locului: calmul acestei câmpii fără dimensiuni și tensiunea tulburătoare a portului. Pe o liniște tradițională, pământescă, țărănescă, s-a grefat la Brăila o atmosferă de mobilitate și de activism. E acolo o îmbinare de ritmuri al Bărăganului și ale Dunării, ale plugului rudimentar și ale marelui vapor de comerț românesc. Brăila e un tip de oraș românesc, în acest înțeles că, deși s-a constituit din elemente de viață orășenești, nu a pierdut nici un moment legătura cu satul. Un contact imediat, continuu și pe diverse laturi de activitate, a făcut din acest oraș expresia sintetică a unei regiuni. E un punct substanțial și adânc în existența țării acesteia: economicește pentru posibilitățile sale de producție; cultural pentru atmosfera intelectuală ce s-a constituit incontestabil acolo; politicește pentru entitatea socială pe care Brăila și întreaga regiune a Dunării de Jos o reprezintă.

Provincia, factorul social și istoric al vieții noastre de stat – e un cadru ferm. Tipul ei, adaptat la actualitate și consecvent totuși

spiritului istoric, găsește în ființa Brăilei adaptarea cea mai organică, mai armonioasă și mai vie pe care o formulă politică o poate râvni. Astăzi când ofensiva și prejudecata „unificării”, a distrus zi de zi și an de an sau mai bine zis a „diluat” regiunea, a recunoaște în orașul nostru dunărean un pivot de existență proprie e un fapt încurajator și stenic. Trupul României nu se poate nitui decât pe un ax de autenticitate istorică și nu se poate dezvolta decât în cadre naturale. Brăila, prin semnificația sa locală și distinctă, poate fi un punct esențial în acest proces de disciplinare națională. În orice caz, o Românie nouă nu se poate fonda decât pe acest meridian de realități pe care se află situată Brăila.

Cuvântul, 16 decembrie 1929

(Articolul a fost reprodus în *Analele Brăilei*, nr. 1, ian.-mar. 1935, p. 31-32)

DUPĂ SERBĂRILE CENTENARULUI BRĂILEI

Centenarul Brăilei nu trebuie să fie „o ocazie mai mult sau mai puțin, un banal și neglijabil eveniment ce se consumă la un banchet, la o conferință sau la o retragere cu torțe” – scriam noi la 22 august, într-o scrisoare deschisă pe care o adresam atunci primarului orașului.

E bine să recunoaștem astăzi că într-adevăr lucrurile nu s-au întâmplat așa cum ne era teamă să se întâmple. Împrejurările pe de o parte, micile neglijențe ale organizatorilor pe de altă parte ne-au oprit să luăm parte la festivitățile propriu-zise ale centenarului. Cu atât mai bine. Putem judeca aniversarea după proprietățile ei, elementele ei substanțiale, care depășesc o zi de paradă și care depășesc elementele unui program oficial drept mărturie a unor străduinți mai numeroase și mai grave decât o defilare.

De altminteri, cei care au asistat la serbări au văzut lucruri decent organizate, într-un cadru festiv obișnuit și simplu, dar oricum frumos. E adevărat, nu s-a scos la Brăila istoria călare pe uliți, nu s-au lipit bărbi strămoșești, nu s-au improvizat Mihai Viteji și Vlazi Țepeși înțepeniți soldățește pe un afet de tun. Totul s-a petrecut între marginile obișnuite ale unei comemorări frumoase. În realitate însă, cadrul festiv al centenarului nu este acest program de 10 Mai, ci câteva lucrări de documentare locală. Asta rămâne, și asta este esențial.

D. Nicolae Orășeanu, primarul inimos al Brăilei, un om de inteligență și de acțiune creatoare, a înțeles și a stăruit asupra sensului cultural al serbării. L-a considerat de aceea drept centru, nu pretext al unei activități care deocamdată nu are temeritatea de a se socoti terminată, dar are mulțumirea de a putea fi socotită ca un bun început.

Să numărăm. Comuna Brăila posedă de multă vreme o bibliotecă. Cei care au consultat-o mai cu atenție și-au dat seama ce admirabilă și variată colecție de cărți se găsește acolo. Nu știm în ce împrejurări și prin priceperea cui a fost înființată această bibliotecă, dar știm că am aflat acolo – pe vremea studiilor liceale – o bibliografie filozofică și literară complectă, pusă la curent cu editurile și lucrările noi până în preziua războiului. Studii epuizate, tratate clasice în ediții rare, cercetări științifice, tot ce poate sluji nu numai unui lector de 18 ani, dar chiar unui muncitor intelectual inițiat, găsim în catalogul bibliotecii comunale. Se poate spune că bună parte din cei ce am plecat din Brăila, să studiem mai departe, ne-am făcut primii ani de universitate acolo... Ei bine, cu prilejul centenarului, primăria municipiului a reorganizat biblioteca, i-a găsit un local definitiv și comod – elegant aproape – și a purces la completarea ei. S-a refăcut astfel una din cele mai frumoase școli publice din câte posedă orașele noastre.

De asemenea, continuând un vechi deziderat localnic, primăria încearcă să înjghebe o pinacotecă, reunind tablourile sale cu frumoasa colecție donată, acum vreo doi ani, de d. Anastase Simu.

Iată lucrări care angajează viitorul și care dovedesc un efort ce nu ține de ocazii întâmplătoare, ci de bunăvoinți permanente. Căci acesta este meritul de seamă al recentelor serbări: au creat un curent de activitate culturală citadină, au impus realizarea unei întregi opere de cultură locală. Se menține astfel în Brăila un curent activ peste care nimeni nu va putea trece și pe care oricine va fi obligat să-l continue.

Centenarul nu a prilejuit însă numai proiecte sau lucrări abia în curs de executare, ci ne-a adus câteva realizări de care ne putem sluji de pe acum. Astfel, o colecție de stampe brăilene, tipărite, în admirabile condiții tehnice, la Cartea Românească și prefăcută de studiul inginerului Marinescu, privire istorică sumară dar extrem de interesantă prin veacurile trecute ale cetății. De asemenea rămâne ca o operă utilizabilă întâiul volum de documente brăilene, publicat sub auspiciile primăriei și sub îngrijirea excelentă a revistei *Analele Brăilei*.

O lucrare inedită și pitorească pare a fi rapsodia brăileană, lucrată și orchestrată de dl. Jean Adrian. Nu am izbutit să prindem – după o îndelungată convorbire cu gardiștii puși să păzească în lege intrarea teatrelor unde aveau loc festivitățile – decât fragmentul ultim al rapsodiei, dar, după acest indiciu și după spusele celor care au auzit-o în întregime, se pare că ea este o excelentă bucată de folclor local. Îndemnați de această primă izbândă și ajutați de o echipă de studenți dispuși să muncească, oamenii competenți care s-au dovedit că există în orașul nostru dunărean ar putea face pe viitor o adevărată expoziție de exploatare a satului și a artei lui.

Studiul culturii regionale a Dunării de Jos nu este de altfel – trebuie să o spunem – decât o simplă și vagă dorință. Se organizează tocmai în acest scop, la Brăila, începând tocmai din iarna aceasta, un ciclu de conferințe universitare prin care profesori universitari și oameni de specialitate vor considera sub diverse aspecte și din multiple puncte de vedere orașul acesta, împrejurimile sale și condițiile lui de viață. Iar conferințele vor fi

publicate în broșuri și reunite într-o colecție specială, adăugată bibliografic de cercetări brăilene existente astăzi.

Dl. profesor Iorga, care a avut bucuria să găsească în dulapurile cu cărți și hârtoage al Bisericii Sfântul Spiridon câteva tipărituri și manifeste de mare interes, nu pierde desigur prilejul să le comenteze, poate chiar în acest ciclu de conferințe. Iar dl. profesor Rădulescu-Motru va încerca în curând să experimenteze la Brăila o veche și scumpă idee a domniei sale: o școală practică.

Se reunesc de altfel, în primul nostru port, câteva energii și competențe care vor pune la încercare un material uman și sufletesc demn și de speranțele ce se pun în el, și de eforturile ce-i sunt dedicate.

Iată, acestea sunt în rezumat urmările centenarului. Faptul exterior care a lipsit (și bine a făcut că a lipsit) e răscumpărat de munca intelectuală care urmează. Dl. Nicolae Orășeanu a lucrat ca un adevărat brăilean. Orașul său are de ce să-i fie recunoscător.

Cuvântul, 25 decembrie 1929

UN CĂLĂTOR DE MAI DEMULT

Despre C. Sandu – Aldea, scriitor dintr-un timp și dintr-o școală literară care nu mă interesează, știam mai până deunăzi că a fost un om din Bărăgan. Adică de ajuns pentru a-i păstra o simpatie, pe care nu încerc s-o explic, dar pe care oricine vine de la Dunărea brăileană o păstrează oamenilor de acolo. E un neam deosebit. Mai țineți minte vorbele triste pe care le scria aici domnul Nae Ionescu la moartea lui B. Cecropide ? Erau parcă aceleași pe care, cu vreo trei ani în urmă, le spunea tot aici în amintirea lui Badiu Vizireanu, profesorul meu de geografie. Sau, mai înainte, în amintirea lui C. Sandu – Aldea.

Și nu număr decât la întâmplare trei din acest fel de oameni, deosebiți desigur în viața lor zilnică, dar întregind, când îi privești mai de departe, un singur mare portret sufletesc.

Mă mulțumeam deci cu acest sentiment pentru omul Sandu – Aldea, căci pe literat nu voiam să-l cunosc, bănuind oarecum ce putea fi arta lui de sămănătorist naiv.

Întâmplător am deschis zilele trecute o carte. Îi zice *Drum și popas*. Am găsit-o între cărțile de premiu ale unui băiat de liceu, ceea ce este desigur tocmai gloria cuminte ce i se cuvenea acestui scriitor așezat. Am cetit acele pagini cu plăcere. Nu spun că este o revelație literară. Am găsit, fără nici o abatere, toate naivitățile la care mă așteptam: scris idilic, descrieri declamatorii, pesimism social, exclamații patriotice – toate cu atât mai supărătoare, cu cât le găsești într-un carnet de călătorie, adică într-un registru de observații personale și de însemnări intime. Dar e în lirismul acesta onest un ritm agale, contemplativ, monoton care odihnește. Nu sunt poate calități de călător, situație care cere vioiciune, observație trează și curiozitate. Dar asta nu m-a împiedicat să refac, cu volumul lui Sandu – Aldea în mână, drumuri umblate.

Iată, transcriu câteva rânduri:

„M-am sprijinit de un fag bătrân și m-am uitat în vale: șoseaua ce taie inima țarinii se deslușea dreaptă ca un gând de pace, albă, strălucitoare ca o pârtie de zăpadă într-o zi frumoasă de iarnă. Ce farmec puternic e într-o dungă de șoseluță alba, prăfuită, ce pierе ’ ntre lanurile înverzite ! Drumurile au o poezie aparte în care intră multă melancolie și mult din dorul de pribegie.”

Nu vă place scrisul acesta drept, citeț, fără ocoluri, scris impersonal ca al unui manual de istorie naturală, în care se rătăcește uneori, nu știi de unde, o imagine de pastel curat ? Mie, da. Chiar atunci când tinde să evoace peisagii mult mai complicate. (...) Chiar atunci când ocolește sentimente mult mai înalte decât antenele lui joase. (...)

Cuvântul, 19 august 1931

O GAZETĂ A BRĂILEI

Cine iubește Brăila sau cine o cunoaște (ceea ce mi se pare a fi același lucru) nu se poate mira îndeajuns de soarta ei mediocră.

Mare port dunărean, dominând de o parte Bărăganul și de altă parte Balta, întrunind deci bogății deosebite și stabile, orașul acesta ar putea să fie un punct esențial de viață românească. Cu mult mai puține daruri există în străinătăți cetăți cu mult mai importante. Pentru că există acolo, ceea ce nu există la noi: un spirit regional organizat.

Noi trăim aici, de la 48 înapoi, sub prejudecata „capitalei”. Aș spune, sub teroarea ei. O centralizare politică absurdă, ne-a dus dreptat spre o centralizare economică și culturală mai absurdă. Raportăm totul la București. Așteptăm totul de acolo.

E întristător să vezi cum un oraș ca Brăila, cu posibilități economice proprii, cu trăsături sufletești personale, cu un peisaj de o frumusețe autentică, oraș având caracterul lui distinct și inimitabil, își târăște viața după ordinele și capriciile Bucureștiului.

Dar nu vedeți că Bucureștii sunt o formulă și nu simțiți că Brăila este o realitate? O realitate, de care noi toți câți am plecat de aici și ne-am răspândit în lume, nu ne putem desface? Fiindcă există neîndoielnic un spirit brăilean și în cuprinsul acestui spirit „un neam de oameni”, cum zicea mai de mult profesorul meu și deputatul d-voastră Nae Ionescu.

Ei bine, pe acest spirit, se poate clădi ceva trainic și de sine stătător. Brăila trebuie să fie un centru de viață deosebită, aici, la Dunărea de Jos. Balta asta mare, pe care știe Dumnezeu dacă sunt 100 de brăileni, cari să o cunoască, Dunărea și Bărăganul vă stau la îndemână.

E vorba să se afirme aici conștiința unei vieți regionale. Acum doi ani, când am serbat centenarul Brăilei românești, s-a făcut un efort însemnat. Erau proiecte admirabile. Mă tem că au rămas pe drumuri, împlinite nici pe un sfert.

Munca ar trebui reluată. Nici un mijloc, oricât de modest, nu e de prisos. Iată o gazetă, care apare zilnic și care ține să slujească orașul. E o intenție, pe care nu (o) poți primi decât cu prietenie și căreia nu-i poți refuza cuvântul bun pentru început.

Izbânda ei poate fi o mică izbândă brăileană. Ceea ce ține deopotrivă de cei cari o scriu și de cei cari o cetesc.

Ancheta, 1 septembrie 1931

PLIMBARE PRINTRE CATARGE

I-aș pofti pe toți ideologii și profeții, care populează cafenelele și barurile din București și se ocupă cu meseria excelentă de a pune țara la cale, i-aș pofti să vină cu mine să facă o plimbare de un ceas, la Brăila, în port, de-a lungul cheiului, de la debarcader spre docuri. Dar mă tem că sunt prea mulți și că urbea mea sărăcită nu va avea cum să-i găzduiască. Mai mă tem că în loc să contemple peisagiul Dunării revărsate, se vor aranja să deschidă acolo, pe țărm, un bar automat, unde să poată discuta în voie despre catastrofele ce ne pasc.

Altfel plimbarea aceasta, la care îi invit, ar fi de mare folos. Vedeți dvs., noi trăim în Capitală, de câteva luni încoace, într-o perpetuă teroare, pe care o întreținem artificial cu zvonuri, presupuneri, combinații. Nu este ins care să nu dețină un secret, nu este stâlp de cafeenea, care să nu cunoască dacă nu un complot, în orice caz, o tentativă sumbră. Este clasica „atmosferă încărcată”, pe care iubitorii lui Caragiale o știu de mult, dar de astă dată cu ceva tragic în plus. Această falsă tensiune este în stare să dezarmeze firea cea mai robustă. Te întrebă uneori dacă dincolo de pereții cafenelelor bucureștene, viața continuă, viața adevărată, cu anotimpuri, cu plante, cu oamenii vii și cu dobitoace.

Ei bine, da. Această viață continuă. Am aflat-o în după amiaza asta de Mai, în care m-am plimbat, la Brăila, printre cartarge.

Portul însořit, fluviul strălucitor și repede, vapoarele pavoazate, steagurile multicolore, marinarii italieni, nemți, portughezi salutându-ne de pe covertă, bătrânii călătorind pe un trunchi de copac luat la vale, sălciile tinere cufundate în apă...

Privești-te te simplifică și te ordonează. Ți aduci aminte, printr-un binefăcător miracol, că înainte de a fi criză, este primăvară. Și descoperirea asta este mult mai importantă decât rezultatul alegerilor franceze.

Cât de departe sunt tenebroasele baruri cu ideologii din București!

Cuvântul, 5 mai 1932

CU MOARTEA ÎN SÂN

Partidul liberal își poartă moartea în sân. Nu de azi și nici de ieri, ci din ceasul istoric în care lumea a apucat-o pe alte drumuri, călcând și peste democrație, și peste „liberă cugetare” și peste progres, pozitivism, scientism etc. Este o moarte ideologică ce nu lovește numai în partidul nostru liberal, care la drept vorbind este mai mult ducist decât liberal, dar lovește în toate partidele liberale de oriunde ar fi ele.

Dar, în afară de această moarte, liberalii noștri români mor de o altă moarte care le este specifică. Este în alcătuirea lor, în ființa lor politică, un germene de inerție, de pieire, de secătuire, germene mult mai tare decât toate rațiunile politice. Sunt oameni care trag a moarte. Sistemul lor, instinctul lor funest este să paralizaze toate punctele vii, să atace toate inițiativele, să dezarmeze toate energiile. Chiar pe cele ce se găsesc în mijlocul lor.

Căci, - asta nu se poate nega –, se află în partidul acesta și câțiva oameni de talent, oameni de carte și de muncă, inteligenți, creatori tineri, însuflețiți. Dar tradiția partidului a vrut ca nici unul din aceștia să nu ajungă vreodată în posturile de comandă. Ei aveau de ales între exasperare și resemnare – demisie prin urmare, adică renunțare la ei înșiși.

E o istorie veche și nu am fi reluat-o, dacă un mic fapt petrecut în provincie nu ar fi actualizat-o.

Știți poate că organizația liberală din Brăila este condusă de dl. Leonte Moldovanu. Un vechiu, etern și neconsolabil candidat la minister. O figură amuzantă. Dar în aceeași organizație se mai află o personalitate politică într-adevăr distinsă: d. Radu Portocală, un om tânăr, un organizator excelent, o minte personală și deschisă. Era nu numai succesorul prezumtiv al d-lui Moldovanu, dar era mai ales una din nădejdlile cele mai sigure pentru o viitoare echipă de lucru, ce s-ar fi putut recruta într-un partid liberal refăcut. Tradiția politică nu putea permite acest lucru. Și atunci după o lungă și obscură mașinație, o telegramă de la centru, sosită într-o bună dimineață, a plasat între d-nii Moldovanu și Portocală un nou nume, doctorul Demetrescu - Brăila. Iată cum un om de valoare este înlocuit peste noapte cu un politician de profesie, trecut prin toate partidele și plecat din toate, inconstant și mediocru, vorbăreț și inconsistent.

Eterna strategie liberală de a reteza din timp capetele ce amenință să se înalțe peste rânduri.

Și iată cum partidul liberal mort odată din necesitate istorică, moare a doua oară din proprie cruzime.

Ancheta, 20 iulie 1932 (articol preluat din *Cuvântul*, 17 iulie 1932)

PUȚINĂ PEDAGOGIE, ÎN SEPTEMBRIE

D. Perpessicius, care scria mai ieri câteva foarte juste lucruri despre „educația școlară”, îmi va ierta prezenta incursiune într-un domeniu care nu mă privește. Dar septembrie, luna aceasta care în firile delicate se leagă de amintiri amoroase și de melancolii poetice ca orice început de toamnă, are pentru mine o rezonanță școlărească la care nu rezist. Mă revăd în fiecare zintăi de septembrie elev: brusc, deșteptate parcă la un apel anumit, toate grijile și nefericirile mele de licean revin cu o precizie curioasă. Uneori mă cuprinde un fel de panică și mă întreb, cu sinceritate, dacă nu cumva am uitat să-mi fac lecțiile pe a doua zi.

Mă simt solidar cu băieții care trec prin Brăila, pe bulevardul Cuza, spre liceu și mi se strânge inima când mă opresc în fața unei librării invadată de manuale didactice.

Începe o tragedie pe care și eu am trăit-o 8 ani de-a rândul, cea mai persistentă probabil dintre tragediile adolescenței, dacă nu cea mai acută. Nu cred să fie asta o amintire particulară a mea. Am auzit oameni bătrâni vorbind cu egal accent pătimaș despre anii lor de liceu, povestind la 40, la 60 și 70 de ani lucruri întâmplare la 17, povestindu-le cu aprindere, cu necaz sau cu plăcere, ca și cum ar fi fost vorba de evenimente de azi sau de ieri. Personal sufăr și acum de micile nedreptăți care mi s-au făcut în liceu, râd și acum de marile prostii cu care aveam atunci de luptat. Peste amintirea lor viața a trecut și va trece, cu pasiuni, cu necazuri, cu bucurii, dar cred că un colț viu, necicatrizat va rămâne totdeauna pe urma acestor drame juvenile.

Poate pentru că în liceu mi s-a pus pentru întâia oară problema confruntării dintre mine și „societate”: eu, ins capricios, liber, iubitor de inițiativă personală și de aventură – școala, instituție gravă, țeapănă, formalistă și terorizatoare. Poate pentru că acolo se dezbate pentru întâia oară „drama individualității”. Nu știu bine. Tema ar fi prea vastă și grea pentru ceea ce mi-am propus să spun aici.

Dar e vorba de „pedagogie” și, cum am sentimentul că vorba ascunde una din cele mai delicate suferinți, ce a fost născocită de oameni pentru copiii lor, nu vreau să pierd prilejul de a o vorbi de rău.

Pedagogia în școală am cunoscut-o sub două măsuri și numai sub două. Tunsoarea și interzicerea de a merge la spectacole.

De cum ne întorceam în septembrie la liceu trebuia să ne tăiem părul.

- Lecția viitoare să veniți cu toții tunși, spunea profesorul de naturale.

- Cu numărul unu, preciza cel de geografie.

- Ca în palmă, încheia dirigintele.

Era un ordin care mă revoltă și astăzi, când nimeni nu mai are nici un drept asupra felului meu de a mă pieptăna. Nu-mi aduc aminte să fi fost prea grijuliu de avantajile mele fizice, ba dimpotrivă, ursuz și misogin cum sunt băieții la 16 ani, dar aveam conștiința că faptul acela brutal ne sluțea pe toți. O! capetele noastre de guzgani rușinați, a doua zi când ne îndesam în bănci, regulamentar tunși, având sentimentul dizgrației noastre, cu urechile blegi, cu nasul prea mare, cu frunțile teșite, cu ovalul feței mai țuguiat și cu expresia întregului obraz schimbată, ridiculi și neputincioși în ridicolul nostru.

Mă întrebam atunci și mă întreb și astăzi: ce comandament pedagogic cerea această sluițire, cărui principiu de educație trebuia să ne supunem, ca să devenim neapărat urâți, uniform urâți ?

Îl priveam pe Andrei Tudor [pseudonimul ca poet al lui Isac Rosenzweig- n.n.s., I.M.], colegul meu de bancă, poet la 15 ani, scriitor pe atunci de elegii și sonete în franțuzește, traducător din Jammes și Verlaine, și mă scotea din sărite gândul că băiatul acesta cu o viață interioară atât de complexă și delicată, trebuie să se supună, el, a cărui bucurie intimă era să citească versuri simboliste, să se supună unui pedagog, a cărui supremă voluptate era să-și tundă elevii.

Am jurat atunci că dacă vreodată am să ajung ministru de instrucție publică am să fac o lege pentru tunderea profesorilor.

Astăzi știu cu precizie că n-am să fiu niciodată ministru, poate nici archivar măcar. Dar reforma visată atunci îmi este încă dragă.

Cel de-al doilea principiu pedagogic, cunoscut în liceu, era „interzicerea spectacolelor”. Controlul acesta exercitat asupra gustului meu în ordine cinematografică mi se părea naiv, atâta vreme cât în ordine literară eram absolut liber. Naiv, ineficace și odios. Cum adică ? noi care îl citeam în clasa a șasea pe Nietzsche, pe André Gide și Dostoievski aveam să ne temem de influența nefastă a Francescăi Bertini ? Și mințile noastre de mult seduse de dialectica „crimei gratuite”, aveau să fie corupte de piciorul gol al blondei Lia Mara ? Era stupid à *faire pleurer*, cum se zice pe franțuzește.

De câte ori n-am fost ispitit să bat la ușa directorului nostru, un om rece și sever, și să-i spun cu revoltă lucrurile acestea, pe care le spun astăzi numai cu melancolie. Aș fi fost poate eliminat pe o lună, dar m-aș fi ușurat pe un an.

Ce mă uimea atunci și continuă să mă uimească în această „pedagogie școlară” este lipsa de sinceritate cu care sunt privite lucrurile. Se încearcă a se păstra în liceu o atmosferă de pension și se construiește educația băieților pe premiza inocenței lor. Este o mentalitate de *Fraülein*, a cărei supremă grijă este ca nu cumva copiii să-și șteargă nasul cu degetele. Asta e tot – și mai departe nu mai e nimic.

Nu știu pe ce contează profesorii și pedagogii când se dedau liniștiți acestui comic viciu, căruia ei îi spun „educație”. Probabil pe naivitatea elevilor. Ei bine, cred că se înșeală crunt. Nu cred să aibă cineva mai mult spirit critic și mai mult simț al humorului decât un băiat de liceu terorizat de dascălii lui. Sub uniforma lui, sub țeasta lui tunsă pedagogic, sub aerul lui supus și resemnat, se ascund resurse de pamflet și critică de o violență care m-ar face să pălesc. Această confruntare dintre catedră și clasă este de o putere dramatică, pe care profesorul, hărțuit de necazuri și amăgit de micile voluptăți ale autorității lui, nu o bănuiește, dar care este cu siguranță capitolul cel mai grav al „Pedagogiei” (cu majusculă).

Lucru care mă face să doresc ca paginile acestea să fie cetite de foarte mulți profesori, dar de nici un elev.

Cuvântul, 14 septembrie 1932

„ANALELE BRĂILEI”

Ne-a venit deunăzi de la Brăila, sub un plic oficial al prefecturii de județ, o scrisoare plăcută. Suntem poftiți pe trei zile acolo să ne plimbăm în baltă și spre deltă, pe un vapor pus la dispoziția câtorva iubitori ai Dunării și ai Brăilii.

Mă tem că n-o să putem primi această invitație amicală, dar ea tot ne-a bucurat pe noi, cei de aici, care în bună parte suntem dunăreni și care nu uităm acest lucru, oricât de absorbitoare ar fi viața Bucureștilor și oricât de depărtate ar fi cheiurile cu soare ale portului nostru.

Există un fel de confrerie a brăilenilor, solidari cu un spirit al urbei lor, pe care nimic nu-l dizolvă, nici timpul, nici despărțirea, nici străinătatea. Prietenii care ne-au chemat acolo cunosc acest lucru și s-au gândit probabil că din reuniunea noastră a tuturor, în decorul familiar al malurilor brăilene, poate ieși ceva fertil pentru orașul nostru, nu neapărat o acțiune, căci vremurile sunt grele și potrivnice, dar măcar o făgăduială, o reluare de contact cu atmosfera de acolo, o împrăștiere a sentimentelor noastre concetățenești („sentiment concetățenesc” fiind pentru un brăilean nu o vorbă goală, ci o reală conștiință de „cetate”, un real orgoliu de localnic).

Plimbarea aceasta pe Dunăre este un detaliu, cel mai agreabil probabil, dar nu cel mai semnificativ, dintr-un ansamblu de inițiative și acțiuni, pe care le-a întreprins o mână de entuziaști, grupați în jurul revistei „Analele Brăilei”, care de câțiva ani trăiește vitejește împotriva tuturor adversităților, împotriva lipsei de bani, împotriva lenei colaboratorilor, împotriva mijloacelor reduse de cercetare și documentare. Nu este desigur cea mai

complectă revistă regională de la noi, dar este cu siguranță cea mai însuflețită și mai stăruitoare. Ea a pornit de la constatarea evidentă a unei vieți regionale brăilene, de o forță originală și de o vigoare a trăsăturilor caracteristice, puțin obișnuită. Nu e într-adevăr ciudat să observi că Brăila, geografic cuprinsă în ceea ce se cheamă „Dunărea de jos”, formează totuși înlăuntrul acestei „Dunări de jos” un district sufletesc aparte! Nu e ciudat faptul că între Brăila și Galați, la o distanță de un ceas una de alta, este o deosebire adâncă de atmosferă și de mentalități, în așa măsură încât, fără exagerare, se poate spune că un gălățean și un brăilean s-au înțeles foarte rar?

Această forță a elementelor ei personale, această îndărătnicie a „stilului” ei propriu, au vrut să le studieze și să le adâncească „Analele Brăilei” nu numai în tipăriturile realizate până astăzi, dar mai ales în o mulțime de alte manifestări, care n-au fost duse la capăt, pentru că au lipsit bani, dar care se vor înfăptui odată și odată, pentru că nu va lipsi însuflețirea de a crea. (Când vom avea la Brăila muzeul etnografic al regiunii, muzeu proiectat acum trei ani cu prilejul serbărilor pentru centenarul tratatului de la Adrianopole?)

Deocamdată, „Analele Brăilei”, conduse eroic de inginerul G. T. Marinescu, fac ce pot și pot destul. Luptându-se cu sărăcia, rupând de aici bani de hârtie, de dincolo bani de tipar, umblând după colaboratori indolenți (între care mărturisesc cu remușcare că mă înnumăr), îndemnând pe unul, admonestând pe altul și implorându-i pe toți, directorul acestor Anale le-a ținut în picioare timp de trei ani, tipărind chiar în acest an cumplit de sărăcie, două fascicule din revistă și pregătind pentru luna octombrie o altă fascicolă ce stă să apară.

În tot acest timp, „Analele Brăilei” au fost o adevărată „publicație de cultură regională”, cum își spune singură pe copertă, îngrijindu-se să adune material documentar, actualizând lucruri vechi din trecutul Brăilei, luminând detalii din istoria ei, căutând hârtii și mărturii ce o privesc. Mai târziu, când râvna prietenilor noștri de la această revistă va fi izbutit să creeze în jurul ei un

număr oarecare de tineri muncitori și devotați urbei lor, din tot acest material documentar strâns oarecum la voia întâmplării se vor degaja liniile directe ce desemnează peisagiul moral și istoric al Brăilei. E foarte probabil că unul din cele mai esențiale capitole de istorie românească va fi atunci lămurit.

Cui i s-ar părea această afirmație exagerată, i-aș recomanda să aștepte și, la apariție, să citească monografia pe care inginerul Marinescu o pregătește serios, cu intenția de a o tipări în chiar anul acesta, monografie istorică privind „Vechiul drum de negoț Brașov - Brăila”, temă pe care autorul, după câte știu, din anumite informații personale, o tratează amplu, grupând în jurul ei nenumărate alte fapte istorice adiacente.

O asemenea fervoare, un asemenea entuziasm ordonat și pus în slujba unei munci atât de modeste și fără strălucire aparentă nu este un lucru care să se întâlnească chiar oriunde și chiar în fiecare zi. Cei în căderea și puțința cărora este să facă ceva, cât de puțin, cât de rar, cât de neînsemnat, pentru „Analele Brăilei” și pentru servitorii devotați ai acestor Anale, să nu ezite. Duminică, oamenii cari se vor întâlni pe yachtul brăilean, pus la dispoziția lor ca să-i plimbe și să-i ducă printre malurile Dunării noastre de acolo, să nu uite acest lucru.

Cuvântul, 28 septembrie 1932

ȘI LA BRĂILA E ȘOMAJ - DAR ...

Nu știu cine se ocupă în țara asta cu problema șomajului. Trebuie să fie undeva o comisiune, sau un comitet, sau un tribunal, sau așa ceva. Ce se face însă în direcția asta nu știe nimeni. Problema e dificilă, soluțiile sunt vagi. Cred că precis nici o statistică a șomajului nu avem. Cu atât mai puțin un tablou al măsurilor de luat pentru atenuarea acestei vaste nenorociri care se va îndârji înzecit în iarna care vine.

Totuși, constatarea acestor lucruri triste nu trebuie să paralizeze inițiativele și eforturile.

Căci chiar în asemenea cumplite împrejurări se poate lucra. Un exemplu admirabil ne-a servit zilele acestea nouă, ăștora din București, un om din Brăila.

Iată o întreagă regiune pe care evenimentele de după război și în plus criza economică au sărăcit-o cumplit, detronând-o din vechea, din gospodăreasca ei bogăție de demult. Brăila a fost pe vremuri o cetate îmbelșugată. De demult, dar nu chiar prea de demult. Noi, care n-avem încă păr alb, ne amintim așa de un port inundat de aurul grâului și de un oraș strălucind de clocotul avuțiilor. Astăzi cetatea aceasta este bătută de nenoroc. Fabricile se închid pe rând, morile se părăginesc, docurile sunt pustii, portul moare. În pragul iernii, oamenii rămân fără lucru cu miile și „a muri de foame” devine mai mult decât un fel de a vorbi.

Ce e de făcut? Nimic. Ridici din umeri și constați descurajat: șomaj.

Ei bine, se întâmplă ca la Brăila să fie în fruntea administrației un om care nu e obișnuit să ridice din umeri în fața dificultăților.

Îl cheamă Ionel Marinescu și este prefectul județului. A mai fost vorba despre el aici. E un om tânăr, îndrăzneț și hotărât: un excelent gospodar și un iubitor al orașului lui și al nostru.

În mai puțin de două săptămâni, omul acesta de bine a pus în picioare un întreg sistem de asistență socială, complet, simplu și eficace și a chemat în jurul său pe toți cei care, prin situația lor, erau indicați să realizeze ceva în această direcție. S-a dovedit ușor că bunăvoințe și devotamente se găseau foarte multe în oraș, dar că ele trebuiau numai grupate și organizate. Un comitet cetățenesc în care a intrat tot ce e generos și activ în urbea Brăilei (în frunte cu comandantul diviziei a X-a, dl. general Ganea Ștefan, un militar admirabil și un însuflețit om de bine) s-a constituit în scurt timp și a pornit la realizarea punctelor principale ale planului de asistență. Acest plan trebuie cetit. Nu numai de d-ta și de mine, cetitorule, dar de oamenii politici în grija cărora stau nefericirile acestei țări și

care au foarte multe de învățat din faptul acesta, mărunț dacă vrei și modest, dar profund încurajator.

Cuvântul, 14 noiembrie 1932

POVEȘTI CU BRĂILA

Dacă ar fi să vă poftesc la Brăila, cred că aș sta la îndoială asupra alegerii timpului celui mai potrivit pentru cunoașterea ei.

Nici primăvara, când Dunărea revărsată alungă malul drept dincolo de linia orizontului și schimbă balta într-o imensă pădure de sălcii cufundate, asemeni unor vârfuri de catarg.

Nici vara, când orașul ia, nu știu de unde, un aer festiv de stațiune balneară, semănând uneori, seara, când cântă muzica în centru, cu orașele mici de provincie din filmele sentimentale nemțești.

Nici toamna, când portul trăiește febril câteva săptămâni de belșug mincinos, cu munți de grâu și porumb, cu vapoare multicolore, cu marinari agitați, zarvă ce se vede de sus, de la grădina mare încolo, ca printr-un ocehan.

Nu. V-aș chema mai bucuros într-o zi de ianuarie. Dar nu un ianuarie nesperios ca cel de azi, jucându-se cu soarele în jurul lui zero grade, ci un ianuarie zdravăn, cu geruri țepene și zăpezi mari.

V-aș duce într-o asemenea zi să vedeți Dunărea înghețată. Ori de unde ați fi, din București sau din Fundul Moldovei, din nordul Bucovinei sau din apusul Ardealului, sunt sigur că spectacolul v-ar surprinde.

Vă așteptați poate să dați peste un fluviu neted ca oglinda, un fel de *patinoire* plan, ca un Cișmigiu oarecare, mai întins desigur, dar la urma urmelor asemănător.

Surpriza v-ar fi cu atât mai mare. Dunărea înghețată este cel mai tulburător peisagiu cu putință. S-ar spune că fluviul a înțepenit val cu val, după o agonie fără cruțare. Nu se văd decât bolovani de gheață, încremeniți parcă în toiul unei lupte. Ai crede

că a trecut pe acolo un cataclism, o mare învălmășeală, un mare cutremur. E o impresie de tumult și în același timp de încleștare. Sălciile de un albastru-cenușiu din baltă, Munții Măcinului, violeți, în zare, adâncesc priveliștea și totul capătă un accent dur, tragic, căruia i te supui, aplecând capul.

Prin ce miracol, Dunărea noastră, calma noastră Dunăre din vară, potolita noastră Dunăre, care în anumite înserări din august devine albastră ca în valsul lui Johann Strauss, prin ce miracol această Dunăre, vioaie și amabilă, se transformă în ianuarie într-un tablou crunt – ar fi greu de spus.

Dunărea brăileană pare să fie un fluviu cu maniere proaste, puțin zăpăcit și într-o ureche, și cred că brăilenii, cărora le merge vestea de a fi când oameni de treabă, când scandalagii, de la el, de la fluviul lor au deprins caracterul acesta nepolitic.

Cu patru veacuri și jumătate în urmă, Ștefan cel Mare însuși avea să se lovească de felul hapsân al brăilenilor, de la care, vrând să le dea ca domn pe un fiu natural al său, primea acest răspuns, pe care vi-l voi ceti, cerând iertare urechilor delicate:

„De la toți boierii brăileni și de la toți cnejii și de la toți rumâni scriem ție, domnului moldovean, Ștefan Voievod. Ai tu minte, ai tu creier, de-ți prăpădești tu cerneala și hârtia pentru fiul Călțunei și zici că-ți este fiu? Dacă ți-e fiu și vrei să-i faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn. Tu învață-ți țara ta cum să te slujească, iar de noi să te ferești, căci dacă cauți dușman, ai să-l găsești. Și așa să mai știi: domn avem mare și bun, și avem pace din toate părțile: și să știi că toți pe capete ne vom ridica și vom veni asupra ta, împreună cu domnul nostru Basarab Voievod, măcar de-ar fi să ne pierdem capetele.”

După cum vedeți, e scrisoarea unor oameni care nu prea știu ce este gluma, pescari și barcagii, domoli de felul lor, dar aspri și îndârjiți când li se năzare. Dacă n-ar fi Dunărea acolo, lângă ei, de unde ar fi învățat brăilenii această dârzenie, ei care au în spate Bărăganul, un Bărăgan cuminte, leneș, fără inițiativă, fără culoare, cu mult spațiu și cu mult soare, dar șters și supus?

Istoria Brăilei s-a făcut toată jos spre Dunăre, și de aceea întârziem atâta, în această convorbire, pe malurile ei. Dunărea este elementul constant al Brăilei, resortul ei spiritual, actul ei de identitate. Sub români, sub turci, sub ruși și din nou sub români, orașul și-a schimbat de câteva ori fața, și singurul lucru ce rămânea pentru eternitatea Brăilei era această Dunăre ce o înconjoară în semicerc, ca o brățară.

Ce a mai rămas pe urma Brăilei acelor pescari care îl înfruntau la 1481 pe Ștefan cel Mare? Nimic, desigur. Dar din Brăila, raiaua turcească, luată la 1828 din stăpânirea otomană, când soarta ei aștepta un deznodământ diplomatic incert, pe care mai târziu Petrea Crețul Șolcanu, lăutar de geniu, avea să-l cânte cum se pricepea?

*Săraca Brăila noastră
Cine o să te stăpânească,
Rusul
din țara rusească,
Neamțul
din țara nemțească !*

Nu rămânea nici din această Brăilă mare lucru, abia un piept de zid înnegrit, căruia i se zicea Cetățuia și unde înaintea războiului, copii, ne jucam, în fața Dunării, și-n amiaza mare, pentru că noaptea n-am cutezat să trecem pe acolo, prin acele hrube pe trei sferturi astupate și prin acele ultime colțuri de piatră bolnavă.

Dar, ca să nu ne întoarcem atât de departe în urmă, mă întreb ce a mai rămas din Brăila mea de la 1914, pe care o mai țin minte, ca pe un vis destrămat, ce a mai rămas din portul ei inundat de bogăție, din Monumentul duminicilor noastre de atunci, unde ne duceam cu tramvaiul, ca să urcăm și să coborâm în goană, cu cercul, movila pe care la 1821 (sic!) căzuse o ghiulea la picioarele țarului. Mă întreb dacă pentru copiii de astăzi Brăila are același mister pe care îl avea atunci pentru noi și mă gândesc la miracolul

ce se întâmpla în fiecare duminică seara, pe vremuri, în grădinița din centru, de unde o femeie ciudată, care vorbea prost românește, aprindea, în aplauzele tuturor, un imens balon de hârtie colorată, care se urca în văzduh până se pierdea între stele. Era un mister pe care multă vreme nu l-am priceput, până ce, acum vreo doi ani, un brăilean cu amintiri multe, d-l Peró, a povestit că femeia aceea, jumătate scrintită, fusese nevasta unui italian care pe vremuri făcuse la Brăila experiențe de navigație aeriană cu un balon ce se chema poetic *Arta Pompeia* și care se aprinsese de la întâiul zbor, aruncându-l pe italian, mort, undeva în baltă. În amintirea acelei tragedii, se urca în fiecare seară de duminică balonul de hârtie, pe care noi îl aplaudam jumătate uluiți, jumătate speriați. Întâmplarea are o frumusețe adâncă de legendă și nu m-aș mira ca pe femeia aceea din copilărie s-o întâlnesc într-o zi în paginile unui roman. Ar merita.

E curios cum Brăila, care este un oraș nou construit în întregime, inginerește, după un plan prestabilit și nu după capriciile schimbătoare ale timpului, un oraș ridicat după planșetă, din biroul unui arhitect, este însuflețită totuși de o atât de personală culoare locală. Cu străzile ei drepte, cu planul ei perfect simetric, ar fi putut să fie un oraș artificial. Dar, după cum există terenuri ascunzătoare de păcură sau de aur, există pământuri deținătoare de emoție. Pământul Brăilei, împărțit între Dunăre și Bărăgan, trebuie să fie dintre acestea.

„Farmecul tulburător al Brăilei”, despre care vorbea acum câțiva ani Panait Istrati franțujilor, este făcut din nenumărate aluviuni și sedimente, pe care le-a adus timpul peste construcția liniară a generalului Kiseleff. Amestecul de rase ce însuflețea portul, împărțit între greci, turci, români, nemți, italieni și englezi, a crescut încă de la începutul veacului trecut, la Brăila, o atmosferă curioasă de Orient leneș și de Occident vioi. În timp ce la Iași bonjuriștii vorbeau teoretic și abstract despre modernizarea noastră, Brăila devenea efectiv și firesc un început de colț european. Încă de la 1843 brăilenii aveau micul lor orgoliu internațional și, într-un raport către ministrul Treburilor Dinăuntru, ziceau:

„Prin acest oraș toată Europa privește în patria noastră, aflându-să portul cel mai însemnat al patriii și mulți streini vin cu interes spre a vedea înaintările tinerilor”...

La acel an, Brăila avea bănci, agenții de export, consulat străine, un ziar comercial tipărit în românește și italienește. O mică Geneva cu anticipație.

De la 1850 la 1900, Brăila trebuie să fi fost fremătătoare de bogăție, mobilitate și aventură.

Nicăieri nu va fi curs atâta aur, aur adevărat, și, cetind în cronicile timpului că în iarna lui 1860 o actriță italiană foarte tânără și foarte frumoasă, Signorina Blanca Bianchini, a economisit nu mai puțin de zece ocale de aur, în galbeni și lire turcești, te întrebi câte aventuri galante, câte scandaluri mondene și câte inimi melancolice se vor fi ascuns sub paravanul acestei tinere signorine și sub cele zece ocale de aur cu care a plecat de acolo.

Ce păcat că Petrea Crețul Șolcanu, cântărețul Brăilei, nu mai trăiește. Jumătate din colecția de poezii populare a lui G.Dem. Theodorescu i se datorește acestui lăutar cu anterior, giubea și scripcă, mai pitoresc și mai dăruit decât Barbu Lăutarul, deși mai puțin celebru decât el.

Acest Petrea Crețul ar fi știut probabil să ne spună foarte interesante lucruri despre Signorina Blanca Bianchini și despre admiratorii ei, căci nu o dată le va fi înlesnit, cu scripca lui, întâile declarații de amor. Dar G.Dem. Theodorescu era prea sobru ca să-și fi întins până aici cercetările de folclor. Să-i fim oricum recunoscători de a fi transmis după cântecul lui Petrea Crețul acea minunată variantă a *Kirei Kiralina*, care începe cu un scurt peisagiu brăilean, de o precizie de stampă:

*În vadul Brăilii,
în scursul Dunării
printre caicele,
mai în jos de schele,
carcă mi se-ncarcă
două-trei sandale,
nouă galioane.*

Cu puțin noroc, Petrea Crețul Șolcanu, care, mai mult decât un lăutar, a fost un veritabil bard, un veritabil rapsod, nu ar fi azi un nume închis în colecțiile necitite de folclor, ci o figură populară și iubită, așa cum nu numai viața lui legendară i-ar da dreptul să fie, ci în primul rând geniul său naiv și simplu ca al tuturor poezilor înnăscuți.

Consolarea lui Petrea Crețul, dacă cumva acolo unde este, în rândul dreptilor, mai are nevoie de consolare, poate fi doar faptul că împărtășește destinul urbei lui, destinul Brăilei, ascunzând și ea nenumărate frumuseți pe care nimeni nu le știe și de care nimeni nu întreabă.

Am să țin totdeauna minte capul de uluire pe care l-au făcut astă-toamnă cei câțiva scriitori și gazetari cu care, invitați de prefectul județului (Ionel Marinescu, prefect între 1932-1933, n.n. - I.M.), am făcut o lungă plimbare în baltă, prin canalul Măcinului și prin cel al Filipoiului, până la capul Lacului Șerban, unde am asistat la un pescuit biblic.

Cum? se întrebau din ochi tovarășii mei de plimbare. Este cu puțință ca asta să existe, aici, în țara noastră, la trei ceasuri de București și noi să nu știm nimic ?

Da, este cu puțință. Și nici măcar nu este de mirare. Probabil că asta face forța adevărată a țării noastre: imensa noastră capacitate de a o ignora.

Brăilenii își iubesc cu pasiune orașul și Dunărea, și de aceea mă tem să nu fiu bănuț de părtinire. Totuși, voi cuteza să spun că nici peisagiul de munte și nici cel de mare nu depășește, în nuanțe de desemn și în subtilități de culoare, peisagiul dunărean. Mai precis: peisagiul Dunării brăilene.

Nesfârșita defilare de sălcii ce păzesc la dreapta și la stânga canalul Filipoiului este o succesiune de imagini, aparent monotonă, dar, când stai să o contempli la un ceas de amurg, capătă o diversitate de vis. Fiecare trunchi, fiecare scorbură este altceva, una semănând cu o pasăre de pradă la pândă, alta cu un curios altar păgân, alta cu cine știe ce semn încă nedescifrat. Și aceste năluci își așteaptă pictorul, care va veni cu siguranță odată. S-ar putea,

bunăoară, într-o lună iulie, să se mai găsească destule hoteluri la Brăila și atunci un pictor tânăr să facă drumul întors spre Brăila. Va fi o mare descoperire, vă asigur.

Până atunci, Dunărea și Brăila așteaptă liniștite, asta și altele, cu răbdarea pe care au învățat-o din trecerea veacurilor.

Conferință radiofonică, 7 ianuarie 1933

MEDITAȚIE DE IARNĂ

[...] Iarna este altceva decât un anotimp. Este, probabil, exercițiul metafizic al pământului. O dată pe an o fi vrând și el să cugete la moarte – singurul gând care odihnește cu adevărat. Și atunci se face iarnă.

Mă gândesc, pentru întărirea acestei prezumții, la imaginea Dunării înghețate, bolovănoasă cum este, crâncenă, învălmășită, tragică, atât de tumultuoasă în înțepenirea ei, încât nu se poate ca acel îngheț să fie un simplu fenomen fizic și să nu închidă, în ridicarea și prăvălirea lui, o dramă mai înaltă decât capetele noastre.

Și mă mai gândesc la o imagine mai veche (care n-ar avea ce căuta aici, în gazetă, dacă nu m-aș fi hotărât să scriu un articol cu desăvârșire inactual), la iarna lui 1917, atât de zdravănă încât anulase războiul, tunurile ce se auzeau la marginea Brăilei fiind simple ecouri dintr-o altă lume, singurul lucru stăpânitor și mare rămânând numai iarna, cu geruri și zăpezi de legendă.

Treceau în fiecare zi, pe bulevard, care cu boi, ducând stive înalte, cenușii, de trupuri înghețate. La început, păreau să fie arbori retezați, butuci negri, despuiați de coajă. Nu. Erau soldați turci, înlemniți în posturi, cu mâna pe pușcă, acoperiți de zăpadă și uciși de ger. Priveam spectacolul cu oarecare curiozitate, complet netulburat de defilarea aceea a morții. Pentru că nu era o moarte adevărată în acele corpuri țepene. Ci, mai degrabă, o trecere la

mineral, o transformare în piatră și lemn, de unde ideea de suferință sau de agonie era exclusă. De multe ori am auzit platitudinea asta că: „natura este neîndurătoare”. În amintire, tabloul acelor trupuri aruncate cu lopata, din viață într-o grămadă de la marginea ei, confirmă această, nu neîndurare, dar perfectă indiferență a pământului, care ne poartă și ne rabdă, dar ne ignorează în aceeași măsură. Ceea ce este un sentiment tragic, dar viril. Să te știi, măcar o dată într-un an, într-o zi de iarnă, în adversitate cu pământul, să ai conștiința că forțele întinse ale globului se strâng în ele și se îndârjesc în ele, uitând cu desăvârșire de tine și să rămâi în sfârșit singur, de cea mai întregă singurătate, iată un lucru ce nu poate trece peste tine, fără urme adânci, care nu se uită. [...]

Cuvântul, 14 ianuarie 1933

NICOLAE BĂLCESCU

Duminică, la Brăila, pe strada Regală, doi tineri ne-au pus la butonieră un carton alb, pentru care ne-au cerut câțiva gologani: pentru bustul lui Nicolae Bălcescu.

Am aflat, astfel, că, peste puțină vreme, în orașul acesta pe care – oriunde ne-am duce și ne-ar risipi viața mai târziu – îl socotim mereu al nostru, toți cei care am crescut și am învățat acolo, se va ridica, în fața Liceului Bălcescu, o piatră în amintirea patronului spiritual al acestei școli.

S-ar putea scrie foarte bine și foarte îndreptățit despre semnificația națională și culturală a faptului acesta – și dl. Octavian Goga s-a și grăbit de altminteri s-o facă, într-un inspirat articol de săptămâna trecută. S-ar putea arăta ce oportună este evocarea acestei umbre admirabile, într-un timp insultat de atâtea triviale confuzii și de atâtea triste uitări.

Pentru noi, însă, piatra ce se va ridica acolo, la jumătatea bulevardului Cuza – între salcâmi – deșteaptă o emoție aproape

familiară. Înainte de a fi știut cine a fost Nicolae Bălcescu, înainte de a-l fi citit, înainte de a fi cunoscut zbuciumata lui viață, numele lui avea pentru noi nu știu ce înțeles magic. A fost printre primele cuvinte, pe care le-am descifrat, la vârsta când, cu un alfabet recent învățat, te oprești să silabisești toate firmele și inscripțiile de pe stradă. Numele lui era scris sus, pe zidul alb al liceului, dincolo de o poartă albă de fier, care mi se părea o poartă de vis atâta vreme cât nu-i trecusem pragul și care, astăzi, când am părăsit-o de atâția ani, își recapătă în amintire misterul pierdut.

Numele lui l-am purtat opt ani de-a rândul, scris cu fir de metal pe mâneca stângă, și acele inițiale, care nu erau decât un semn de ordine școlară (ca să fim identificați la cinematograful, când mergeam fără voie), au devenit mai târziu un semn de raliere sufletească. Cred într-adevăr că există un spirit al liceului din Brăila, un spirit de familie, dacă vreți, care nu se uită și care trece din generație în generație, oricât de mult s-ar schimba oamenii – profesori și elevi – un fel de climat moral, căruia oricine trece pe acolo i se supune, fără să vrea și fără să știe. Și mai cred că în această înțelegere tacită, care îi leagă, peste multe deosebiri, pe toți cei care au trecut prin liceul Brăilei, amintirea lui Nicolae Bălcescu este punctul de sprijin.

Această bună înțelegere, acest spirit de familie intelectuală, aceste scumpe amintiri le servește actualul director al liceului – părintele I. Anghelescu – străduindu-se să înfăptuiască ceea ce a fost poate o dorință mai veche, devenind însă abia acum realizare.

Chipul iluminat al lui Bălcescu va păzi pragul liceului, pe care, atâtea decenii, prezența lui morală l-a însuflețit.

Cuvântul, 14 septembrie 1933
(Articol reprodus în ziarul *Ancheta* din 15 septembrie 1933
sub titlul „Un bust lui Nicolae Bălcescu”,
cu mențiunea „distinsul nostru confrate și concetățean”)

BRĂILENII SĂ CONTINUE LUPTA !

Strigătul de alarmă ce încheie azi la Brăila, într-o adunare obștească, o întreagă săptămână de proteste și plângeri, nu va suna în deșert. Cu siguranță că nu. Se va face dreptate Brăilei. Cererile ei imediate vor fi satisfăcute repede. În cel mult câteva zile, dacă nu în câteva ceasuri. S-ar putea ca în timp ce necăjiții noștri prieteni brăileni scriu în acest ceas o scrisoare disperată către stăpânire, aici, hârtia care decide rezolvarea nevoilor lor să fie semnată de cine trebuie și trimisă unde e nevoie.

Prin urmare, nu acest lucru ne îngrijorează și nu pentru câștigarea lui scriem. El e gata câștigat. Brăila cere o micșorare a tarifului special C.F.R., care să compenseze diferența de navlu, provocată de taxele Comisiunii Europene. O vor avea de îndată. Brăila mai cere reducerea taxelor acestei Comisiuni. E mai greu desigur, dar va trebui să se facă, și probabil se va face.

Se opresc aici durerile orașului nostru ? NU. Acest „nu” trebuie rostit răspicat, ca să se audă. De vreme ce s-au adunat laolaltă, brăilenii nu se pot opri la aceste leacuri mărunte și trecătoare. Tragedia acestui oraș de Dunăre e mai veche și mai adâncă. Cine poate explica întunecatul mister care a transformat un port mare, bogat, activ și harnic – portul fabulos al copilăriei noastre – într-un târg deșert, cu cheurile pustii, cu docurile dezolate, cu străzile goale? Cine poate spune de ce orașul acesta, pe care pământul l-a fericit ca pe nici unul altul, orașul ăsta care leagă Bărăganul de drumurile spre mare, ca o fereastră cu lumină, decade an cu an, zi cu zi ?

Brăila trebuie descoperită. Ea trebuie redată nu numai vechii ei prosperități, dar întregii economii naționale, care va câștiga nespus mai mult de la un oraș viu, rațional utilizat, decât de la unul letargic, sălbatic jăcmănit. Bălțile Brăilei nu sunt ale Brăilei, drumurile ei nu sunt ale ei; Dunărea ei nu este a ei. Să se calculeze cifra contribuției Brăilei la bugetul general al statului și

să se socotească apoi cifra banilor care se întorc acolo pentru nevoile locale. Disproporția va fi pur și simplu revoltătoare.

Directorul nostru, profesorul Nae Ionescu, prezentându-se odată în numele Brăilei subsecretarului de stat de la finanțe din guvernul Iorga, a cerut aceste precizări. I-au fost date spre propria uluire a ministrului, căruia nu-i venea să creadă că $\frac{3}{4}$ (cetiți trei pătrimi) din veniturile orașului și ale județului se duc pe totdeauna fără urmă, dincolo de județ. Brăila trebuie să reintre în stăpânirea propriilor putinți de viață. Ea are datoria de a trăi, datoria față de un trecut orgolios și datoria față de un pământ care însemnează cea mai armonioasă plămadă spirituală de energie și visare, de hotărâre și calm, de simț practic și poezie.

Odată plecați să lupte, brăilenii trebuie să treacă mai departe de strâmta lor cerere de azi, să treacă mai departe până la câștigarea unei victorii statornice.

Noi, cei care am plecat de acolo, rămânând în realitate mereu între ei, le stăm alături cu toată inima, pentru că durerile lor sunt ale noastre.

Cuvântul, 23 octombrie 1933

Scrisoare către Dr. Nestorianu

Stimate Domnule Doctor,

M-am gândit îndelung la propunerea Dvs. de a ține o conferință la Brăila, în legătură cu ultima mea carte. M-am gândit îndelung și mă întreb dacă faptul nu e prematur. Vedeți, eu am scris – prost sau bine – 350 de pagini în care m-am silit să lămuresc unele lucruri. Ei bine, voi izbuti eu să spun într-un ceas ceea ce am reușit sau n-am reușit să spun într-o carte?

Sincer vorbind și fără falsă modestie, nici nu cred că aș putea interesa pe cineva, nici nu cred că aș putea adăuga o lămurire în plus celor scrise în *De două mii de ani*. Cartea asta m-a obosit ca nici una alta. Aș vrea s-o uit puțin și vă rog să credeți, încerc nu

știu ce sentiment de jenă personală la gândul că s-ar putea să vorbesc despre ea în public. Poate mai târziu, poate în toamnă și mai ales poate despre altceva, voi fi bucuros totuși să vorbesc odată la Brăila.

În speranța că nu veți fi prea aspru cu reticențele acestea, vă rog să credeți în bunele mele sentimente de totdeauna.

Mihail Sebastian

P.S. De altfel, iubite domnule Doctor, dacă între timp ați citit cartea până la sfârșit, ați băgat fără îndoială de seamă, că ultimele 200 de pagini sunt dezamăgitoare față de prima sută, despre care mi-ați spus atât de frumoase lucruri.

BRĂILA ȘI ALTE AGONII

*„Lasă cinematograful azi și vină
Să ne preumblăm pe chei cât e lumină.”*

Perpessicius

Cine nu cunoaște Brăila, cine nu o iubește (așa cum o iubim noi, brăilenii: ca pe un om) va găsi probabil exagerată emoția cu care vorbim de obicei despre orașul nostru. În ultimii ani, de câteva ori Brăila a încercat să iasă din toropeală cu un gest de deznădejde sau de chemare. Festivă sau revoltată, îmbrăcând haină de sărbătoare (1929 – centenarul eliberării de sub turci) sau, dimpotrivă, haină de doliu (1933 – săptămâna de jale a portului), biata noastră cetate și-a văzut toate străduințele de reînviere culcate la pământ. E acolo, în orașul acela cu atâta soare, cu atâtea străzi albe, cu atâția castani și salcâmi, un început de moarte treptată, care descompune încet, cu răbdare, cu indiferență.

„Luna Brăilei”, pe care ziariștii brăileni s-au decis să o pregătească, va fi și ea încă o silință de a lupta cu destinul. În ce mă privește, faptul mi se pare mai mult trist și nu știu dacă plecând **acasă – Brăila va rămâne mereu pentru noi „acasă”** (subl. mea

– I.M.) – nu știu dacă voi izbuti să iau această lună festivă drept o sărbătoare.

„Vă rugăm să ne dați tot concursul dv.”, scrie cu o involuntară melancolie prospectul pe care l-am primit.

Da, da, tot concursul, se înțelege – dar cum, pentru ce și pentru cine?

Vom primi acolo 1000 sau 10000 de excursioniști și îi vom plimba cu tramvaiul la Lacul Sărat, îi vom duce în port, le vom arăta bălțile noastre, îi vom purta pe canalul Filipoiu spre lacul Șerban, le vom spune și le vom dovedi că se află acolo, la 3 ceasuri de tren de la București, unul din cele mai frumoase și mai bogate peisaje românești.

Pe urmă, vor pleca și vor uita. Brăila va rămâne cu aceleași bulevarde pustii, sfâșietor de frumoase, cu aceleași cheiuri deșarte, cu același port alb, fără catarge, cu elevatorul înțepenit, cu barcagii fără lucru, cu docurile răsunând de pasul santinelei păzind trecerea valurilor, că altceva nu mai rămâne acolo de păzit...

Nu cred că această tristețe este numai brăileană. E la mijloc o dramă mult mai serioasă decât o nostalgie provincială. Ar trebui să înțelegem cât mai e timp – dacă cumva mai este timp. Asistăm cu nepăsare la o agonie ce nu e numai a Brăilei, ci a provinciei noastre în genere.

Sunt două săptămâni de când ieșenii își plâneau la Ateneu orașul lor. A auzit cineva acest strigăt?

Camil Petrescu, reîntors dintr-o călătorie din Ardeal, povestea zilele trecute într-un articol de ziar jalnica decădere a Timișoarei, pe care o lăsase acum 15 ani prosperă și o regăsește astăzi adormită.

Brăila? Iași, Timișoara... Și mai sunt.

E un val de somn, de cenușă, de mâl care încarcă de câțiva ani orașele de provincie, le încetinește ritmul de viață, le paralizează. Evaziunile spre capitală se fac în masă. Prosperitatea Bucureștilor – prosperitatea nervoasă, exasperată, ascunzând atâtea simptome de panică – e plătită scump cu decăderea provinciei.

Pentru fiecare nou blok-house bucureștean, câte case rămân în paragină în provincie?

N-am văzut de 5 ani înapoi nici o casă nouă la Brăila. În schimb, am văzut nenumărate obloane trase și porți zăvorâte.

Pe măsură ce capitala se aglomerează, provincia se pustiește. Dacă nu băgăm de seamă, ne vom trezi într-o zi cu o congestie fără leac.

Noi nu facem aici politică, dar ne este totuși îngăduit să spunem că raporturile între capitală și provincie constituie o chestiune de structură națională, una din problemele de viață ale acestui stat. Prima poate, în importanță și în urgență.

De altfel, problema aceasta nu are numai aspecte politice și economice, ci și o foarte importantă latură culturală. O țară vie nu trăiește numai prin capitală, ci și prin câteva centre regionale de creație. Teatre, biblioteci, universități, ziare, edituri, muzee, asociații simfonice – toate aceste instrumente de cultură nu pot fi monopolul capitalei. Există într-o țară regiuni destul de robuste, cu suficiente resurse specifice de creație și expresie, pentru a putea și a trebui să-și păstreze o viață locală, nerobită centrului până la caricatură. Gândiți-vă ce însemnează orașul de provincie francez, german sau italian în aceste trei mari culturi și nu încercați să faceți vreo comparație cu soarta provinciei românești. Ar fi ridicol. Ar fi mai ales deprimant.

Orașul nostru de provincie se descompune în tot ce avea propriu, creator. Dacă se întâmplă să fie vreun lucru, vreo inițiativă sau vreun om excepțional, în scurtă vreme evadează spre București.

Revista *Gândirea*, apărută pe vremuri la Cluj, n-a suportat nici doi ani întregi și a fugit în capitală.

Revista *Ramuri* de la Craiova – bună, rea, cum era – nu mai apare sau, dacă o fi apărând, nu se mai vede.

Revista *Viața românească*, în sfârșit, a lăsat și ea acum trei ani Iașii, într-un gest de plecare ce echivala cu o adevărată sinucidere.

Nu vă îngrijorează această permanentă secătuire a forțelor provinciale? Nu vi se pare că e aici o boală de circulație a valorilor

românești? Că e ceva stricat în mecanismul nostru vital, că e ceva care nu mai funcționează?

Nu am căderea să dau semnale de alarmă, dar cu toată liniștea și cumpănirea vorbind, orașul de provincie românesc reprezintă o mare dramă.

O dramă pe care Brăila o merită mai puțin decât orice alt oraș. Nu spun asta din egoism municipal. O spun dintr-o bună cunoaștere a orașului meu. Brăila n-a fost niciodată un târg resemnat. Ea n-a cunoscut niciodată acea mediocră atmosferă de ratare, de încetineală și melancolie din poveștile d-lui Brătescu - Voinești.

A fost totdeauna o cetate aprigă, dârză, activă. Luminile ei erau vii, culorile ei tinere, peisajul ei variat. Puțină reverie orientală se amesteca nesimțită cu febrilitatea portului și a orașului.

Pe cheiurile ei era totdeauna acea lumină despre care vorbește versul lui Perpersicius. Și dacă de câțiva ani au coborât de-a curmezișul ei mari umbre, care apasă și întunecă, ele nu sunt ale Brăilei, ci ale unui stat rău făcut și ale unui timp rău înțeles.

Răspunderile nu sunt greu de stabilit – dar la ce bun?

Rampa, 6 iunie 1935

Scrisoare către Vasile Goraș

Iubite Domnule Director,

Mă întorc dintr-o concentrare de 25 de zile, pe care am petrecut-o în cantonament la Mogoșoaia, și primul meu gând este să vă spun cât mi-a părut de rău că n-am putut veni la Brăila, la serbarea liceului nostru.

Din cele 25 de zile de militărie, care au fost destul de grele, cea mai grea mi s-a părut duminica aceea, în care aș fi vrut să fiu alături de dvs. la Brăila și pe care – vai! – am petrecut-o în gardă! Deunăzi brăileni întâlنيți, mi-au povestit cât de strălucite au fost serbările și cât de luminos era întreg orașul. Îmi pare cu atât mai

bine, cu cât la ultima mea vizită, de numai câteva ore, în aprilie, Brăila mi s-a părut sfâșietor de săracă și de tristă.

Vă rog să credeți că am rămas în fundul inimii un credincios „elev al liceului Bălcescu” și aș fi fericit să pot face cândva ceva pentru această scumpă casă, care este puțin și casa mea. S-ar putea să vin spre sfârșitul acestei luni pentru o zi sau două la Brăila și îmi voi lua atunci libertatea să vă vizitez pentru a vă spune prin viu grai lucrurile pe care cu totul insuficient am încercat să vi le spun aici.

Cu alese sentimente,

Mihail Sebastian

14 iunie 1939

NOTĂ DESPRE UN LICEU

La 4 iunie anul acesta, Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila și-a serbat trei sferturi de veac de la înființare.

Frumosul oraș de la Dunăre trebuie să fi trăit un moment de mare emoție, căci liceul este acolo mai mult decât o clădire și chiar mai mult decât o instituție: este orașul însuși cu ce are el mai viu și mai propriu. În bună parte, Brăila și liceul ei sunt două imagini care se suprapun – cel puțin pentru noi care, plecând din acele locuri, am păstrat totuși mereu sentimentul că nimic nu ne poate despărți de ele.

Nu cred însă că serbarea liceului din Brăila a fost numai un eveniment local. Casa aceea albă și veche, atât de modestă și atât de frumoasă, reprezintă în cultura românească o tradiție de învățătură, iar cei 75 de ani pe care îi serbează constituie o avere morală obștească.

Un liceu mai bătrân decât multe din facultățile noastre nu este o simplă „școală secundară”, iar rostul lui în viața intelectuală a țării nu este atât să pregătească în fiecare an o serie de bacalaureați, cât să păstreze un anumit spirit și să mențină un

anumit tip de liceu, ridicat prin conștiința sa mai sus de îndeplinirea pură și simplă a programei analitice.

Un liceu nu se improvizează. Este și el o ființă vie, care crește cu timpul, cu viața și cu oamenii și care își formează pe încetul, în această creștere, un spirit distinct.

A fost o întreagă perioadă după război când – e adevărat – sub presiunea unei populații școlarești enorme, învățământul nostru a trăit cu prejudecata construcțiilor școlare. Un număr considerabil de școli și licee au fost în grabă înființate pentru a răspunde copleșitorului val de înscrieri; dar dacă problema a fost rezolvată sub aspectul ei tehnic și dacă materialmente noile generații de elevi au fost absorbite de noile școli și și-au găsit acolo locuri în catalog și locuri în bancă, nu e mai puțin adevărat că, sub aspectul ei educativ și intelectual, această problemă a rămas deschisă. Inflația școlară, ca orice inflație, a provocat o depreciere a valorilor, o scădere a nivelului general, o slăbire a mijloacelor de control și de selecție.

Abia anul trecut, când printr-o măsură radicală a fost suprimată o întreagă serie de școli, s-a văzut cât de puțin răspundeau ele unei realități. O clădire, o cancelarie și un nume nu ajung să dea viață unui liceu, creat prin simplă măsură administrativă și putând fi foarte ușor desființat printr-o măsură contrarie.

Sunt în țară câteva licee care, prin vechimea lor, prin numele lor ilustru, prin tradiția lor de muncă, au reușit să păstreze, într-o perioadă de criză a învățământului, acea ținută de mândrie intelectuală, care pornește din conștiința unei misiuni.

Această mândrie, Liceul „Nicolae Bălcescu” n-a pierdut-o niciodată, ci, printr-un adevărat spirit de familie, a transmis-o tuturor generațiilor care au învățat carte pe băncile lui.

Ar trebui ca aceste vorbe - „spirit de familie” - să fie luate aici în înțelesul lor exact. Cred într-adevăr că există o legătură familială între toți foștii elevi ai liceului „Bălcescu”, căci, indiferent de vârstă și de timp, dincolo de atâtea lucruri care s-au

schimbat, rămâne un fond inalterabil de amintiri comune, ce se leagă nu numai de figura cine știe cărui profesor rămas legendar și a cărui faimă persistă și astăzi în rândurile celor mai tineri elevi, dar mai ales se leagă de însăși acea emoționantă casă, cu zidurile ei albe, cu porțile ei înalte de fier negru, cu ferestrele mari, cu mica grădină din fața intrării principale... A fi trăit opt ani, zi de zi, în această casă, în care ai intrat abia descercându-te cu primele cărți din „Biblioteca pentru toți” și din care ai plecat scandând pe Virgiliu și citind pe Tacit, a fi trăit opt ani între aceste ziduri care te-au văzut crescând de la jocurile copilăriei spre gravele secrete ale adolescenței, a fi purtat prin aceste săli o inimă exaltată de primii poeți, rănită de primele amoruri, a fi privit de la aceste ferestre salcâmii Brăilei, turlele albe ale bisericii Sfântului Petre, bulevardul larg, provincial, care trece prin fața liceului ca un fluviu mergând spre Dunăre, a fi legat fără de voie întreaga ta viață zilnică de această școală, de acest decor neschimbat, de această casă veche, sunt lucruri ce nu se mai șterg din memorie și a căror amintire, pentru toți câți le-au trăit, creează un sentiment de fraternitate.

În viața unui oraș de provincie, un liceu ocupă un loc central, pe care un liceu din capitală nu-l poate avea. Faptul de a fi singur îi dă un prestigiu și o autoritate de mare instituție. Întregul oraș e legat de liceul lui și fiecare eveniment școlar – un concurs, un examen, o serbare – se resimte în însăși viața orașului, care ia în mod firesc parte la aceste întâmplări. Înscrierile din toamnă sau listele de promovați din iunie provoacă o însuflețire care seamănă puțin cu animația zilelor de alegeri pentru Cameră.

Atât cât pot ține minte, înainte de război, un „licean” și mai ales un „licean dintr-a opta” avea la Brăila prestigiul misterios pe care îl au de obicei ofițerii din garnizoanele mici. Uniforma liceală, neagră cu vipușcă albă, părea severă, și astăzi încă, în amintire, mi se pare că era ceva academic în această uniformă din care generațiile de după război – îmbrăcate mai mult pestriț – n-au mai apucat decât șapca, frumoasa șapcă a liceului „Nicolae Bălcescu”, de stofă neagră, cu banda de piele albă și cu cozorocul lung.

Cine a purtat această uniformă, cine a fost mândru de această șapcă păstrează toată viața nu știu ce orgoliu pentru liceul lui, orgoliu după care e ușor să recunoști un brăilean.

Cred că mi-am iubit totdeauna liceul, dar mi-am dat seama de acest lucru abia mai târziu, după ce l-am părăsit. Era poate greu să-l iubești, căci era un liceu sever, cu un regim aspru, care mi se părea uneori asupritor. Supliciuul tunsorii cu „numărul 1” a ținut până la bacalaureat, iar amintirea lui m-a urmărit multă vreme. Aș fi bucuros să știu că băieții care învață astăzi pe aceleași bănci nu mai cunosc această pedagogie a părului tuns, care îi desfigurează pe copii și îi umilește pe adolescenți.

Într-un oraș mare, un băiat de liceu se pierde, scapă supravegherii, duce o viață de „civil” sustrasă oricărui control în afară de clasă.

O uniformă de liceu într-un oraș de provincie este însă un lucru care se vede cu ușurință. Fiecare mișcare a noastră în oraș era cunoscută, remarcată, ținută minte. A te furișa într-o sală de teatru, la un spectacol interzis – și aproape toate spectacolele erau interzise – era un act primejdios, de mare răspundere. De câte ori n-am trecut seara prin fața teatrului luminat și inaccesibil, prin fața acelor afișe mari de turneu, care anunțau reprezentații pentru noi misterioase, de câte ori n-am visat în fața porților închise miracolul care mi se părea că se întâmplă dincolo de ele! Nici astăzi n-aș putea spune că toate aceste interdicții erau necesare sau măcar utile – dar ce pot spune liniștit este că ele nu aruncă în amintire nici o umbră asupra liceului „Bălcescu” și mai ales că ele n-au tulburat prin severitatea lor atmosfera intelectuală proprie acestei școli de elită.

Este în liceul din Brăila un anumit spirit cărturăresc, pe care generații întregi de elevi l-au găsit mereu viu – atât de viu și atât de egal cu sine însuși, încât el marchează, în activitățile cele mai diverse, munca brăilenilor din generațiile cele mai depărtate între ele.

Nu vă voi spune că liceul nostru a fost lipsit de personaje comice sau pitorești (cancelaria este un mediu tipic de comedie și e

de mirare că literatura noastră s-a folosit până astăzi atât de puțin de acest material...), dar chiar dacă unele din aceste figuri ilariante au intrat oarecum în tradiția orală a liceului și au rămas până azi figuri legendare, atmosfera lui nobilă de muncă intelectuală nu a fost cu nimic coborâtă.

Au fost de altfel acolo câteva exemplare excepționale de profesori, dintre care cel puțin figura lui Dimitrie Dogaru, fost pe timpuri director al liceului, mi se pare și astăzi încă – atâția ani după moartea lui – nespus de turburătoare. Omul acela rece, aprig, a cărui tăcere înspăimântase nesfârșite generații de elevi, pironiți la tablă sub privirile lui înghețate, omul acela care ascundea probabil teribile drame intime sub o mască de indiferență ostilă, a fost un mare dascăl, și cine a avut norocul să asculte vreodată una din rarele lui lecții de geografie, la care îi plăcea să vorbească, a simțit desigur în acest om straniu o minte gânditoare și, ce e mai de necrezut, o inimă sensibilă la frumusețile științei lui.

Dar Liceul „Bălcescu” avea o personalitate proprie pe care nu profesorii și elevii o făceau, ci pe care el le-o impunea tuturor, ori de unde ar fi venit și oricât ar fi fost de diverși.

De acest lucru trebuie să-și fi dat mai ales seama cei veniți din alte părți și care găseau acolo o atmosferă morală de mult constituită. De acest lucru trebuie să-și fi dat seama fostul meu profesor de matematici, admirabilul Gheorghe Ionescu, mort în plină tinerețe, dar nu înainte de a fi lăsat o amintire scumpă elevilor săi. Era moldovean, vorbea moldovenește și totuși puțini profesori mi s-au părut mai la ei acasă în acel liceu unde via lui curiozitate intelectuală, inteligența lui fermecătoare, cultura lui de om pentru care matematicile erau mai mult o disciplină de gândire decât o meserie și o specialitate, găsiseră din primul moment un mediu familiar.

Peste toate aceste figuri și peste atâtea altele câte se desprind vii dintr-un trecut care mi se pare în același timp foarte vechi și foarte apropiat, peste toate aceste amintiri care se pierd în cei 75 de ani ai școlii, Liceul „Nicolae Bălcescu” rămâne mereu același, să ducă mai departe nobila lui chemare.

Într-o Brăilă săracă, pe care vremurile aspre de azi au găsit-o fără strălucirea din trecut, dar nu fără eterna ei frumusețe, liceul este în același timp o mărturie a trecutului și un legământ pentru viitor.

*Revista Fundațiilor
Regale, iulie 1939*

Bucarest, le 5 novembre 1944

Mon cher Pierre,

[...] Nous sommes vivants, mon cher Pierre. Et nous sommes libres. Ce sentiment profond de liberté dépasse toutes les difficultés (s'il y en encore). Nous avons tous connu un danger de mort – et ceci n'est pas une parole vaine. Notre vie a toujours été menacée pendant l'occupation boche* – mais surtout les trois derniers jours de leur règne à Bucarest. Ils auraient pu nous exterminer, et ils l'ont d'ailleurs essayé – mais l'élaboration fut plus rapide que tous leurs calculs. Je n'oublierai jamais les trois jours de terreur, du 23 au 26 août, que nous avons passés dans les caves sous les bombes des avions boches, qui ne se résignaient pas à quitter la Roumanie sans nous payer le terrible « mauvais tour » que nous leur avons joué. Au fond, ils laissaient à Bucarest une population juive qu'ils avaient toujours juré de massacrer – et qui leur échappait au dernier moment.

Depuis notre libération et depuis l'arrivée de l'Armée Rouge nous vivons comme dans un rêve. Je t'assure qu'il y a encore un sentiment d'irréalité dans tout ce qui se passe. Pouvoir se promener dans la rue, pouvoir parler et écrire, et lire, - tout me semble nouveau et parfois incroyable.

Je n'ai pas encore repris mes métiers d'avant-guerre. Evidemment, j'ai été tout de suite réintégré dans mes droits d'avocat, mais je n'ai aucune hâte – et faire un métier d'avocat n'est pas pour moi quelque chose de trop séduisant. On m'invite de redevenir journaliste et j'ai refusé jusqu'à présent quelques propositions très flatteuses. J'ai reçu également une adresse officielle m'invitant à reprendre mon post aux Fondations Royales

- et je n'y ai pas répondu. Non, je ne voudrais pas recommencer ma vie d'avant-guerre. J'ai été chassé en 1940 de la manière la plus ignoble – et je ne veux pas oublier. J'aime mieux commencer quelque chose de neuf, et d'entrer dans la vie comme si j'avais vingt ans.

Pour le moment, je gagne l'argent qu'il nous faut, en travaillant pour les théâtres. Les gens de théâtres ont été très chics pour moi pendant la guerre. Je faisais des traductions (assez bien payées) signées par des amis roumains. J'ai même fait jouer l'hiver passé une comédie de moi (*L'étoile sans nom*) qu'un jeune avocat roumain avait courageusement signé. La pièce a connu un succès énorme. Grand prix de la Société des auteurs dramatiques. Tournée en province etc., etc... J'ai gagné presque 600000 lei (ce qui n'est pas fabuleux à la valeur actuelle du « leu » - mais quand même nous avons vécu de ça plus de six mois). On vient maintenant de découvrir le nom de l'auteur véritable de *L'étoile sans nom* - et j'avoue que ma satisfaction ne fut pas banale.

Je continue donc de travailler pour les théâtres. Je crois pouvoir passer l'hiver, sans m'engager dans un travail de bureau ou de rédaction de journal. Je voudrais écrire vite, très vite, un petit livre de 200-300 pages, pour raconter librement tout ce que j'ai vu pendant la guerre. Tu connaîtras notre histoire.

Mon désir le plus ardent, mon cher Pierre, c'est de quitter la Roumanie. Tout d'abord, je veux te voir, je veux t'embrasser, je veux être avec toi. Puis, nous verrons. Nous sommes assez vieux tous les deux et pourtant notre vie n'est peut-être pas absolument gâchée. Il est peut-être encore possible d'être heureux, avec toi, avec Beno, Maman et Papa. Ils sont tous les trois très courageux et le jour où nous serrons avec toi, près de toi – cet horrible cauchemar de la guerre sera oublié. [...]

Ton, Iosi

* *boche* – termen ofensator pentru germani în timpul primului și al celui de-al doilea Război Mondial

București, 5 noiembrie 1944

Dragul meu Pierre,

[...] Noi suntem în viață, dragul meu Pierre. Și suntem liberi. Acest sentiment profund de libertate depășește toate dificultățile (dacă mai există încă). Am cunoscut cu toții un pericol de moarte – și nu sunt vorbe în van. Viața noastră a fost mereu amenințată de ocupația nazistă – dar mai ales în ultimele trei zile ale domniei lor la București. Ar fi putut să ne extermineze, și au și încercat acest lucru de altfel – dar eliberarea a fost mai rapidă decât toate calculele lor. Nu voi uita niciodată cele trei zile de teroare, din 23 până în 26 august, pe care le-am petrecut în pivnițe sub bombele avioanelor naziste, care nu se resemnau să părăsească România fără să ne plătească teribila „întorsătură proastă” pe care le-o jucasem. De fapt, ei lăseau la București o populație evreiască pe care își juraseră întotdeauna s-o decimeze – și care le scăpa în ultimul moment.

Începând cu eliberarea noastră și cu sosirea Armatei Roșii trăim ca într-un vis. Te asigur că există încă un sentiment de ireal în tot ceea ce se întâmplă. A te putea plimba pe stradă, a putea să vorbești și să scrii, și să citești - totul mi se pare nou și uneori incredibil.

Nu mi-am reluat încă profesiile de dinainte de război. Evident, am fost de îndată reintegrat în drepturile mele de avocat, dar nu mă grăbesc – și a practica meseria de avocat nu este pentru mine ceva prea tentant. Mă invită să redevin jurnalist și am refuzat până în prezent câteva propuneri foarte măgulitoare. De asemenea, am primit o adresă oficială care mă invita să îmi reiau postul la Fundațiile Regale – și nu am dat încă un răspuns. Nu, nu aș vrea să-mi reîncep viața de dinainte de război. Am fost vânat în 1940 în modul cel mai josnic – și nu vreau să uit. Aș prefera să încep ceva nou, și să intru în viață ca și cum aș avea 20 de ani.

Pentru moment, câștig atât cât ne trebuie, muncind pentru diferite teatre. Oamenii de teatru au fost foarte amabili în ceea ce mă privește în timpul războiului. Făceam traduceri (destul de bine plătite) semnate de prieteni români. Am făcut chiar să se joace

iarna trecută o comedie de-a mea (*Steaua fără nume*) pe care un tânăr avocat român a semnat-o, într-un act de curaj. Piesa a cunoscut un succes enorm. Marele premiu al Societății autorilor dramatici. Turneu în provincie etc., etc. ... Am câștigat aproape 600000 de lei (ceea ce nu este fabulos dacă ne raportăm la valoarea actuală a leului – dar totuși am trăit din asta mai mult de șase luni). Tocmai s-a aflat numele autorului real al *Stelei fără nume* – și mărturisesc că satisfacția mea nu a fost banală.

Continui deci să lucrez pentru teatre. Cred că voi putea să trec iarna fără să mă angajez într-un birou de muncă sau în redacția vreunui ziar. Aș vrea să scriu repede, foarte repede, o carte mică de 200-300 de pagini, pentru a povesti liber tot ceea ce am văzut în timpul războiului. Vei cunoaște povestea noastră.

Dorința mea cea mai arzătoare, dragul meu Pierre, este să părăsesc România. Dar mai întâi, vreau să te văd, vreau să te îmbrățișez, vreau să fiu cu tine. Apoi, vom vedea. Suntem destul de bătrâni amândoi și totuși viața noastră nu este poate întru totul ratată/irosită. Mai este poate încă posibil să fim fericiți, cu tine, cu Beno, mama și tata. Ei sunt toți trei foarte curajoși și ziua în care vom fi cu tine, aproape de tine – acest coșmar oribil al războiului va fi uitat. [...]

Al tău, Iosi

Le 19 janvier 1945

Mon cher Pierre,

[...] Nous ne serons pas tranquilles avant d'avoir reçu de tes nouvelles, c'est notre grand souci et notre seule inquiétude. Nous pouvions être autrement assez content et attendre avec confiance la fin de la guerre. Libérés de l'occupation boche et de la terreur permanente qui nous écrasait, nous pouvons enfin respirer. Nous sommes tous les quatre bien portants et nous avons tout ce qu'il nous faut. Notre vie est modeste, mais rien ne nous manque. Beno a trouvé un poste très intéressant dans un institut de recherches économiques, Papa continue son travail chez Zaharia et quant à moi, je me suis permis le luxe de refuser quelques

propositions jusqu'à présent (je ne veux plus faire du journalisme) pour attendre une situation qui me donne des possibilités plus larges. Maman pourrait en fond être assez contente, si elle avait des nouvelles de toi. Te revoir, cher Pierre, te revoir – c'est le grand bonheur que nous attendons après tant de misères, et après cette longue et trop douloureuse séparation. [...]

Ton, Iosi

19 ianuarie 1945

Dragul meu Pierre,

[...] Nu vom fi liniștiți până nu vom primi vești de la tine, este singura noastră mare grijă și singura noastră neliniște. Altfel, am putea fi atât de mulțumiți și am putea aștepta cu încredere sfârșitul războiului. Eliberați de sub ocupația germană și de sub teroarea permanentă care ne strivea, putem în sfârșit să respirăm. Toți patru suntem sănătoși și avem tot ce ne trebuie. Viața ne este modestă, dar nu ne lipsește nimic. Beno a găsit un post foarte interesant într-un institut de cercetări economice, tata își continuă munca la Zaharia, cât despre mine, mi-am permit luxul să refuz câteva propuneri până în prezent (nu mai vreau să fac jurnalism) pentru a aștepta o situație care să-mi ofere posibilități mai largi. Mama ar putea să fie și mai mulțumită dacă ar primi vești de la tine. Să te revăd, dragă Pierre, să te revăd, este cea mai mare bucurie pe care o așteptăm după atâtea nevoi și după această despărțire, prea lungă și prea dureroasă.[...]

Al tău, Iosi

Bucarest, le 12 mai 1945

Mon cher Pierre,

[...] On peut m'écrire directement au Ministère des Affaires Étrangères – où je suis « conseiller de presse » depuis le mois de février. On peut également m'écrire à « L'Institut français de hautes études », où j'ai de bons amis. [...]

J'espère d'ailleurs que cette interdiction stupide de correspondre directement avec Paris sera enfin abolie – maintenant que nous avons la victoire. [...]

Ecris-moi tout, toute la vérité. Est-ce que tu as repris le travail? As-tu retrouvé ton cabinet? – clientèle? es-tu assez bien portant pour travailler? Comment te nourris-tu? Comment as-tu résolu les difficultés d'argent? J'ai mille questions à te poser – et je voudrais que tu nous répondes très vite et en toute sincérité.

Quant à nous, j'ai essayé dans mes lettres précédentes de te raconter notre vie avant et après la libération. La seule chose qui nous empêche d'être heureux, c'est ton absence. Toutes les autres difficultés ne comptent pas – maintenant que nous sentons plus libres. Nous avons vécu pendant toute l'occupation boche sous une menace permanente: notre vie était si incertaine, que – maintenant encore – après huit mois – nous avons le sentiment d'avoir échappé par un miracle absurde, incroyable.

Je crois t'avoir déjà écrit que je n'habite plus avec Maman, Papa et Beno.

Je déjeune chaque jour chez eux – 45, Strada Antim – mais je me suis installé dans un appartement plus central (strada C.A. Rosetti). C'est une solution provisoire, car le propriétaire de l'appartement – qui est en Suisse – doit rentrer – et alors il faudra que je cherche autre chose. De toute façon, je veux refaire mon petit ménage d'avant-guerre (ménage de célibataire - mais assez commode. Eugen Ionescu connaissait ma garçonnière).

La vie est terriblement chère. On paye 100000 lei le tailleur pour un costume (sans le tissu – qui est encore plus cher). C'est 3000 lei un kilo de viande, 7000 un kilo de beurre, 3 à 4000 le fromage. Et on ne trouve presque rien qu'un marché noir. Si bien

que l'on soit payé pour son travail, on n'arrive jamais à joindre les deux bouts. Beno gagne plus de 100000 lei par mois, Papa a un salaire de 50000 lei – moi, je gagne un peu plus que les deux – mais tous ces chiffres – autrefois fantastiques – n'ont aucune valeur.

Je ne me plains pas. Je suis d'ailleurs décidé de ne plus me plaindre. La chance de vivre, le bonheur d'avoir vu le désastre de l'Allemagne et la mort de Hitler, le bonheur de cette vengeance, la beauté de ce triomphe – dépassent nos misères personnelles. Nous ne demandons à la vie désormais que de te revoir et d'être avec toi, de vivre avec toi.

Je sais d'ailleurs que la vie est encore plus difficile en France, pour le moment. Nous écoutons chaque jour à la radio les émissions de Paris. (Beno rédige un bulletin informatif pour l'Institut français). Nous savons que les difficultés d'alimentation en France sont terribles. Nous pensons à toi à chaque repas. Comment t'en suivre [...] régime alimentaire [...].

Est-ce que tu vois toujours Eugène? En principe, il se pourrait que je sois nommé un jour à la légation de Paris – mais cette perspective est assez lointaine. Nous attendons que la paix rétablisse les communications et rende possible les voyages.

Tout le monde, dans la famille va bien. Zaharia et Moritz ont fait et continuent de faire de la fortune. Je ne les envie pas – mais ça m'embête parfois de nous voir – nous – tirillés par les besoins d'argent.

J'attends avec impatience une lettre de toi. (J'ai parlé il y a quatre ou cinq semaines, en français, à la radio Bucarest, avec l'espoir enfantin que tu m'entendas.

Ecris-nous, écris-nous, écris-nous.

Je t'embrasse, mon cher vieux [...], ton

Iosi

București, 12 mai 1945

Dragul meu Pierre,

[...] Poți să îmi scrii direct la Ministerul Afacerilor Externe – unde sunt „consilier de presă” din luna februarie. De asemenea, poți să-mi scrii la „Institutul francez de înalte studii”, unde am prieteni buni. [...]

Sper, de altfel, că această interdicție stupidă de a corespunda direct cu Parisul va fi în sfârșit abolită – acum că am obținut victoria. [...]

Scrie-mi despre toate, tot adevărul. Ți-ai reluat munca? Ți-ai regăsit cabinetul? – clientela? ești suficient de sănătos pentru a munci? Ce mănânci? Cum ți-ai rezolvat dificultățile financiare? Am mii de întrebări să-ți pun – și aș vrea să ne răspunzi foarte repede și foarte sincer.

Cât despre noi, am încercat în scrisorile mele precedente să-ți povestesc viața noastră înainte și după eliberare. Singurul lucru care ne împiedică să fim fericiți este absența ta. Toate celelalte dificultăți nu contează – acum că ne simțim mai liberi. Am trăit în timpul ocupației naziste sub o amenințare permanentă: viața noastră era atât de nesigură, că – chiar și acum încă – după opt luni – avem sentimentul că am scăpat printr-un miracol absurd, incredibil.

Cred că ți-am scris deja că nu mai locuiesc cu mama, tata și Beno.

Servesc prânzul în fiecare zi la ei – 45, Strada Antim – dar m-am mutat într-un apartament mai central (strada C.A. Rosetti). Este o soluție provizorie, pentru că proprietarul apartamentului – care este în Elveția – trebuie să se întoarcă – și atunci va trebui să caut altceva. În orice caz, vreau să-mi refac micul meu trai de dinainte de război (trai de celibatar – dar suficient de comod. Eugen Ionescu îmi știa garsoniera).

Viața este teribil de scumpă. Plătim 100000 de lei croitorului pentru un costum (fără material – care este încă și mai

scump). Un kilogram de carne costă 3000 de lei, un kilogram de unt - 7000, brânza - între 3 și 4000. Și nu găsim aproape nimic decât pe piața neagră. Oricât de bine am fi plătiți pentru munca noastră, nu reușim niciodată să facem față cheltuielilor. Beno câștigă mai mult de 100000 de lei pe lună, tata are un salariu de 50000 de lei – iar eu câștig puțin mai mult decât ei – dar toate aceste cifre – altădată fantastice – nu au nici o valoare.

Nu mă plâng. M-am decis, de altfel, să nu mă mai plâng. Șansa de a trăi, fericirea de a fi văzut dezastrul din Germania și moartea lui Hitler, fericirea acestei răzbunări – depășesc nevoile noastre personale. Nu mai cerem de la viață de acum încolo decât faptul de a te revedea și de a fi cu tine, de a trăi cu tine.

Știu, de altfel, că viața este încă și mai grea în Franța în acest moment. Ascultăm în fiecare zi la radio emisiunile din Paris (Beno redactează un buletin informativ pentru Institutul francez). Știm că dificultățile alimentare sunt îngrozitoare în Franța. Ne gândim la tine la fiecare masă. Mai urmezi regimul alimentar [...]

Te mai întâlnești cu Eugène? În principiu, s-ar putea să fiu numit într-o zi la legația Parisului – dar această perspectivă este destul de îndepărtată. Așteptăm ca pacea să restabilească comunicațiile și să facă posibile călătoriile.

Toată lumea din familie este bine. Zaharia și Moritz au făcut și continuă să facă avere. Nu îi invidiez – dar mă necăjește uneori să ne văd – noi – hărțuiți de nevoile bănești.

Aștept cu nerăbdare o scrisoare de la tine. (Am vorbit acum patru sau cinci săptămâni, în franceză, la radio București, cu speranța copilărească că mă vei auzi).

Scrie-ne, scrie-ne, scrie-ne.

Te îmbrățișez, bătrânul meu drag [...], al tău,

Iosi

* * *

DE DOUĂ MII DE ANI

[...] Mi-am amintit aseară, nu știu de ce, după atâția ani, de bunicul meu din partea mamei. Îl văd la masa lui de lucru, între miile lui de arcuri, resorturi, șuruburi, roțițe, cadrane și minutare. Îl văd aplecat deasupra lor, cu un ochean prins mereu în arcada ochiului drept, descântând cu mâinile lui lungi acea lume de minuni mecanice, pe care o stăpânea cu asprime, supunând-o, impunându-i mișcare.

Din masa aceea monstroasă, de care, copil, nu aveam dreptul să mă apropii, fiindcă o roțiță rătăcită înseamnă un început de haos, din acele minuscule puncte de metal, el organiza mici lumi autonome, mici ființe abstracte, care își împreunau sutele de glasuri ritmate, într-o muzică mărunță și dințată, care făcea o armonie strictă, severă și supusă. Sub fiecare geam de ceasornic se afla o planetă cu o viață personală, indiferentă la tot ce se petrecea dincolo și geamul era parcă anume făcut să o despartă de acest „dincolo”.

Bătrânul, neliniștit, cum simțeam că este, trebuie să fi invidiat nu o dată liniștea acelor ființe de metal, ieșite din mâna lui. Trăia între ele absorbit, ore, zile, ani. Meseria lui tot o evadare trebuie să fi fost, tot un refugiu. Și el fugea poate de el, și el a suferit de spaima de a nu se întâlni cu sine însuși.

Căci seara, când se făcea întuneric, și când se ridica deodată, cu o tresărire subtilă, de la masa deasupra căreia tăcuse ziua întregă, nu era nici o oprire, nici un surâs de odihnă pe fața lui de om atât de blând totuși. Era mereu grăbit. Grăbit de ce? Grăbit spre ce?

Își căuta pălăria, haina, bastonul, spunea în treacăt un cuvânt și fugea, fără să închidă ușa, în stradă, spre sinagoga de peste drum, unde năvălea cu același aer de om fugărit, strângea câteva mâini întinse și se oprea în sfârșit în fața pupitrului său, unde își regăsea, aplecat peste o carte deschisă, încordata lui tăcere din fața roțițelor de ceasornic. L-am privit de multe ori cetind

acolo. Părea adâncit în construcția altor mici mecanisme și literele din carte – sălbatec de mici – păreau să fie alte piese minuscule, pe care ochiul lui trebuia să le organizeze, chemându-le din neant, din nemișcare. Acasă erau ceasornice, aici erau idei – și unele și altele abstracte, reci, exacte, sub controlul lui de om care încerca să uite de sine însuși. Izbutea ? Nu știu. Avea uneori priviri care luminau de departe, în așteptarea nu știu căror lucruri, în deznădejdea nu știu căror.

Între el și mine sunt cel puțin 60 de ani de viață și 20 de ani de moarte. Mai mulți chiar – mult mai mulți. El trăia în Evul Mediu, eu trăiesc azi: câteva secole ne despart. Citesc alte cărți decât a cetit el, cred în alte lucruri decât în cele în care a crezut, umblu între alți oameni, sufăr de alte întrebări, și totuși mă simt azi așa de mult nepotul lui, coborâtorul lui direct, coborâtorul melancoliei lui fără leac. [...]

*

Cu cât mă gândesc mai bine, cu atâta întâlnirea de ieri din tren mi se pare miraculoasă. Omul acela scund, viu, cu privirea neliniștită, cu tresăriri ciudate în mijlocul vorbei, ca în mijlocul unui somn agitat, omul acela îngrămădit de pachete în colțul compartimentului de-a treia, era Ahasverus în persoană.

În primul moment, când a intrat pe ușă precedat de două geamantane și urmat de alte vreo trei, plus nenumărate pachete mari și mici, prost legate în foi zdrențuite de ziar, în acest prim moment, am simțit o subită furie împotriva lui.

„Cine l-a mai adus și pe ăsta.” Tocmai mă felicitasem de a fi găsit un loc atât de bun, într-o zi ca asta, în plină vacanță de Crăciun, într-un tren asaltat de studenți și militari plecând în provincie, când iată-l pe ovreiuul ăsta, ducând după el o întreagă gospodărie, deschizând larg ușa ca să intre tot frigul înăuntru, dându-mi deoparte valiza, călcându-mi galoșii, trântindu-și paltonul peste al meu și îmbulzindu-se apoi pe bancă, între mine și vecinul meu, cerându-și iertare din ochi, dar nu mai puțin tenace în hotărârea lui de a-și cuceri un loc, în numele biletului de tren, pe care îl ținea demonstrativ între degete.

Era o apariție comică și toată lumea surâdea, ceea ce am încercat să fac și eu, cu destulă silă, căci pe de o parte mi-era milă de ridicolul lui, dar pe de altă parte aș fi suferit crunt dacă aș fi fost bănuț de simpatie pentru el. Nu pot să-mi explic bine de ce, dar aveam un ciudat sentiment de complicitate, de care simțeam nevoia urgentă să mă dezic. Mi-am căutat în grabă agenda și m-am arătat foarte adâncit în socoteli, absent dintr-odată la tot ce se petrecea lângă mine. Dar îl urmăream pe nefericitul meu vecin cu coada ochiului.

Se calmase, sigur de poziția ocupată, și trimitea acum în recunoaștere priviri speriate în jurul lui, fixând cu atenție pe fiecare tovarăș de compartiment și oprindu-se într-un sfârșit la mine, nu definitiv liniștit în ce mă privește, dar adresându-mi oricum un început de surâs cordial: semn că mă recunoscuse.

Asta m-a înfuriat o dată mai mult. Mi se părea că privirea aceasta, intenția aceasta de familiaritate, mă solidarizează cu el, cu ridicula lui apariție, cu incomoda lui prezență.

Am ridicat capul și l-am fixat fioros, ca să priceapă că nu vreau să am de-a face cu el. Simțeam că voi muri de jenă, dacă-mi va vorbi.

Dar dușmănia mea nu l-a dezarmat, căci m-a privit mai departe, clătinând din cap și clipind des.

- Nu trebuie să te superi, tinere. Ovreiul e un om cu pachete. Câte necazuri, atâtea pachete.

L-am iubit dintr-odată pentru cuvintele acestea și m-a cuprins un val de rușine pentru cât de poltron fusesem cu el și cu mine, încât am simțit nevoia să mă pedepsesc imediat, exemplar.

I-am răspuns pe loc cu o bruscă vioiciune, într-adins exagerată, vorbind tare, ca să mă audă toți călătorii din compartiment și să înțeleagă că nu mă jenez de bătrânul acesta incomod, că recunosc în el un prieten, că accentul lui ovreiesc nu mă supără, că de ghetele lui pline de zăpadă puțin îmi pasă, că pachetele lui insolente nu mă deranjează, că, dimpotrivă, totul mi se pare obișnuit și nu înțeleg ce ar putea fi comic aici și de cine s-ar putea râde.

Bătrânul vorbea românește curat, cu ușoare inflexiuni de ovrei moldovean și atunci printr-un efort asupra mea, m-am silit să vorbesc și eu cu același accent întrebător, luat din idiș, ceea ce nu mi s-a întâmplat niciodată până atunci – dar hotărâsem să mă pedepsesc zdravăn, căci lașitatea mea de la început simțeam că trebuie răscumpărată.

Bănuiesc că bătrânul meu Ahasverus a înțeles jocul la care mă supuneam de bună voie, căci avea un permanent zâmbet de îngăduință, pe care îl plimba asupra mea, ca pe o pată de lumină a unei mici lămpi de buzunar.

„Lasă asta, lasă asta – părea să spună zâmbetul lui – eu nu-ți cer atât de mult. Eu te cunosc și știu că nu ești nici așa de rău cum ai vrut să fii adineauri, nici așa de bun cât vrei să fii acum. Eu sunt pornit la drum lung și ce vrei să fac eu cu pietrele care mi se aruncă sau cu mâinile care mi se întind, eu care n-am vreme nici să le primesc, nici să le răspund, fiindcă vezi, undeva tare departe, sunt așteptat, sunt mereu așteptat și trebuie să merg într-acolo, chiar dacă ar fi să nu ajung niciodată?”

Zâmbea cu această neîncredere, cu această clătinare din cap și am înțeles că într-adevăr eu nu pot face nimic pentru el, iar ceilalți nimic împotriva lui.

Mi-a spus că se numește Abraham Sulitzer spre deziluzia mea, căci pentru integritatea simbolului trebuie să se cheme deschis Ahasverus.

- Cu ce te ocupi? l-am întrebat. Ce faci?

- Ce face un ovrei? Umblu.

Răspunsul i se părea suficient.

Abraham Sulitzer umblă: asta îi e meseria. E negustor de cărți ovreiești. În duzina de valize, cufere și pachete, pe care le târăște după el, duce tot soiul de cărți: biblii, talmuduri, comentarii, istorii hasidice, povești din ghetou, poezii ebraice, literatură idiș...

El face legătura între tipografiile din Germania sau Polonia și cititorii ghetoului moldovean. El cunoaște toate târgurile Bucovinei în care se mai învață serios carte, toate casele basarabene în care se gândește serios pe un text talmudic, toate

sinagogile de mahala în care se mai comentează o problemă de cugetare iudaică. El poartă în amintire un catalog general al tuturor manuscriselor și tipăriturilor ebraice, care se află în țară, știe anume în ce târg, știe în ce casă. Închide ochii și îți poate spune cine anume stăpânește cutare rarism exemplar din *Megillat Efa* a lui Sabbatai Kohen, lituanianul, carte tipărită la Amsterdam în 1651. Se gândește o clipă și îți spune precis ce rabin, de unde și cum, îți poate da lămuriri despre marea dispută asupra Talmudului de la Barcelona din 1240 sau de la Tortosa din 1413...

Le știe pe toate, le are pe toate adunate, sub fruntea lui îngustă, dincolo de ochii aceștia, care clipesc mărunț și căutător.

Cărți, manuscrise, autori și probleme, de care aud acum întâia dată, cuvinte stranii, nume din alte veacuri, date dintr-o istorie pe care nu o bănuiam – Abraham Sulitzer le poartă cu el, vii, tot atât de vii astăzi în mintea lui, cât erau cu veacuri în urmă, în mintea cui le-a scris și cugetat. El trăiește în actualitatea lor, în pasiunea lor permanentă și zadarnic au trecut peste aceste adevăruri câteva sute de ani, zadarnic s-a schimbat fața pământului, zadarnic s-au topit în neant atâtea timpuri, aceste vechi lumini tot prezente sunt, aceste vechi patimi tot tulburătoare.

Iar Abraham Sulitzer le poartă pe toate drumurile, în slujba eternității lor.

I-am cumpărat o biblie în idiș cu poze pentru bunică-mea și o istorie nemțească a lui Șapsă Zwi pentru mine. Aveam impresia că se desparte greu de ele: părea că se întreabă dacă nu le dă pe mâini rele.

*

Viscolește crunt. Am încercat dimineața să cobor spre Dunăre, fiindcă auzisem că a înghețat și aș fi fost bucuros să trec cu piciorul pe malul drept, dar n-a fost chip să ajung la debarcader. Valuri întregi de zăpadă băteau dinspre port, sus, spre oraș.

M-am hotărât pentru o sindrofie de familie. Mi-am convocat în jurul teracotei, amândouă bunicile: Mama-mare și Baba.

Mama-mare e mama tatei. Baba e a mamei. Mama-mare are vreo 85 de ani, Baba nu cred să fi trecut de 70. Este mai tânără și mai vioaie: are încă amor propriu, vanitate, cochetărie.

A fost foarte frumoasă în tinerețe și o știe. Din splendoarea ei de atunci, au rămas mereu frumoși ochii, albaștri, curați, cu ceva orgolios în sclipirea lor ușor răutăcioasă.

Poartă pălării de mătase și pai, probează de trei ori o rochie și îi dă indicații croitoresei, se uită mult în oglindă și când nu o vede nimeni, se pudrează puțin, foarte puțin. Cum bunicul a fost ceasornicar și giuvaiergiu, i-au rămas de la el cercei mari de diamant, un lanț de aur, ochelari de aur și o brățară de rubin.

Le poartă pe toate cu importanță, vizibil măgulită în amintirile ei de femeie frumoasă.

Mama-mare a intrat dimpotrivă în bătrânețe cu totul resemnată, fără părere de rău, fără vanități întârziate.

De când o știu, poartă un singur fel de rochie neagră, dreaptă, simplă, închisă cu nasturi obișnuiți de os. Albă, obosită, calmă – e o bunică dintr-o carte de citire. Vorbește o limbă românească aspră, o limbă de țară, de sat muntenesc. S-a născut aici în oraș, prin anii Regulamentului Organic, și a trăit mult prin județ. Tatăl ei a lucrat ani de-a rândul la o moșie din Gropeni, unde ținea registrele cu socoteli, iar mai târziu bărbatul ei, bunicul meu dinspre tată, a fost și el muncitor în port. Ea, Mama-mare, a trăit cu Dunărea în față. Când o întreb și când am timp să o ascult, povestește lucruri miraculoase din veacul trecut, despre oraș, despre oamenii orașului, despre mondenitatea acelor ani. Povestește mai ales despre un bal, primul ei bal, care trebuie să fi fost un lucru senzațional în viața târgului. Din câte detalii mi-a dat, bănuiesc că a fost pe la 1848, poate prin zilele Proclamației de la Izlaz. Iată istoria, aliată cronicii mele de familie.

Sunt foarte ciudate deosebiriile ramurilor noastre ascendente. Dinspre partea tatei, numărăm cel puțin un veac de viață românească, în oraș și județ, trăind cu vecini români, lucrând cu ei, având legături cu ei. Câte zeci de ani înainte sau câte sute am fost pe aici, izolați însă noi în de noi, nu știu. Dar la 1828, în

catagrafia orașului, numele străbunicului meu este trecut lămurit. Nu poate fi vorba de asimilare, desigur, dar simt în linia aceasta familiară un aer de duritate, ce se datorește cu siguranță Dunării, lângă care patru generații de-a rândul au crescut. Străbunicul acela de la 1828 – Mendel din Gropeni, cum i se zicea – vorbea și scria românește, purta cizme și surtuc. Cât despre bunicul meu, țin și astăzi minte ce ciudată înfățișare de barcagiu avea, seara când se întorcea de la docuri, cu cizmele lui grele de ținte și potcoave, cu mâinile bătătorite, alb din cap până în picioare de praful sacilor cu grâu și porumb, pe care îl respirase o viață întregă, 14 ore pe zi, din zori până în noapte. Era ceva aspru și colțuros în el: ceva de barcagiu, de căruțaș, de muncitor cu ziua. Cetia și el în serile de sărbătoare, din nu știu ce imense cărți ebraice, dar nu punea în lectura aceasta patima pe care o simțeam cutremurându-l pe celălalt bunic, tatăl mamei. Acela era un intelectual, acesta nu, deși știa și el – se zice – foarte multă carte.

Trăia afară, între vânturi, cu picioarele pe piatră și pământ, scrutând zarea inundată a bălții, vorbind tare ca să acopere cu glasul lui vuietul fluviului, sirena vapoarelor, uruitul elevatorului. Un om de la Dunăre.

Familia mamei a ieșit însă mult mai târziu din ghetou. Bucovineni și moldoveni din nord, au fost cu toții oameni trăiți în casă, la lumina lămpii, deasupra cărților.

Au viețuit mereu în jurul sinagogilor. De acolo aduc poate ochii lor negri, mâinile lungi și subțiri, paloarea obrazilor. Au o sănătate precară, neliniștită, care rezistă mai mult prin încordarea nervilor, decât prin puterea trupului.

O veste rea, o noapte nedormită, o așteptare îi devastează subit: cercuri negre în jurul ochilor, buze albe, ochi calzi. Ciudată sensibilitate de seră – pe lângă care duritatea oamenilor din familia tatei pare o grosolanie. Așa se și explică poate surda neînțelegere, care i-a despărțit totdeauna, unii prea nepăsători, alții prea susceptibili, vigoarea unora părând celorlalți necioplită iar sensibilitatea acestora părând la rândul ei fasonată.

Neînțelegere între Dunăre și ghetou.

*

Mă gândesc mereu la acel străbunic de la 1828. Trebuie să se fi născut prin ultimele decenii ale veacului XVIII. Revoluția franceză, revoluția americană, Napoleon... Mi se pare că e ceva fabulos în existența lui și am încercat să capăt precizări, de la câteva mătuși bătrâne care l-au mai apucat în ultimii lui ani de viață, dar n-am aflat lucru mare.

S-a născut aici și a trăit aici. Muncise cumplit o viață întregă, aproape un secol întreg.

Într-o bună zi – trecuse cu mult de 90 de ani – și-a strâns lucrurile, și-a chemat copiii, le-a împărțit ce avea de împărțit, și-a oprit câțiva galbeni, câteva cărți și câteva hârtii, le-a pus pe toate într-o traistă și a spus că pleacă. Unde? În Erez Israel! Acasă. Cu cine? Singur.

Hotărârea aceasta a unui om de 100 de ani mi se pare atât de sălbatecă, încât am pus o mie de întrebări mamei-mari, ca să înțeleg ce a fost anume la rădăcina acestei fugi. Adevărul este că n-a fost o fugă. Totul era de o simplitate ultimă. Bătrânul se deșteptase într-o dimineață cu gândul acesta – și gata.

L-au implorat, au încercat să-l țină cu de-a sila, s-au luptat să-l facă a primi cel puțin un însoțitor până la Jafa – unul din feciori l-ar fi dus până acolo și i-ar fi căutat casă – totul zadarnic. Era neînduplecat. Le-a dat tot ce avea, și-a pus în spate puținul pe care-l păstrase și a coborât spre port, urmat ca într-o scenă biblică, de feciori, fiice și nepoți, plâns de toți, numai el recules, limpede, împecat.

Viforos bătrân. A murit la Ierusalim, câteva luni după sosirea lui acolo. Mama-mare pretinde că în noaptea aceea i-a apărut în vis, în haina albă a morților și i-a spus: „Iată, eu am murit. Ai să ai un fecior și ai să-i dai numele meu”.

Era în anul 1876. Cu precizarea asta poate că n-ar fi greu să-i găsim într-o zi piatra de mormânt, dacă cumva i-a pus careva o piatră. E mult mai probabil însă că mormântul i s-a pierdut fără nume, între alte morminte fără nume.

Nu se găsește în familie nici o fotografie a bătrânului. A refuzat să facă asemenea prostii. Venise de puțină vreme în oraș un neamț cu o mașină complicată și se instalase pe strada mare în colț. În drum spre port, spune Mama-mare, în ziua plecării, s-au oprit acolo cu toții și l-au implorat pe bătrân să le lase cel puțin atâta amintire: o poză. A scuturat din cap, supărat. Nu. [...]

*

I-am dat Babei biblia cu poze, cumpărată în tren, de la Abraham Sulitzer și acum ne citește cu glas tare mie și mamei-mari, care nu știe carte. E o traducere idiș, destul de ordinară, cred; tipăritură populară, se vede, pe hârtie proastă, cu gravuri ieftine. Baba citește cu nu știu ce aer de superioritate adresată mamei-mari și mie, care suntem, din punctul ei de vedere, deopotrivă de analfabeți, căci pentru ea și pentru biblia ei, toate cărțile mele franțuzești și nemțești nu mă fac mai puțin ignorant.

Am luat-o cuminte de la început, de la facerea lumii. O ascult pe Baba și mi se pare că povestea devine nouă, de un interes aproape reportericesc, nu biblic. Baba citește cu aviditate, cu vizibilă curiozitate, întoarce nervoasă foile și participă la lectură, ca și cum ar fi vorba aici despre oameni pe care îi cunoaște, despre vecini de mahala, despre rude apropiate.

Uneori la pasagiile decisive, se oprește puțin, clatină din cap și face cu limba lipită de cerul gurii, un sunet de mirare, regret sau necaz ('ntch, 'ntch, 'ntch) ca și cum ar vrea să le atragă atenția lui Abraham, Esterei, Sarei ori lui Iacob că fac o prostie sau o imprudență.

Nu e nimic ceremonios în lectura Babei. Patriarhii n-o intimidează. Sunt și ei niște gospodari cu copii și neveste, cu necazuri și griji. Și dacă ea, bunica mea, poate să le pună la dispoziție experiența ei de femeie bătrână, care a văzut multe și a trecut prin multe, de ce n-ar face-o?

Cine știe? Or fi având patriarhiiăștia un copil bolnav, care trebuie freat cu oțet aromatic, sau s-o fi lovit careva la un deget și are nevoie de niște frunze de pătlagină sau, mai știi?, i-o fi trebuit vreunei neveste din biblie puțină sare-de-lămâie să pună la

mâncare, că i s-a isprăvit și băcănia e departe... Se întâmplă – în viață – de ce nu s-ar întâmpla în biblie? ...

*

O dimineată albă, vastă, de cleștar. Toată noaptea s-a zbuguiat crivățul, pe străzi, pe la ferestre, pe acoperișuri.

Acum totul e încremenit și transparent, ca sub un nesfârșit glob de sticlă. Dacă strigi la un capăt al străzii, se aude până la capătul celălalt, mai departe, poate, spre Dunăre.

Am fost în sfârșit în port. Troienele de zăpadă, care ieri urcau vijelioase în tromboane, spre noi, zac acum învinse, ca niște fiare imense puse cu botul pe labe. Niște lei albi gigantici, pletoși, cu coama moale, plecată.

E o lumină totală, ca într-un sâmbure de soare înghețat. Ceva abstract în liniștea și strălucirea aceasta fixă.

Numai Dunărea e tulburată și aspră. Bolovănoasă, cenușie, încremenită în rostogolire are ceva agonizant în calmul ei aparent. S-ar zice că a înghețat val cu val, că pentru fiecare din aceste valuri a luptat, că pierderea fiecăruia a durut-o.

Nimic nu amintește via, repede, mea Dunăre din Martie, domoala, împărăteasca mea Dunăre din toamnă. E altceva, cu totul altceva, mai adânc, mai tumultuos, mai surd. [...]

Norocul meu a fost de a crește lângă Dunăre, unde cel din urmă barcagiu, mânuind lopata, mânuiește un instrument de continuă verificare. Nu cunosc barcagii inspirați, ci numai atenți. Două duzini de intuiții nebuloase nu fac pe Dunăre nici cât un sfert de hotărâre limpede.

Dacă nu m-ar speria o prea lungă meditație intimă, aș încerca să precizez în ce măsură sunt eu un om de la Dunăre înainte de a fi orice altceva. Acolo e patria mea. [...]

Noi, românii... Era aproape inevitabil în liceu, la lecția de istorie, povestind un război, să întrebuițez acest plural de persoană întâia: *Noi, românii...* („care români?” mi-a strigat odată unul din bancă, interzicându-mi pe multă vreme să mă solidarizez cu istoria lui Ștefan cel Mare). Ocoleam cu precauție termenii pentru care aș fi putut fi bănuit de prefăcătorie, deși era o vârstă la

care cuvintele solemne fac oricui plăcere. Țară, patrie, neam, eroi, un întreg vocabular interzis. Ca exercițiu intelectual, n-a fost rău, căci am fost astfel obligat de timpuriu să-mi supraveghez vorbele și să le cer a spune exact ceea ce trebuie. Dar, oricâtă consolare îți dă sentimentul nedreptății care ți se face, jocul nu e totdeauna vesel. O umbră de teroare cade peste toate amintirile mele de școală și de copilărie. [...]

Îmi va fi probabil totdeauna imposibil să vorbesc despre „patria mea română”, fără un sentiment de pudoare bruscată, căci nu-mi pot cuceri cu de-a sila un drept, pe care nu mi l-au putut cuceri timpul răbdător, buna credință neluată în seamă, sinceritatea tăgăduită. Dar voi vorbi despre o patrie a mea și pentru ea voi înfrunta și riscul de a fi ridicol, iubind ceea ce nu mi se dă dreptul să iubesc. Voi vorbi despre Bărăgan și Dunăre, ca de ceva care îmi aparține nu juridic și abstract, prin constituții, tratate și legi, ci trupește prin amintiri, prin bucurii și prin tristeți. Voi vorbi despre un spirit al acestui loc, despre o anumită inteligență specifică acestui climat, despre luciditatea pe care am deprins-o aici din lumina albă a soarelui de șes și despre melancolia pe care am descifrat-o în peisagiul Dunării, care se lenevește la dreapta orașului, în baltă. [...]

Este în sensibilitatea românească o regiune morală, în care mă simt acasă: Muntenia. E postul de observație în cultura țării, postul de control, de verificare, de judecată. Moldova e mai fertilă, dar și mai confuză: resursele ei de creație sunt nesfârșit mai complexe, dar inegale, învălmășite, tumultuoase. Spiritul muntean are o răceală în care recunosc cu bucurie jocul puțin steril dar ordonator al inteligenței. E mai mult metal dincoace de Milcov. [...] Dacă Valachia însemnează nu atât un despărțământ geografic, cât unul psihologic, și dacă un neam valach nu există, ci numai un climat valach, atunci da, eu sunt în ordinea valorilor românești un valach, un muntean. [...]

Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. Asta nu e o funcțiune din care să poți demisiona. Ești sau nu ești. Nu e vorba nici de orgoliu, nici de jenă.

E un fapt. Dacă aş încerca să-l uit, ar fi de prisos. Dacă ar încerca cineva să mi-l conteste, tot de prisos ar fi. Dar nu voi înceta de asemenea niciodată să fiu un om de la Dunăre. Şi acesta tot un fapt e. Că mi-l recunoaşte sau nu mi-l recunoaşte cine vrea sau cine nu vrea, treaba lui. Exclusiv a lui treabă.

Dificultatea nu stă şi n-a stat niciodată în recunoaşterea juridică a situaţiei mele, chestiune de amănunt, care nu mă priveşte pe mine, fiindcă eu n-am revendicări şi nu-mi recunosc drepturi. (Mă gândesc la un meeting al sălciilor din balta Brăilei, revendicându-şi dreptul de a fi sălcii.) Eu ştiu ceea ce sunt şi dificultăţile dacă există nu pot fi decât în ceea ce sunt eu, nu în ceea ce scrie în registrele statului. Liber statul să mă decreteze vapor, urs polar sau aparat fotografic, eu nu voi înceta prin aceasta să fiu un evreu, un român şi un dunărean. [...]

Aş vrea să cunosc bunăoară legiuirea antisemită care va putea anula în fiinţa mea faptul irevocabil de a mă fi născut la Dunăre şi de a iubi acest ţinut.

A avut cineva mai multă nevoie de o patrie, de un pământ, de un orizont cu plante şi animale? Tot ce este abstracţie în mine a fost corectat şi în bună parte lecuit de o simplă privelişte dunăreană. Tot ce este febră a fost liniştit, a fost ordonat. Nu ştiu cum aş fi fost dacă m-aş fi născut în altă parte. Sunt numai convins că aş fi fost altul. Gustului meu iudaic pentru catastrofe intime, fluviul i-a ridicat împotriva exemplul indiferenţei lui regale. Complicaţiilor mele interioare, i-a opus simplitatea peisagiului. Şi nesiguranţei, neliniştii, i-a arătat jocul valurilor efemer şi etern. [...]

De două mii de ani. Roman

(Editura „Naţionala-Ciornei” S.A. Bucureşti (1934) p. 60-62, 71-82, 84-86, 345-351)

ADDENDA

Premergători din Brăila CAZUL ISTRATI

Mi-e groază, în orice ordine de idei, de unanimitate. Judecățile unanime îmi repugnă prin această primă a lor calitate. Și ca să fiu sincer, nu e în acest fapt, și nici nu vreau să fie, o dovadă de curaj personal. Cred doar că numai lucrurile prost înțelese pot întruni aprobări sau dezaprobări colective.

De aceea, mai acum vreo trei sau patru săptămâni, când diverse gazete și diverși scriitori redeschiseseră cu violență „cazul Panait Istrati”, am tăcut. Iar pentru propria mea pace fiindcă, în fond, dacă nu prin altceva, cel puțin prin profesie nu pot rămânea indiferent la cele ce se întâmplă zilnic, am recitat *Nerantsula*, acea tulburătoare poveste a cântecului de uliță.

Astăzi procesul lui Panait Istrati înregistrează circumstanțele atenuante ale unei înfrângeri de ideologie. Fostul comunist lichidează singur resturile naivității sale. Și lumea de la noi se bucură. Poate că are dreptate să se bucure. Nu știu. Eu nu sunt un militant. Mă interesează puțin din ce crede Istrati despre burghezie, capitalism și soviete. Toate acestea îmi sunt absolut indiferente în sinea lor. Le consider cel mult, întrucât ele pot fi documente de viață pentru cunoașterea insului său lăuntric. Și sub acest raport privind lucrurile, dezamăgirea lui Istrati mă întristează. O regret chiar.

Comunism sau capitalism – iată două lucruri care crezute într-un fel puteau face liniștea și tăria unui suflet, iar crezute într-alt fel, dezorganizarea sa. Atâta lucru mă interesează. Spirit nepolitic – ce vreți ?

[**Povestea vorbii** (1. *Apollinaire*, 2. **Cazul Istrati**, 3. *Pasărea Phoenix*, 4. *Un proces vechi*, 5. *Tapeurul de idei*) în *Contemporanul*, 8 decembrie 1929]

Încă din 2 noiembrie 1929, în „Cuvântul”, art. „În Rusia” se referea la „atacul pe care - dezamăgit – un fost comunist îl îndreaptă , din Franța, împotriva acestui „stat proletar”. Avea în vedere *Vers l' autre flamme – Confession pour vaincus*.

EVREII ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

(...) Arta e soluția unei structuri spirituale diferențiate în mijlocul de expresie al unei colectivități. Noi avem orgoliul de a crede că aportul evreilor în literatura de azi a României, aportul lor artistic – nu întrucât sunt evrei, ci întrucât sunt personalități creatoare – e apreciabil. În strictă consecvență critică, trebuie să recunoaștem însă, în același timp, că această contribuție artistică nu poartă marca unei origini etnice. Întâmplarea s-a obligat să ne demonstreze această afirmație, de altfel evidentă în dreptatea ei. (...) S-a întâmplat acest lucru de mirare, că douăzeci de artiști de origine evreiască, rugați să alcătuiască un caiet literar cu pronunțat caracter național, nu au găsit în opera lor un fragment măcar de literatură iudaică – dacă nu în spirit, cel puțin în obiect. E concludent, nu ?

Departa de mine gândul de a deplora această situație. O cred firească. Scriitorul se încadrează într-o istorie literară sau alta, nu atât prin calitățile lui proprii, cât prin circumstanțele din afară: limbă, mediu etc. etc. Iată de ce Panait Istrati, povestitor al unei lumi de basm românesc, este și rămâne, totuși, un scriitor francez. (...)

Cuvântul nostru, 31 ianuarie 1930

PANAIT ISTRATI, IDEOLOG POLITIC

(...) O gândire retorică, sentimentală, cam groasă în teoriile ei, dar lirică, animată, făcută să încălzească inimile simple. (...) Bolșevic sau nazist, dl. Istrati e inocent. (...) Ceea ce spune dl. Istrati în materie de doctrină politică e hilariant, pretențios, mediocru și – ca să vorbim limpede – prost. (...) O teorie de semidoct, de om mărginit, de minte încuiată. (...)

Rampa, 30 ianuarie 1935

[La 17 ianuarie 1935, în *Curentul* apare sub semnătura lui Panait Istrati „Scrisoare deschisă prietenului Francis Jourdain, vicepreședinte al Amicilor URSS-ului în Franța și, în momentul acesta, delegat moral în țara românească”, urmată două zile mai târziu de o declarație și mai categorică: „Nu mai cred în comunism – pe care îl consider mai ales pentru cei învinși cel mai mare pericol ce amenință azi omenirea”. Aceste două articole declanșează o campanie furibundă în *Le Monde*. Articolul lui Mihail Sebastian apare înaintea campaniei. Stelian Tănase în *Clienții lu' tanti Varvara*, ed. cit., p. 125-126, comentează: „M.S. nu era lipsit de simpatii de stânga. Sahia în *Bluze albastre*, 1 iulie 1932, îi amintea tăios simpatiile sale comuniste, deja trecute la acea dată, și faptul că se înscrisese în barou cu recomandarea a doi avocați comuniști. Având și o marcată conștiință a condiției sale de evreu, era deranjat de apartenența lui Istrati la *Cruciada Românismului*. Atacul din *Rampa* poate fi o coincidență, nu neapărat un episod al campaniei anti – Istrati”.]

PANAIT ISTRATI

Era un nomad. Viața lui a început de câteva ori și în fiecare din aceste începuturi a găsit noi rațiuni de neliniște, noi motive de a lăsa totul în drum și de a fugi. Un evadat. Popasurile lui erau toate înșelătoare. E greșala noastră că am crezut în ele. Marile momente ale vieții lui Panait Istrati, momentele lui de răscruce, par privite de pe pragul din urmă, niște formidabile gafe. Le lipsește acel minim de prudență, de chibzuială și de simț realist, indispensabil oricărei aventuri, pentru a fi o aventură, nu o „aiureală”.

Panait Istrati a fost un „aiurit”. Nu mă tem că acest cuvânt ar fi „nepios”. Un aiurist, un neserios, un copil. Nu e nimic logic în viața lui și dacă vrem să-l măsurăm cu astfel de criterii, nu vom înțelege nimic. „Dreapta” va vedea în Istrati un penitent de ultimă oră, „stânga” va vedea un renegat. Pentru noi, care nu suntem decât oameni, el a fost doar un om, cu tot ce e mai patetic, mai trist și mai inegal într-un om.

E neliniștitor cât de multe lucruri a ratat omul acesta. S-ar spune că le-a ratat cu bună știință, cu îndârjire, dinadins. Întâmplarea îi pusese pe umeri una din cele mai vaste glorii, pe care literatura o poate dărui cuiva. Tipărit în toate limbile pământului, iubit de marile mulțimi, numele lui era un mit, un miraj, o forță. Cuvântul lui străbătea țările. Toate acestea pentru a sfârși într-o polemică bucureșteană, fără eroism, fără grandoare, fără ecou. De ce? Din nepăsare, din neglijență, din gratuitate. Că doar nu veți crede serios în ultimele lui avataruri. Dar îl plictisea să rămână locului, legat de principii câștigate, supus unui destin cucerit, servitor al unui nume glorios. Îi lipsea până la absurd simțul confortului. De aceea, se arunca orbește în cele mai dubioase aventuri, fără să-i pese dacă acestea sunt farse sau nu. Era ceva donquijotesc în ființa lui. Își plimba inima lui ca o flacără prin mari războaie sau mici mizerii, fără să știe unde sfârșesc unele și de unde încep celelalte: fervoarea lui era aceeași.

„Descoperirea” lui de către Romain Rolland a fost un accident. Câți Panaiți Istrati obscuri nu se plimbă și azi pe cheiurile deșerte ale marilor porturi, făcând visuri imposibile, pe care viața le va duce de-a valma o dată cu valurile!... Un brânci al destinului l-a smuls pe Istrati din mulțimea lor fără nume și vagabondul care „cântase în surdină” – cum zice titlul unei cărți de Knut Hamsun – a putut în sfârșit vorbi cu glas tare. Nu era un glas răzbunător. Era o voce calmă, bună, egală, puțin obosită, cu inflexiuni de melancolie, sub care numai foarte rar răzbătea de departe tunetul revoltei. Poveștile lui aveau mult soare, multă lene, o nostalgie imensă după odihnă. Erau uneori de o simplitate pastorală. Dar omul care le scria rămânea mai departe torturat, zăpăcit, nesigur de el, cu acea eternă neliniște a marinarului, care în largul oceanelor pândește pământul, iar pe pământ lânzește de dorul largului.

Istrati nu era niciodată în cărțile lui, nu era niciodată în faptele lui. Totdeauna dincolo de ele... Îl laudam sau îl judecam pentru cărți și pentru acte, de care demult se despărțise, căci viața lui era plină de despărțiri și de plecări.

Singurul lucru constant în el era acest freamăt, care îl mâna printre cele mai contradictorii fapte, agitat, pătimaș și instabil.

Este singurul lucru pe care îl duce astăzi morții și pământului, singurul lucru care moare cu el, căci celelalte – visurile, poveștile și iluziile lui – ne rămân mai departe în câteva cărți, ce vor trăi mereu, ca să răscumpere o viață de om tristă în toate victoriile și căderile ei.

Panait Istrati se odihnește astăzi pentru întâia dată.

Rampa, 18 aprilie 1935

AMINTIREA LUI PANAIT ISTRATI

S-au scurs trei ani de la moartea lui Panait Istrati și, în fine, amintirea lui începe să câștige calmul, care i-a lipsit mereu acestei ființe turmentate, acestui spirit inconstant, agitat.

Istrati a avut nenorocul ultim de a muri angajat într-un soi de bătălie politică deloc potrivită lui, și care irita, în același timp, pe vechii lui prieteni ca și pe vechii lui adversari.

De ce a făcut-o? Din generozitate, din inconstanță, din lipsa calculului, din naivitate, prin tot ceea ce l-a implicat în marile erori, cu dăruire și puerilitate. Această supremă imprudență l-a costat inimiciția dreptei și a stângii, și înstrăinarea tuturor. Acest vagabond în stare să priceapă atâtea lucruri, numai datorită inimii lui îndurerate, gata să fraternizeze, poseda, totuși, talentul de a deveni de neînțeles.

Tristețea provocată, acum trei ani, de dispariția sa, n-a ajuns să înăbușe resentimentele politice. Unii mai polemizează cu mormântul său, refuză să uite adversitatea. Așa arată stupiditatea brutală a patimii politice.

Dar, ne dăm seama acum, după acești trei ani trecuți, ne dăm seama, în fine, cât de puțin importante erau toate aceste vrăjmășii, cât de superficiale și false erau. Totul trece în uitare și rămâne un singur lucru: admirabila operă a scriitorului, aducerea aminte copleșitoare a vieții lui patetice. A-l reciti pe Panait Istrati, nu este pentru noi un act de pietate; este o bucurie. Îl regăsim atât de viguros, de cald, profund pătruns de miracolul vieții, îngrijorat și entuziast, totodată. Insul acesta care a suferit enorm, acest om confruntat cu mizeria și revolta, cu foamea și însingurarea, ne ajută – cu toate acestea – să dobândim încredere în existență. Paginile lui cele mai melancolice, strigătele lui cele mai sfredelitoare, au ceva puternic și luminos. Este, în cărțile lui Panait Istrati, atâtea soare, o mare bogăție de culori, un gust aspru și tineresc de a trăi, de a respira, de a contempla, de a iubi. Dincolo de orice oboseală,

de orice destrămare, dincolo de orice scepticism, Istrati rămâne omul care iubea viața și care ne îndeamnă să ne fie dragă.

O lume orientală și o neliniște de vagabond, o seninătate țărănească și o imaginație agitată de marinar, dragoste de pământ și demonul depărtării, totul ni se înfățișează contradictoriu și derutant la acest suflet uriaș, în această sensibilitate miraculoasă [...].

Le souvenir de Panait Istrati în L'Indépendance roumaine,
21 aprilie 1938

PERPESSICIUS

L-am ascultat serile trecute la radio, vorbind despre cărți. Șase cărți, într-un sfert de oră. Pentru fiecare a spus cuvântul just, din fiecare a ales citatul revelator.

Perpessicius iubește ca nimeni altul cărțile. L-am ascultat citind versuri – versuri pe care și eu le citisem și, totuși, aveam impresia că atunci, întâia dată le cunosc. Lectura lui Perpessicius este ea însăși un act de critică, un act de înțelegere. Restabilește accentul, reliefează detaliul, pune în valoare fiecă nuanță.

V-ați gândit cât pierde de mult viața noastră literară prin absența lui Perpessicius din scrisul „activ”?

Abia acum, când foiletonul lui de sâmbătă ne lipsește, abia acum, după 14 luni de tăcere silită (în urma suspendării ziarului „Cuvântul”, după asasinarea premierului I.G. Duca), putem măsura locul pe care acel articol săptămânal de critică îl ocupa în lumea noastră, a celor care citim, a celor care scriem.

O carte românească apare, aproape totdeauna, într-un complex de adversități și indiferențe, deopotrivă de rezistente. Se pot prevedea până în detalii reacțiunile ce vor urma. „Jocurile sunt făcute”, jocurile sunt de mult făcute în clipa în care o nouă operă a pătruns, cu timiditate sau cu insolentă, în vitrina librăriei.

Sunt, totuși, câteva șanse – extrem de puține – ce pot schimba destinul unei cărți și o pot rupe din plasa de simpatii și antipatii preconstituite. Una din aceste șanse este critica lui Perpessicius. O carte care a ajuns în mâinile lui, a ajuns în mâinile celui mai bun dintre cititori.

Umanist prin cultură, modern prin curiozitate, Perpessicius știe să încadreze o operă în familia ei spirituală, să-i distingă firele ce o leagă de timpul ei, să-i găsească valorile corespondente, să-i aducă la lumină rădăcinile ascunse. Cărțile sunt vii în mintea acestui admirabil cititor, care nu schematizează și nu reduce, dar face lumină și pune ordine.

Peisajul său critic e larg, divers, multiplu. Urmăresc cu o vie bucurie jocul variat de lumini, sub care un articol al lui Perpessicius pune o carte, cum ar pune sub diverse proiectoare un vas de alabastru, spre a-i descoperi toate reflexele, toate nuanțele.

Plăcerea de a-ți confrunța judecățile tale critice cu ale altuia este, îndeobște, un subtil joc de gândire. Dacă ar fi numai pentru asta, și încă n-aș renunța vreodată la critică. Dar, când judecata cu care îți măsoară o impresie este a lui Perpessicius, desfătarea este fără egal.

El n-a trădat nici o carte. Câți din noi ar putea spune același lucru? Scrisul lui nu e ofensiv, critica lui nu e „combatantă”. Acolo unde estetica noastră jignită sau iritată, reacționează cu un cuvânt tare, Perpessicius pune doar un surâs, o aluzie, o reticență. Noi avem părținiri și aversiuni intelectuale, el nu are decât o largă dispoziție de a înțelege. Dar dacă scrisul îi este îngăduitor, gustul îi este ferm și decis.

Cititorul de literatură nu are un tovarăș de lectură mai instructiv decât Perpessicius. Iar scriitorul nu cunoaște un mai atent și mai sensibil martor.

O carte e un lucru pe trei sferturi pierdut, în momentul în care ai aruncat-o în lume. O spun și din scurta mea experiență personală, o spun și din lecția, mai veche și mai autorizată a altora. Trebuie să te resemnezi a lăsa în urmă o bună parte din lucrurile pe care ai încercat să le exprimi.

Se întâmplă însă câte un cititor miraculos, care să vadă tot. Un cititor, care să vadă mai mult și mai departe, decât ai fi vrut să-l lași. Un cititor care să treacă direct spre resorturile cele mai intime ale actului de creație. Încerci, atunci, un sentiment de surpriză și de emoție, care îți răscumpără un car de brutalități și neînțelegeri.

Acest cititor e Perpessicius. Ani de zile i-am așteptat foiletonul de sâmbătă, ca să verificăm o impresie sau să ne supărăm de o laudă, ce contraria temperamentul nostru mai vehement. Ani de-a rândul ne-am servit în lecturile noastre de acest ghid, care aducea literelor române mai mult spațiu, o mai largă perspectivă, mai numeroase și mai diverse puncte de vedere.

Rampa, 3 martie 1935

Cum l-am cunoscut pe Perpessicius

N-am pierdut nici până azi - când literatura, vai! a încetat să mai fie vechiul câmp fermecat pe care îl visam odată - n-am pierdut cu totul nici până azi emoția foarte naivă, ce împrejmua la 16 ani lumea cărților, lumea scriitorilor, lumea revistelor...

Un scriitor era o apariție miraculoasă, inaccesibilă, venită dintr-o regiune absolut în afară de viața noastră de rând. Mi se părea că între ei și noi sunt depărtări fără sfârșit. Mi se părea că simplul fapt de a-l privi este o favoare. Când venea Perpessicius la Brăila, îl urmăream pe strada Regală, de la nu știu ce speriată distanță (căci n-aș fi îndrăznit niciodată să-i vorbesc – iar uniforma mea de liceu interzicea asemenea acte de curaj), dar eram oricum fericit să pot umbla la câțiva pași de el, să-l privesc, să-i surprind un gest sau un cuvânt. Nici această timidă bucurie nu era lipsită de riscuri, căci noi nu aveam voie să ne plimbăm pe strada Regală – și cred că nu puține au fost orele de arest pe care le-am făcut, numai ca să-l pot vedea pe Perpessicius. Îi pot mărturisi astăzi acest lucru, în speranța că nu-i va provoca târzii remușcări.

Mai târziu am lucrat ani de zile în aceeași redacție cu el, în aceeași cameră, aproape la aceeași masă de scris – dar totdeauna am păstrat ceva din vechea mea emoție și sincera mirare că mi-e îngăduit să vorbesc și să-l ascult.

Mirajul literaturii nu e o vorba goală. Îl înțeleg și astăzi, după destui ani de blazare și după suficiente experiențe stupide.

Scepticismul la care viața te obligă, atunci când o descoperi în secretele ei, de atâtea ori dezolante, nu este mai tare decât acea uluire cu care intri prima dată în lumea scriitorilor. Vremea își va lua sarcina să-ți potolească entuziasmele tale de neofit, dar vei păstra totdeauna o inimă de copil și vei mai tresări uneori la gândul că prin acest univers de șvarțuri, tutun, bârfeală, neîncredere și renunțări, trece totuși un drum nevăzut care este drumul visului.

Rampa, 30 decembrie 1935

Camil Baltazar: Întoarcerea poetului la uneltele sale

Camil Baltazar a povestit odată, într-un articol din *România literară*, cu entuziasmul și cu excesul prozei sale în veșnică tensiune, cât de veche este cunoștința noastră. Ceea ce ar fi putut mai greu să povestească – pentru că n-o știe nici astăzi îndeajuns – este mai mult decât admirația, fervoarea tânărului său amic din 1924 pentru o poezie care avea atunci, de pe băncile liceului din Brăila, nu știu ce aureolă de legendă. Baltazar nu era un scriitor și nici un poet: era „poetul” pur și simplu. *Vecerniile* lui, care tocmai apăruseră, au fost abecedarul meu de poezie.

Abia mai târziu m-am îndreptat spre Francis Jammes, apoi spre Rimbaud și târziu de tot l-am descoperit pe Mallarmé. (unde am rămas și mă aflu mereu). Înaintea tuturor, Camil Baltazar a fost pentru mine „poetul” iar poezia lui, poezia însăși. Cine știe ce se cheamă o pasiune literară de colegian va înțelege câtă intoleranță, câtă violență, câtă agresivitate intră în apărarea ei. N-am făcut moarte de om pentru nimic, cel puțin până în ziua de azi, dar

pentru poezia lui Baltazar e probabil că aş fi făcut, ceea ce mi-ar fi dat dreptul să invoc în apărarea mea crezul de legitimă apărare. Într-adevăr, poezia aceasta era lumina prin care citeam pe atunci orice altă carte, era scutul pe care îl puneam înaintea propriei mele simţiri. A nu-l fi citit pe Baltazar era un delict pe care amicii mei îl plăteau prin ruperea relaţiilor, sancţiune la dreptul vorbind insuficientă, căci decapitarea mi s-ar fi părut mai nimerită.

Nu voi şti niciodată să spun, nu voi izbuti probabil niciodată să-mi amintesc întocmai, cu ce emoţie aşteptam fiecare poem publicat, ce febrilă sărbătoare era fiecare nou volum sosit în oraşul meu. [...]

Fiecare din noi a avut în adolescenţă o carte cu care a visat să trăiască veşnic. Poezia lui Baltazar a fost pentru mine această carte. Tot ce o înconjură – poetul, viaţa lui, cunoaşterea lui, mi se părea a fi misterios şi inaccesibil, ca dincolo de un hotar. Când mai târziu l-am cunoscut pe Camil Baltazar, când i-am primit prima scrisoare, când i-am vorbit prima oară -, am fost uluit ca în faţa unui miracol împlinit.

Sper că şi astăzi se mai află, pierduţi prin oraşele de provincie, câţiva băieţi de liceu capabili de asemenea excese puerile şi uşor ridicule. [...]

Există în poezia românească un „filon” Baltazar, după cum există un „filon” Blaga, unul Arghezi, unul Ion Barbu, filon ale cărui ramificaţii răsar în opere poetice din cele mai diverse. Acest lucru indică nu numai valoarea poeziei lui Baltazar, dar şi autonomia ei, caracterul ei de fenomen original. [Textul este „mai mult un exerciţiu autobiografic decât o recenzie propriu-zisă, (evocând) influenţa poetului evreu asupra sa în timpul adolescenţei”- *Evreul improbabil*, p. 17]

Reporter, 9 mai 1934

Camil Baltazar

Domnul Baltazar nu este un literat; e un poet. Un literat se face, se educă, se formează. Un poet este – și atâta tot. Prin inteligență, prin bun gust, printr-o răbdătoare pregătire, cineva poate deveni literat. Nimeni însă nu devine poet.

Spunem acest lucru fără dezaprobare și fără laudă. Încercăm doar să distingem în poezie două familii de scriitori, pentru care poezia nici nu reprezintă același lucru, nici nu vine pe aceleași drumuri.

Poet de simțire directă, dl. Camil Baltazar, apărât de însăși această simțire, a rămas oarecum străin de lunga experiență de hermetism, de conciziune excesivă și de expresie abstractă, pe care poezia noastră tânără a trăit-o mai bine de un deceniu și de care abia în timpul din urmă a început să se elibereze.

Într-o vreme în care poezia fugea de lirism și se pierdea de bună voie în cele mai abstracte forme (parcă printr-o voință de asceză, dacă n-ar fi fost mai degrabă printr-o simplă modă), într-o vreme în care exemplul prestigios al d-lui Ion Barbu, iar de altă parte, ultimele exerciții și idei fixe „moderniste” supuneau poezia tânără la o adevărată represiune a sensibilității, poezia lui C. Baltazar a rămas una din puținele surse lirice, care-i păstrau libertatea lor.

Domnul Baltazar n-a fost niciodată un poet hermetic. Confuz uneori prin exces de lirism, dar niciodată prin reținere sau comprimare a expresiei. Ceea ce pare tulbure în unele din versurile sale vine mai mult dintr-o anumită imprecizie muzicală, decât dintr-un refuz voit de scriere citeață. Cuvintele își pierd greutatea, sensul lor se diluează (uneori până la improprietate de termeni), conturul lor se stinge într-un loc de sunete moi și umbre scăzute, în care cuvântul mai mult cântă, decât rostește [...]

Revista Fundațiilor Regale, octombrie 1939

Brăileni despre Mihail Sebastian

Ștefan Mih. Enescu*: *Noua producție literară a Brăilei. Romanele scrise de Ury Benador și Mihail Sebastian*

În cursul aceluiași sezon literar – anul trecut – la un răstimp numai de două luni, au apărut în vitrinele librăriilor două cărți de reală valoare a doi autori brăileni: *Ghetto Veac XX*, roman de Ury Benador și *De două mii de ani*, roman de Mihail Sebastian. [...] (Ambele) nu sunt numai scrise de brăileni (ceea ce, datorită construcției spirituale specifice a brăileanului, ar fi un mare indiciu), dar Brăila însăși este descrisă în aceste cărți.

[Acțiunea romanului lui Benador e plasată în cartierul Bisericii Sf. Petru, în care pe acea vreme și Sebastian își „clădea” copilăria.]

Romanul lui Sebastian, care începe de la adolescența hrănită din elementele cartierului situat în preajma Bisericii Sf. Petru, se deosebește mult de romanul lui Benador.

În Benador, viața năpădește, cât aproape n-o poate stăvili. În Sebastian, viața nu vine prin sine ci o cheamă Sebastian. În Sebastian trăiesc mai mult ideile, în a căror realitate primordială crede, probabil, ca Platon.

Pe materialul de gândire viu și brut oferit în genere de Brăila, se încetățenesc la el mai mult ideile, dialectica lucidă.

Este tot nelămurit dacă Sebastian este romancier, dacă nu este încă, sau dacă fragmentarea activității în gazetărie cotidiană l-a împiedicat până acum să fie. Acestea ar fi discuții: discuții, nu de esență, ci de detalii. Privită numai ca roman, cartea sa ar rămâne pe planul obișnuit al numeroasei pletore tinere de azi, care scoate cu nemiluita romane. Privită însă și sub specia ideilor ce o străbat, cartea lui atinge o înălțime rar întâlnită la noi; în tot cazul, depășește cu mult producțiile obișnuite și emfatică. S-ar putea ca Sebastian să nu scrie niciodată un roman adevărat. Până acum n-a scris. E foarte posibil nici să nu-și fi propus scrierea acestui fel de

roman. În tot cazul, simptomul e că în romancierul Sebastian înmugurește *gânditorul Sebastian*, care îl depășește și îl disproporționează pe romancier.

În schimb, Sebastian e un om care gândește mult, frumos și bine. Știe ce gândește și are și tehnica gândirii: știe cum se gândește. Este un creier limpede, o minte clară.

Se poate întâmpla ca elementele date de susceptibilitatea romancierului să fie prea mult reduse de intransigența creierului; și astfel romanul să fie înăbușit mereu în chiar izbucnirile ilogice ale vieții. Dar indiferent de acestea, cartea lui rămâne o carte extrem de interesantă.

O carte de probleme, vizând prin natura lor socialul, iar prin discutarea lor determinând la cercetarea pătrunsă a problemelor, pe cari le pune și prin intuiție și prin logică; și prin sentiment și prin rațiune.

Mai presus de impresii și efecte, fiecare pagină citită dezvoltă o colaborare rațională, provocând aprobare, rar contrazicere, suscitând mereu la discuțiuni. Acest „De două mii de ani” provoacă, nu o atitudine statică, receptoare de stări de sentiment, ci dimpotrivă, una dinamică.

Ceea ce duce la o altă consecință, care contestă cărții atributul de roman, pe un criteriu care nu rezidă în carte, ci în efectul produs asupra lectorului.

Astfel, nu vei obiecta cum ai face unei cărți obișnuite și seci de gând, că romanul lui Sebastian e tezist și că în consecință, potrivit definiției didactice, e condamnat inițial: nici că unele succesiuni sunt neverosimile; că diverse expuneri sunt inegale etc.

Lectura romanului te va sustrage acestor mici mizerii criticiste, de cari te legi pentru că nu ai văzut nimic altceva mai bun. Cititorul nu va respinge romanul, întrucât ar contraveni atâtor condiții tipice și apriorice stabilite prejudicativ, ci îl va accepta în forma produsă. Spiritul critic al cititorului nu se va epuiza făcând comparație între ceea ce citește și ceea ce a învățat el generic să ceară unui roman.

Cititorul este antrenat în urmărirea pasionată a aceluia veridic și actual șir de probleme „clare și distincte”, ce alcătuiesc romanul. Căci precum o spune însuși, și reiese și de la sine, d. Sebastian e crescut în școala lui Montaigne și Descartes.

Un creier stăpân pe sine, conștient și lucid, o intuiție promptă, o receptivitate de artist și o atenție neîntreruptă asupra problemelor și fenomenelor, unite cu o veche rutină a scrisului, fac din „De două mii de ani”, nu un roman, ci o carte excepțională ca atare, excepțională ca interes.

Dar mai mult decât formulări critice, cari nu-și au locul aici, prefer să reproduc câteva rânduri din cartea lui Sebastian, rânduri al căror merit este de a se explica pe ele însele; iar pe de altă parte de a căuta să schițeze condițiile formative ale artistului brăilean, factorii diferiți (psihologici, cosmici, biologici etc.), care determină acest randament excesiv, cât și caracterul specific al artei pornită din cadrul Brăilei.

Iată deci explicațiile lui Sebastian, limpede și simplu exprimate, pe cât și de valabile:

Norocul meu a fost de a crește lângă Dunăre (...) nici cât un sfert de hotărâre limpede (p. 345).

Dar voi vorbi despre o patrie a mea (...) care se lenevește la dreapta orașului, în baltă (p. 347).

Iată un ultim pasaj:

Tot ce este abstracție în mine (...) efemer și etern (p. 351)
[Textele trunchiate se găsesc în fragmentele reproduse înaintea **Addendei.**]

Toate aceste influențe al Brăilei, adăose însușirilor proprii, au creat din Mihail Sebastian un temeinic gânditor, critic, ziarist și eseist.

Analele Brăilei, Nr. 1/ ian.-mar. 1935

* Am reprodus textul lui Ștefan M. Enescu, deoarece nu este amintit de cercetători, M.Șt. Enescu fiind cunoscut doar prin acceptarea reprezentării piesei „Steaua fără nume” ca autor, sub pseudonimul „Victor Mincu”. Vezi cuvântul rostit la moartea lui Sebastian, 29 mai 1945.

Perpessicius: O creangă de salcâm de la Dunăre

Se împlinește un an de când Mihail Sebastian și-a încheiat într-un chip atât de tragic și atât de prematur fugara viață de pe pământ. Re trăiesc, întocmai, după-amiaza aceea molcomă, într-amurg. Aud, din nou, vestea absurdă căzând ca trăsnetul din senin. Mă inundă, subit, aceeași amară mireasmă din urmă, a salcânilor, năvălind pe fereastra deschisă. Și mă-nspăimânt, ca și atunci, de cruzimea verdictului ireversibil. Totul, așadar, se sfârșea la digul acela de plumb, dincolo de care nu mai puteam trece. Drumurile noastre se despărteau, fără de vreo nădejde, tocmai când am fi avut atâtea să ne spunem.

Căci întâlnirile noastre din urmă ajunseseră aleatorii iar confidențele, în ciuda dorinței amândurora, sumare. Îmi amintesc, dimpotrivă, cu cincisprezece ani în urmă, anume ceasuri de redacție, anume ore de cafea, la Capșa, de-un drum prin Cișmigiu, după suprimarea *Cuvântului*, de reuniunile de acum zece ani ale Grupării Criticilor Literari Români [Pentru apărarea libertății de opinie critică, care, în condițiile ascensiunii dreptei, devenise un adevărat delict de opinie, în octombrie 1936, se constituie „Gruparea Criticilor Literari Români” (G.C.L.R.), formată din Pompiliu Constantinescu (președinte), Perpessicius (secretar), Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Octav Șuluțiu, Mihail Sebastian, Ion Biberi], de colaborarea de la Fundație până în ajunul apocalipsului, așa cum îmi aduc aminte, mai cu seamă, de lungul nostru taifas, din după-amiaza de 20 iunie 1941, pe Calea Victoriei, în fața unei vitrine, azi ruinată de bombe (*un zid părăsit și neisprăvit*, îmi sună versul baladei de la Argeș, ori de câte ori mai trec pe acolo), în timp ce strada vuia de forfota mulțimei. Zarurile, se spunea, fuseseră azvârlite și inițiatii așteptau de pe o zi pe alta declararea războiului. Ceasuri întregi, sub ochi cu harta inimilor alarmate, mai mult decât cu aceea a Europei, ne-am tânguie atunci, în fața iminentelor dezastre ce viitorul putea să ne rezerve. Era înainte de Moscova, de Stalingrad, de Tobruk și

Înainte de grindina de foc și pucioasă abătută asupra Germaniei, dar din iadul londonez la care amândoi asistaserăm, nopți și nopți de-a rândul, în toamna anului 1940, fiecare la gura difuzorului, intuiașm toată oroarea, toate suferințele și tot abisul în care urmau să ne arunce cu inconștiență. Viitorul ni se părea mai negru ca talpa Tartarului și nebunia, cu atât mai enormă, cu atât mai inevitabilă. Din fundul veacurilor se auzea dangătul de aramă al profetului, vestind „nenorocirile ce stau să vină asupra Moabului”: „Iar acum Domnul zice așa: peste trei ani, socotiți ca anii unui simbriaș, slava Moabului se va micșora, măcar că are atâta gloată de popor, și va rămânea puțină, fără nici o putere” (*Isaia, XVI, 14*).

Când, trei ani după aceea, ne-am întâlnit din nou după 23 August, întâiul gând ne-a fost la întrevvedere din urmă. Și, ca și cum ne-am fi simțit vinovați de profețiile noastre nemincinoase și de câte se întâmplaseră, am încercat să reînnodăm firul, în nădejdea că am putea toarce unul mai puțin negru. Dar Bucureștiul cu daedalismul său și goana după existență, cu labirintul ei mult mai inextricabil, ne-au alungat din urmă pe drumuri paralele și potrivnice. Cu imaginea aceasta a unei penibile goane a torțelor, mai curând funerare (*et quasi cursores vitae lampada tradunt*, scandase totuși Lucrețiu), ne-am despărțit pentru totdeauna, la o răscruce de drumuri, întâmplătoare, puține zile înainte de tragicul său sfârșit.

Însă anul din urmă ne-a apropiat din nou. Niciodată Mihail Sebastian n-a fost mai mult printre noi, ca în cele douăsprezece luni de doliu și de irevocabilă despărțire. Singure amintirile și ar fi fost de ajuns să ni-l aducă, cum ni l-au și adus, zi de zi, în memorie. A fost totuși cu mult mai mult, și consolarea aceasta umbrită de deznădejde, tot generozității lui o datorăm. *Ultima oră*, cu reconstituirea aceluia mediu gazetăresc, care l-a chinuit dar și amuzat deopotrivă și în trunchiul putred al căruia a altoit una din cele mai neverosimile aventuri, a cărturarului naiv, prins între focurile de baraj ale șantajelor politice, răscumpărându-și din plin umiliința, a demonstrat tuturor ce meșteșugar inventiv și lucid a pierdut teatrul românesc, odată cu dispariția lui Mihail Sebastian.

Paginile de jurnal, tipărite în două numere ale *Revista Fundațiilor Regale*, au împărtășit câteva numai din secretele, de inimă și de creație, ale uneia din cele mai pure sensibilități din literatura noastră contemporană. Fila închinată fostului său director de liceu din Brăila, în 1936 când promoția sa serba zece ani de la absolvire, rămâne unul din documentele cele mai umane, iar dintre omagiile câte a închinat el, „omul de la Dunăre”, cum i-a plăcut tot timpul să-și spună, Brăilei, orașul „cu salcâmi” al dilecțiunii sale, unul din cele mai emoționante. Ca mâine, *De două mii de ani*, romanul în care cu atâta fermitate și-a pledat apartenența dunăreană (*A avut cineva mai multă nevoie de o patrie, de un pământ, de un orizont cu plante și animale? Tot ce este abstracție în mine a fost corectat și în bună parte lecuit de o simplă priveliște dunăreană. Tot ce este febră a fost liniștit, ordonat etc., etc.*), va apărea într-o nouă ediție. Îi vor urma, de bună seamă, celelalte cărți tipărite în viață, piesele de teatru, studiile, jurnalul, manuscrisele tănuite, și Mihail Sebastian va fi mulți ani de aici înainte și pururea printre noi. Căci opera lui – miraculoasă creangă de salcâm de la Dunăre – a prins și va înflori, an de an, mai vie și mai aromitoare decât rozele efemere ce-i străjuiesc mormântul și decât salcâmi ce-și revarsă în după-amiaza aceasta molcomă de sfârșit de mai, mireasma amară a florilor din urmă, mai statornică.

Revista Fundațiilor Regale, ianuarie 1946

N.B. Perpessicius însoțise devenirea scriitoricească a lui Mihail Sebastian:

1) *Fragmente dintr-un carnet găsit* [*Un prozator de elevată formație*], *Cuvântul*, 12 ian. 1932, rubrica *Mențiuni critice*, în *Opere*, vol. 5, Editura Minerva, București, 1972, p. 302-305

2) *Femei* [*Un dosar de vieți*], *Cuvântul*, 12 martie 1933, rubrica *Mențiuni critice*, în *Opere*, vol. 6, Editura Minerva, București, 1973, p.76-80

3) *Coroșondența lui Marcel Proust*, 20 iulie 1939, rubrica *Mențiuni critice*, *Seria a VIII-a*, în *Opere*, vol. 8, Editura Minerva, București, 1978, p. 237-242

4) *Accidentalul*, 20 mai 1940, rubrica *Mențiuni critice*, *Seria a VIII-a*, în *Opere*, vol. 8, Editura Minerva, București, 1978, p. 393-397

N. Carandino: *Mihail Sebastian*

Când închid ochii și retrăiesc „timpul pierdut”, surâsul sceptic și emoționat al lui Mihail Sebastian îmi revine în memorie înainte de multe alte imagini mai îndelung familiare; dacă aș aduna, totuși, ceasurile în care, an de an, ne-am întâlnit, ne-am „văzut”, am comunicat, nu știu dacă ar rezulta un total de câteva zile...

Acum patruzeci de ani, bunăoară, ne plimbam întovărășiți, pe o stradă brăileană care, nu din întâmplare, se numea Frumoasă. Ea un amurg de vară. Fetele aveau, pe lângă farmecul vârstei, grația cuvântului șoptit și magia tăcerilor vorbitoare. Noi, „bărbații”, discutam literatură. Ele ne ascultau. Jeni era cultivată; îl citise și îl înțelesese pe Proust, cunoștea pe marii poeți englezi, era la curent cu toate gloriile literaturii contemporane. Tina se mulțumea să fie – în comparație – numai frumoasă, dar ochii ei în tuș de China anunțau din timp catifeaua nopților.

Ne înfruntam cocoșește și incidental despre poezie. Sebastian îmi lăuda firescul din lirica lui Francis Jammes; eu îl preamăream pe Moréas, ca poet al *Stanțelor*. Fiecare cita versurile lui favorite, ca exemple și ca argument; i-am spus, bunăoară, un catren de o limpiditate raciniană, pe care și azi mi-l aduc aminte pe de rost:

Céphise, fier torrent, j'ai l'âme encore heureuse
Du jour que j'ai revu tes bords pleins de clarté,
Tu gardes dans ton lit la grâce sinueuse
De ton onde tarie aux rayons de l'été.

Bineînțeles, n-am izbutit să ne convingem unul pe altul. Nici să seducem pe cine nu aștepta mijlocirea poeziilor ca să ne placă. Nimeni nu-și închipuia, dintre noi cinci (era și Andrei Tudor ca *jolly-joker* alături), că viața urma să ne risipească, și pe unii atât de curând să ne spulbere. Delicatul poet care scrisese *Amor 1926*, singur el nu „vorbea” despre poezie. Noi ceilalți – fără mesaj personal – ne pronunțam, dacă nu scolastic, în orice caz cu detașare [...].

Într-o bună zi, Mircea Șeptilici mă caută la redacție și îmi cere, în numele întregului lor „grup”, un „mare serviciu”. Să citesc, anume, chiar în aceeași seară, o piesă care lor li se pare „bună” și, dacă, întâmplător, aș avea o părere favorabilă, să o tipăresc înainte de premieră, ca un fel de lansare pentru autor, „provincial și necunoscut”, și ca o susținere pentru formația lor, care conta pe un spectacol „de lovitură”! Mircea Șeptilici mi-a întins textul pe care sta scris: *Steaua fără nume* de Victor Mincu.

Am acceptat și i-am strâns mâna cu emoția presupusă de o eventuală deziluzie. Dar piesa m-a câștigat de la primele replici. Am înapoiat-o a doua zi, așa cum promisesem; articolul, de totală adeziune – pe care nici ei nu-l scontau atât de categoric – a apărut peste câteva zile în revista *Bis*.

Am avut de la început certitudinea că piesa aparținea lui Mihail Sebastian și am împărtășit această convingere atât lui Mircea Șeptilici, cât și autorului, în termeni „pitorești”, dar neîndoielnici, pe care, ulterior, amândoi n-au întârziat să-i repete și chiar să-i publice. Dar cum puteam oare insista, în împrejurările date, asupra intuiției mele critice, fără ca insistența mea să capete caracterul unui denunț?

De altfel, diverse ecouri de presă întrețineau în jurul misteriosului autor o atmosferă de incertitudine. Lucrurile s-au precipitat, odată cu apariția unui articol de V. Mardare (talentat autor dramatic, de altfel), articol apărut în *Universul* sub titlul *Camuflajul în teatru*. În acest articol, invizibilul și omniprezentul „Victor Mincu” era tras la răspundere și, odată cu el, toți aceia care afirmau fantomatica lui existență. S-a abandonat atunci pseudonimul și un răspunzător în carne și oase a pășit în arenă. Avocatul Ștefan Enescu, pe atunci soț al actriței Aglae Metaxa, a primit să gireze cu numele său, pe afiș, toată „combinația”. Riscurile erau destul de mari. În plin regim antonescian, sub ocupație hitleristă, reprezentarea unui autor evreu ar fi pricinuit – odată descoperită – arestări, internări în lagăr, procese. Un creștin, fie el om de teatru, doar prin căsătorie putea servi – cu inteligență

pilotat – drept paratrăznet. Avocatul Ștefan Enescu a îndeplinit cu noblețe rolul periculos al omului „de paie” [...].

Ultima noastră întâlnire nu o voi uita niciodată. Fusesem amândoi invitați la o masă dată în onoarea unor ziariști străini. Atmosfera era de o cordialitate colegială. Ne simțeam cu toții admirabil în separeul de la „Capșa”, stimulați de calitatea vinului și de sclipirile conversației. Întâmplător, eram amândoi în centrul atenției generale. Alunecasem într-o polemică verbală pe teme politice la ordinea zilei, și duelul purtat cu fosforescență de Sebastian și de mine, cu simulată îndârjire, distra copios galeria. Sebastian s-a ridicat de la masă primul, să plece; avea o întâlnire la o oră precisă. A declarat, însă, că nu pleacă fără mine; „Vreau ca meciul să rămână nedecis. Așa cum îl cunosc, este în stare să mă învingă în lipsă și să anunțe în tot orașul că am fugit!”

La adăpostul acestei glume, am putut părăsi „masa”, care, prelungindu-se, devenea obositoare. Și am plecat amândoi pe bulevard, la braț, stând de vorbă amical, fără „galerie” și fără pretenții, într-un climat care ne-a evocat brusc adolescența. S-au perindat imagini, vechi la ora aceea de aproape douăzeci de ani. Ne-am reamintit plimbările de pe strada Frumoasă. M-a rugat să-i spun încă o dată catrenul lui Moréas; nu-l uitasem. I-am cerut poezia lui Jammes, poezia cu fecioare și măgăruși, care îmi stăruia în memorie. De astă dată, gusturile noastre erau schimbate. El recunoștea puritatea clasică a „stanței”, eu, delicatețea elegiei. Ne-am despărțit aproape de Piața Romană. Făcusem drumul pe jos, pe nesimțite, mai apropiați, mai prieteni ca niciodată. O strângere de mână, promisiunea unei revederi și un dureros „*nevermore*” a străbătut burnița și tăcerea.

Dar noi nu l-am auzit.

(din vol. *De la o zi la alta*, Editura Cartea Românească, București, 1979, p. 274-280)

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Opera

Cum am devenit huligan - Editura „Cultura Națională”, București, 1935

De două mii de ani... - roman cu o prefață de Nae Ionescu, Editura „Naționala – Ciornei”, S.a., București, 1934

Eseuri, cronici, memorial - Ediție îngrijită de Cornelia Ștefănescu, Editura Minerva, 1972

Întâlniri cu teatrul - Studiu introductiv și antologie de Cornelia Ștefănescu, Editura Meridiane, București, 1969

Jurnal de epocă. Publicistică - Ediție îngrijită și studiu introductiv de Cornelia Ștefănescu. Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă. Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, București, 2002

Jurnal. 1935-1944 - Text îngrijit de Gabriela Omăt. Prefață și note de Leon Volovici, Editura Humanitas, Colecția Memorii/ Jurnale, București, 1996

Jurnal II. Jurnal indirect. 1926-1945 - Texte culese din mass-media vremii și cuvânt înainte de Teșu Solomonovici. Prefață de Acad. Eugen Simion, Editura Teșu, București, 2006

Opere, I, Publicistică. Articole. Cronici. Eseuri - Ediție, prefață, tabel cronologic, note și comentarii de Cornelia Ștefănescu, Scriitori Români, Editura Minerva, București, 1994

Opere, 1, Proză - Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Opere fundamentale, București, 2011. Ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea. Text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Mihaela Constantinescu-Podocea și Oana Safta. Prefață de Eugen Simion

Opere, 2, Teatru. Corespondență - Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2011. Ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea. Text ales și stabilit, note,

comentarii și variante de Mihaela Constantinescu-Podocea, Liliana Corobca și Petruș Costea. Postfață de Eugen Simion

Opere, 3, Publicistică (1926-1929) - Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2013. Ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea. Text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Mihaela Constantinescu-Podocea, Oana Safta și Petruș Costea

Opere, 4, Publicistică (1930-1932) - Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2013. Ediție coordonată de Mihaela Constantinescu-Podocea. Text ales și stabilit, note, comentarii și variante de Mihaela Constantinescu-Podocea, Oana Safta și Petruș Costea

Scrisori către Camil Petrescu, vol. II Documente literare - Ediție îngrijită, prefață, note și indici de Florica Ichim. Editura Minerva, București, 1981 [Include 26 scrisori]

Scrieri despre

a) volume:

xxx – Sebastian sub vremi. Singurătatea și vulnerabilitatea martorului. Antologie-carnet cultural (6) al revistei *Realitatea evreiască*. Redactor șef Dorel Dorian, coordonarea volumului, Geo Șerban, Editura Universal Dalsi, București, 1999

xxx – Mihail Sebastian. Dilemele identității. Sesiune, octombrie 2007, Universitatea Ebraică din Ierusalim. Ediție îngrijită de Leon Volovici, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2009

Băicuș, Iulian - **Mihail Sebastian, proiecții pe ecranul culturii europene**, Editura Hasefer, București, 2007

Dinescu, Maria - **Mihail Sebastian publicist și romancier**, Editura Du Style, București, 1998

Grăsoiu, Dorina - **Mihail Sebastian sau Ironia unui destin**, Editura Minerva, Colecția Universitas, București, 1986

Iovănel, Mihai - **Evreul improbabil. Mihail Sebastian: o monografie ideologică**, Editura Cartea Românească, București, 2012

Petreu, Marta - **Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu - Mihail Sebastian**, Editura Polirom, București, 2009

Sasu, Aurel - **Mihail Sebastian. Dincoace de bine și de rău**, Editura Epsi, Cluj-Napoca, 2012

Șerban, Geo - **Dimensiunea Sebastian. Incursiuni documentare**, Editura Hasefer a F.C.E.R., București, 2013

Ștefănescu, Cornelia - **Mihail Sebastian**, Editura Tineretului, București, 1968

b) în volume și periodice:

Biblioteca Județeană „Panait Istrati” - **Mihail Sebastian, Bibliografie** cuprinzând numai documentele existente în colecțiile B.J.P.I, alcătuită de Angela Chiriac, Brăila, 2013

Centenar Mihail Sebastian 1907-2007. Incursiune documentară comentată de Geo Șerban în „Realitatea evreiască”, publicație a FCER, numerele 275-276/1-31 mai 2007; 277/1-20 iunie; 278-279/24 iunie-24 iulie; 280-281/ 24 august-12 septembrie; 282-283/ 13 septembrie-10 octombrie; 284-285/11 octombrie-6 noiembrie; 286/7 noiembrie-3 decembrie; 287/ 4-31 decembrie 2007

Epistolar Mihail Sebastian - Corespondență cu Petru Comarnescu în „Manuscriptum”, nr. 4/1978 (cu o prezentare de Traian Filip)

Epistolar Mihail Sebastian - Corespondență cu Camil Petrescu în „Manuscriptum”, nr. 3/1979

Mihail Sebastian: comentarii politice din interbelic de Geo Șerban în „Observator Cultural”, nr. 135/4-10 octombrie 2007

Mihail Sebastian comentat: Ce vârstă dați acestor texte?, Editura Hasefer, București, 2007

Mihail Sebastian interpretat de... Antologie, prefață, tabel cronologic și bibliografie de Anatol Ghermanschi, Editura Eminescu, „Biblioteca critică”, București, 1981

Manea, Norman - *Întoarcerea huliganului*, Editura Polirom, București, 2003

Baltazar, Camil - *Evocări și dialoguri literare*, Editura Minerva, București, 1974

Carandino, N. - *Mihail Sebastian în vol. De la o zi la alta. Memorii*, Editura Cartea Românească, București, 1979

Grigurcu, Gh. - *Mihail Sebastian mântuit?*, în revista *România literară*, nr. 19/2013

Ursulescu, Ion - *Valori ale patrimoniului evreiesc la Brăila*, Editura Istros - Muzeul Brăilei, Brăila, 1998

REGISTRU STĂREI CIVILE
PENTRU NĂSCUTI

V
N° 1528
Josef
Mandel
Hechter

Prin jurnalul con-
siliului de Neam nr 730
din 19 Aprilie 1928 s-a
înregistrat schimbarea
numelui paternimic
de la "Mhail Sebastian"
în "Mhail Sebastian"
1928 Nomb. 75

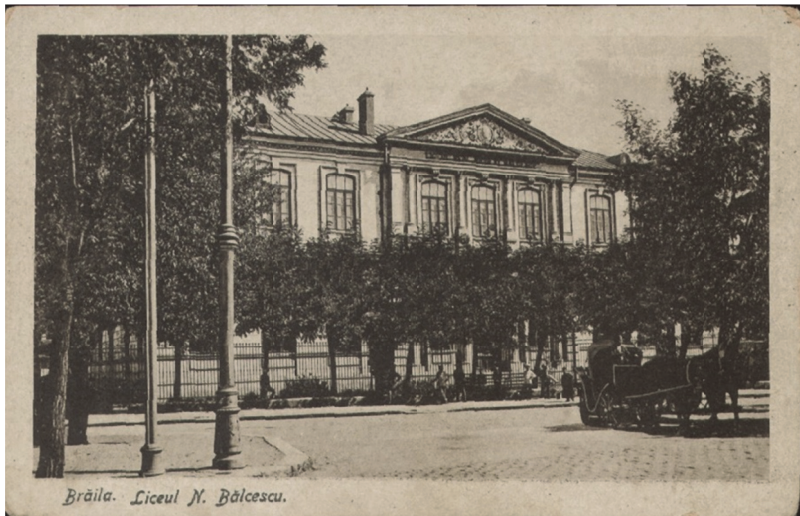
Având cunoștință căcuva s-a născut la 7 zile înainte de
nașterea lui în ziua de 10 Aprilie 1928 și jurământului
de de adevărat. Act de naștere Copulului No.
1528 de sex masculin născut la 10 Aprilie 1928
Căruia ora nașterii după adevărat în Orașul
Locuința părintelui său: Hrișcă Bărbăntăruș Cop
N° 1528 actia nr 1 fu al Domnului Mandel
Hechter de cui ține pe profesia sa angajat
Comercial în al Doarmen - Clăruș de ani două
până pînă la 1928. După declarația făcută de Doam
na Bărbăntăruș Hrișcă Bărbăntăruș de cui ține pe
după s-a declarat Copul N° 1528 născut
a operat la a două săptămâni și pînă la a
faptul Copulului prezentat Documentelor.
Născut la Petrușca de cui ține pe a două săptămâni
după strada Parobăntăruș nr 91 și Ghita P.
Dărușca de cui ține pe a două săptămâni și pînă la
sau după strada Ștefan cel Mare N° 345.
Părinții subscrierilor act după a două săptămâni
tot împreună cu unii și cu declarația
Căruia după lege de unii Ghita A. No.
părinții și cum stăruie

Eu înștră Hrișcă
1928
G. H. Doarmen
Hechter

Actul de naștere al lui Iosef Hechter

Casa natală a scriitorului

Liceul "Nicolae Bălcescu", la începutul secolului

De note și absențe pe anul școlar 1925 - 1926

Olimpic *S. română*
Profesorul *L. Banca*

CATALOG

Numele Elevilor	Notele trimestriale			Media anuală	Absențele trim.				Totalul absențelor	Notele la examen			Examenul de corectură			Media totală	
	Trim. I	Trim. II	Trim. III		Trim. I	Trim. II	Trim. III	Scris		Oral	Media	Scris	Oral	Media			
	M. I. N.	M. I. N.	M. I. N.		M. I. N.	M. I. N.	M. I. N.	M. I. N.		M. I. N.	M. I. N.	M. I. N.	M. I. N.	M. I. N.			
Mondurescu I. C.	5	7	6	6.00													
P. Balu L. I.	7	7	7	7.00													
Barbăniș V. Ș.	8	7	7	7.33													
Barbăniș V. V. Ș.	8	8	8	8.00													
Brătescu P. R.	7	5	6	6.00	1	1	3										
Cartărescu I. I.	7	8	6	7.00													
Costaș C. H.	7	7	7	7.00													
Coșaru T. V. Ș.	8	9	9	8.67	3		2										
Costărescu V. H.	7	8	6	7.00													
Costărescu D. Gh.	8	9	8	8.33													
Coșulescu G. I.	7	7	6	6.67													
Călinescu I. V. I.	7	8	6	7.00													
Chelbăț I. Y.	8	7	6	7.00													
Chingia I. V.	6	7	6	6.33													
Goldbach I. C.	7	8	7	7.33													
Hechter K. Y.	7	9	10	8.67	1	3	2										
Ionu V. Ionu	7	7	5	6.33													
Jonescu C. V.	6	8	8	7.33													
Lazar C. Y.	5	6	5	5.33													
Manea G. M.	5	6	6	5.67													
Măcișan M. Gh.	6	5	5	5.33													
M. Gh.	6	6	5	5.67	2		1										

Cel mai bun la Limba Română

MINISTERUL INȘTRUCȚIUNII ȘI AL CALTELOR

94

MATRICULA ȘCOLARĂ

Anul școlar 19 19
 Volumul 1
 Clasa I B

Liceul

22

Școlarul Hechter M. Josef născut la anul _____
 luna _____ ziua _____ în comuna _____ județul _____
 Fiu al D-tui _____ și al D-nei _____
 naționalitatea tatălui _____, profesiunea tatălui _____
 religionea tatălui _____, a mamei _____, a școlarului _____
 Vaccinat _____ anul _____ luna _____ ziua _____
 Locuința părinților sau a tutorelui este în comuna _____ județul _____
 A fost înscris în clasa _____ a aceștii școli pe baza certificatului eliberat de _____
 sub No. _____ din _____ 19 _____
 A fost admis în clasa _____ a aceștii școli în baza concursului depus în anul _____ la
 școala _____ Model 2.

OBIECTELE	NOTELE BIMESTRIALE					Media anuală	ABSENȚELE BIMESTRIALE								OBSERVAȚII		
	Bim. I	Bim. II	Bim. III	Bim. IV	Media anuală		Bim. I		Bim. II		Bim. III		Bim. IV				
							M.	N.	M.	N.	M.	N.	M.	N.			
Religia	-	-	-	-	-												
Limba română	7	6	6	9	7.00												
" latină																	
" elină																	
" franceză	7	8	8	8	7.75												
" germană																	
" italiană sau engleză	8	8	8	7	7.75												
Istoria																	
Filosofia																	
Drept uzual și econ. politică																	
Geografia	9	5	5	8	6.75												
Matematica	5	6	6	7	6.00												
Științe fizico-chimice	7	6	6	7	6.50												
Științele naturale																	
Igiena	6	4	5	5	5.00												
Caligrafia	4	4	4	8	5.00												
Desenul																	
Desenul liniar																	
Musica vocală	8	8	8	7	7.75												
Gimnastica	7	7	6	6	6.50												
Științele agricole sau de chimie tehnol. sau comer.																	
Instrucția militară																	
Portarea																	
Frecvențarea																	
Forma externă																	

Media generală _____
 Situația _____
 Partida din matricula înscris în baza certificatului No. _____ din _____ 19 _____

DIRECTOR

SECRETAR
 Mr. Slavici

L. S.

Clasa I de liceu.

MATRICULA ȘCOLARĂ

MINISTERUL INȘTRUCȚIUNII

Mod. 88.

Anul școlar 1925-1926

LICEUL „NICOLAE BĂLCESCU”

Volumul 2

DIN BRAILA

Clasa VIII

Școlarul *Hechter No. Josef* născut la anul

luna _____ ziua _____ în comuna _____ județul _____

Fiu al D-lui _____ de _____ naționalitatea tatălui _____

religiunea tatălui _____ a mamei _____ a școlarului _____

vaccinat _____ anul _____ luna _____ ziua _____

Locuința părinților sau a tutorului este în comuna _____ județul _____

A fost înscris în clasa _____ a acestei școli pe baza certificatului liberat de

sub No. _____ din _____ 19 _____

A fost admis în clasa _____ a acestei școli în baza concursului depus în anul

în școala _____

OBIECTELE	Note trimestriale			Media anuală	Absențe trimestriale			Note la examen			Note la examenul de corigență			Media totală	Observațiuni
	Trim. I	Trim. II	Trim. III		Trim. I	Trim. II	Trim. III	la examen			la examenul de corigență				
	M.	N.	M.		N.	M.	N.	Scr.	Or.	Med.	Scr.	Or.	Med.		
Religia															
Limba Română	7.9	8.8	8.2	8.3	1	2		10	9	5				9.0	
" latină	8.2	8.0	8.3	8.2	4	10	5							7.6	
" franceză	8.0	8.0	8.2	8.1	4			10						8.1	
" germană	7.5	6.0	6.0	6.2	1	1	2	5						5.5	
" engleză															
Istoria	7.8	8.6	8.3	8.3					6					6.8	
Filosofia	8.0	8.0	8.0	8.0	1	3		8						8.0	
Drept uzual și econ. politică	7.6	7.6	6.6	7.3	1	6	1	8						7.3	
Geografia									8					8.0	
Matematica	7.7	8.7	8.0	8.1					8					7.6	
Științe fizico-chimice	7.7	7.8	7.3	7.3	1				8					7.6	
Științele naturale	7.7	7.7	7.0	7.3	1	3	1	6	5	5	5			6.3	
Igiena	6.6	6.6	6.3	6.3					5					5.6	
Catigrafia															
Desenul															
Desenul liniar															
Muzica vocală	7.7	7.7	7.0	7.3	1	1	2							7.0	
Gimnastica	5.5	5.5	5.0	5.0										5.0	
Purtarea	Trim. I			Trim. II			Trim. III								
Frecventarea	94			94			94								
Forma exterioră	94			94			94								

Media generală *7.2*

Situația în lunie *Normal* clasificat al _____

Situația în Septembrie _____

Parțida din matricolă închisă prin liberarea certificatului No. _____ din _____

192

DIRECTOR,

Secretar

Semnătura elevului,

Clasa a VIII-a, examen final.

După bacalaureat, în mijlocul unor colegi de clasă

Casa din str. Unirii nr. 119 – loc de refugiu

Familia – părintii și cei trei frați

Cei trei băieți – Mihai, Poldy, Benu și portretul mamei

Vâslind
pe Dunăre

Vâslind pe Dunăre

Michael Sebastian

Scriitorul în 1939

Cu mama, la fereastra apartamentului din str. Antim

Scriitorul la maturitate.

La masa de lucru.

Mormântul lui Sebastian la cimitirul "Filantropia"

Desen de Mac Constantinescu

Portret de Margareta Sterian

Mihail Sebastian, văzut de Anestin

Mihail Sebastian, văzut de Sell

Cuprins

<i>Sunt om de la Dunăre</i>	5
Biografie brăileană	21
Texte despre Brăila	69
Addenda	150
Ilustrații	175

Cărți dedicate Brăilei

- * **Monografia Învățămintului economic brăilean. 1871-1971** - Brăila, 1971, în colaborare
- * **Brăila** - Editura Sport-Turism, București, 1984
- * **Bărăgan - Câmpia Soarelui** - Editura Albatros, București, 1987
- * **Cartea Dunării** - Editura Sapiens, Brăila, 1997
- * **Din vadurile Chiralinei. Antologie de literatură contemporană brăileană, vol. I, Proză și dramaturgie** - Editura Ex Libris, Brăila, 2005
- * **Stradele Brăilei, I** - Editura Ex Libris, Brăila, 2005
- * **Teatrul Maria Filotti. Premierele așa cum au fost. 1973-2033** - Ed. Ex Libris, Brăila, 2006
- * **Povestea unei străzi. Regala** - Editura Ex Libris, Brăila, 2006
- * **Piața Traian. Emblema Brăilei moderne** - Editura Ex Libris, Brăila, 2007
- * **Stradele Brăilei, II** - Editura Ex Libris, Brăila, 2009
- * **Teatrul Maria Filotti. Perspectivă monografică. 1949-2009** - Editura Edmunt, Brăila, 2009
- * **Brăila. Studiu monografic** - Editura Proilavia, Brăila, 2009
- * **Școala Populară de Arte Vespasian Lungu, 1951-2011** - Monografie. Editura Proilavia, Brăila, 2011
- * **La început a fost Islazul... Istoria cartierelor Brăilei: Comorofca, Băligoși, Brăilița, Pisc, Nedelcu Chercea, Radu Negru** - Editura Ex Libris, Brăila, 2011
- * **Nume de sate din județul Brăila** - Editura Proilavia, Brăila, 2012
- * **Monografia Colegiului Economic „Ion Ghica”, Brăila** - Ediția a IV-a, coordonator, Editura Danubius, Brăila, 2012
- * **Lacul Sărat. Istoricul stațiunii** - Editura Ex Libris, Brăila, 2012
- * **Galeria oamenilor politici brăileni de la începuturi și până în zilele noastre** - Editura Proilavia, Brăila, 2012
- * **Portul Brăila. Mărire și decădere** - Editura Proilavia, Brăila, 2013